

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6641
----------------------	------

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ & ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Σπουδαστής:
Ιωάννης Ν. Λιάκος

Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Χρηστίδης
Καθηγητής Τ.Ε.Ι.

ΠΑΤΡΑ 2002

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Θέση υπογραφής

Θέση υπογραφής

Θέση υπογραφής

Αναγνώριση

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους φορείς που με βοήθησαν για να συλλέξω όσα στοιχεία χρειαζόμουν, για να ολοκληρώσω την πτυχική εργασία μου. Η βοήθεια που δέχτηκα για την ολοκλήρωση της πτυχιακής εργασίας, προέρχεται από κάθε μέσω μαζικής επικοινωνίας, καθώς και από δημόσιους φορείς όπως για παράδειγμα η Τράπεζα της Ελλάδος του νομού Τρικάλων. Πάνω απ' όλα ευχαριστώ τον επιβλέπων καθηγητή κ. Χρηστίδη Ι., για την πολύ μεγάλη βοήθεια που μου παρείχε, όσον αφορά το πώς πρέπει να λειτουργήσω, καθώς και τις πηγές αναζήτησης πλούσιου υλικού. Τέλος, πρέπει να ευχαριστήσω και την βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ, καθώς και το προσωπικό αυτής, που με βοηθούσε συνεχώς προς αναζήτηση υλικού.

Περίληψη Εργασίας

Στην πτυχιακή εργασία με θέμα Η Βιομηχανία στην Ελλάδα & οι Προοπτικές Ανάπτυξης μετά την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, έχουμε σαν σκοπό την αναφορά όλων των περιπτώσεων (θετικών ή αρνητικών), καθώς και των πλεονεκτημάτων ή μειονεκτημάτων, που θα επέλθουν μετά την οικονομική και νομισματική ένωση πάνω στον τομέα της βιομηχανίας στην Ελλάδα. Η μεθοδολογία που αναπτύσσεται πάνω στην μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα, την συναλλαγματική πολιτική που εφαρμόζεται στην Ελλάδα, τον ανταγωνισμό της Ελλάδας όσον αφορά την βιομηχανία με την υπόλοιπη Ευρώπη, την συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδος και την εξέταση της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με το ισοζύγιο πληρωμών, τις διαταράξεις, τους δασμούς κ.λ.π..

Σαν κύριο συμπέρασμα, βλέπουμε ότι με την οικονομική και νομισματική ενοποίηση, η ελληνική βιομηχανία θα αποκτήσει πάρα πολύ μεγάλο ανταγωνισμό με τις υπόλοιπες χώρες της Ο.Ν.Ε., πράγμα που σημαίνει ότι η ελληνική βιομηχανία πρέπει να προσαρμοστεί στα ευρωπαϊκά στάνταρ που θέτει η ευρωζώνη, με πολλές επιπτώσεις θετικές ή αρνητικές.

Συμπεράναμε ότι η ελληνική βιομηχανία πρέπει να σχεδιάσουν τις αλλαγές εκείνες στην οργανωτική δομή, που θα ελαχιστοποιήσουν το κόστος της εκπαίδευσης του προσωπικού, να προσαρμοστούν στη νέα νομοθεσία και στην αναμόρφωση του λογισμικού και λογιστικού σχεδιασμού. Θα πρέπει επίσης να διανοίγονται σε νέες πρωτοβουλίες και δραστηριότητες, με παράλληλη εξειδίκευση της παραγωγής τους. Ένα όφελος για την ελληνική βιομηχανία είναι η βελτίωση των όρων δανεισμού. Ακόμη θα υπάρξει υποχώρηση των επιτοκίων, και η μείωση του κόστους δανεισμού θα βελτιώσει σημαντικά τους δείκτες αποδοτικότητας και θα τονώσει ουσιαστικά την επενδυτική δραστηριότητα. Σε περίπτωση μη ένταξης οι επιπτώσεις θα είναι τραγικές για την ελληνική βιομηχανία, όπως ο διεθνής ανταγωνισμός, το υψηλό κόστος παραγωγής, υψηλότερα ποσοστά ανεργείας κ.λ.π.. Έτσι λοιπόν πρέπει να υπάρξει βελτίωση των δημοσίων οικονομικών της χώρας για την εξοικονόμηση πόρων προς δημόσιες επενδύσεις, με τις οποίες θα μειωθεί το κόστος παραγωγής αυξάνοντας παράλληλα την παραγωγικότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδα

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	3-4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η Μετάβαση στο Ενιαίο Νόμισμα.....	5
1.1. Η Στρατηγική της Μετάβασης	5
1.2. Σημασία Κριτηρίων	8
1.3. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα & Ενιαία Νομισματική Πολιτική.....	12
1.4. Αποτελεί η Ε.Ε. Άριστη Νομισματική Περιοχή; Θεωρία & Εμπειρικές Ενδείξεις.....	14
1.5. Μείωση Κόστους Συναλλαγών & Διεύρυνση του Εμπορίου.....	18
1.6. Περιορισμός Αβεβαιοτήτων & Επενδυτική Δραστηριότητα.....	21
1.7. Ε.Ν.Π.: Απώλεια Αυτονομίας & Κέρδη Αξιοπιστίας	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδας	26
2.1. Εισαγωγή.....	26
2.2. Αποτελεσματικότητα Συν/κής Πολιτικής, Θεωρία & Πρακτική.....	26
2.3. Εξωτερικές Συναλλαγές της Ελλάδας & Ρόλος Συναλλαγματικής Πολιτικής	32
2.4. Συναλλαγματική Πολιτική & Ελληνική Βιομηχανία (Σύνολο και επιμέρους κλάδους της).....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Εμπορικοί Εταίροι, Ανταγωνίστριες Χώρες & Σενάρια Μετάβασης στο Ενιαίο νόμισμα	39
3.1. Εισαγωγή.....	39
3.2. Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας στην Αγορά της Ενωμένης Ευρώπης.....	41
3.3. Δείκτες Gygbel-Lloyd για το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας με τον υπόλοιπο κόσμο(1988-1994).....	43
3.4. Εμπορικοί Εταίροι & Ανταγωνίστριες Χώρες, Ανάλυση κατά κλάδο.....	46
3.5. Σενάρια για τις Συμμετέχουσες και μη Χώρες Εκτίμηση των επιπτώσεων κατά κλάδο για κάθε σενάριο.....	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο :Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδας	50
4.1. Συναλλαγματική Πολιτική & Ανταγωνιστικότητα.....	51
4.2. Υποτίμηση του Νομίσματος (Μορφή-Πρωτοβουλία-Σκοπός-Προϊποθέσεις).....	51
4.3. Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδας 1980-1986.....	54
4.4. Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδας 1987-1995.....	58
4.5. Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.....	59
4.6. Η Ανταγωνιστικότητα & το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.....	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο :Ορισμός Ισοζυγίου Πληρωμών (Θεωρητική Προσέγγιση)	
Κατηγορίες – Διακρίσεις.....	62
5.1. Ισορροπία Ισοζυγίου Πληρωμών.....	66
5.2. Διατάραξη Ισορροπίας – Αίτια.....	67
5.3. Τρόποι Αποκατάστασης της Ισορροπίας	72
5.4. Δασμοί-Διάκριση-Αποτέλεσμα.....	78
5.5. Επιχειρήματα για τη μη επιβολή τους.....	80
5.6. Επιχειρήματα για τη επιβολή τους.....	80
5.7. Ισοζύγιο Πληρωμών για Ελλάδα (1980-1995).....	81
5.8. Εμπορικό Ισοζύγιο.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο :Η Ελληνική Βιομηχανία στα Πλαίσια της Ε.Ο.Κ.....	85
6.1. Χαρακτήρας & Μορφή ανάπτυξης της Ελλ.Βιομηχανίας στα χρόνια της σύνδεσης – Στοιχεία(μεταποίηση, απασχόληση, μεταποίηση & Α.Ε.Π.,εξαγωγές, διακλαδικές σχέσεις).....	87
6.2. Σημερινή Κατάσταση Ελληνικής Βιομηχανίας	91
6.3. Συμπεράσματα για την Ελλάδα από την Ένταξη & Προτάσεις Αντιμετώπισης Αρνητικών Συνεπειών της	95
6.4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις & Προτάσεις Πολιτικής.....	100
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	 108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα

Η πορεία προς την πλήρη νομισματική ένωση σχεδιάστηκε με την προοπτική να ολοκληρωθεί σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορούσε κυρίως στην άρση όσων περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων παρέμειναν σε ισχύ, ενώ το δεύτερο στάδιο, που άρχισε την 1^η Ιανουαρίου 1994, στοχεύει στη μεγαλύτερη σύγκλιση των δημοσιονομικών και νομισματικών επιδόσεων των χωρών-μελών, ώστε να επιτευχθεί σταθερότητα τιμών, που θεωρείται ως προϋπόθεση ζωτικής σημασίας για την νομισματική ολοκλήρωση. Παράλληλα, ιδρύθηκε στη Φρανκφούρτη το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (ΕΝΙ) για να βοηθήσει στις τεχνικές και οργανωτικές προετοιμασίες για την είσοδο στο τρίτο στάδιο την νομισματικής ένωσης και να αποτελέσει πρόδρομο της μελλοντικής Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Σύμφωνα με τη συνθήκη του Maastricht, οι οικονομίες των χωρών-μελών που επιθυμούν να συμμετάσχουν στην τρίτη φάση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), πρέπει να ικανοποιούν ορισμένα κριτήρια. Συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός δεν πρέπει να υπερβαίνει εκείνο των τριών χωρών με την καλύτερη επίδοση κατά περισσότερο από δύο ποσοστιαίες μονάδες. Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν πρέπει να είναι περισσότερο από 1,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από το μέσο επιτόκιο των τριών αυτών χωρών. Ακόμη, στα δύο τελευταία έτη πριν από την έναρξη της τρίτης φάσης, το νόμισμα της υποψήφιας χώρας θα συμμετάσχει στο κανονικό περιθώριο απόκλισης του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, χωρίς να έχει παραστεί ανάγκη υποτίμησής του έναντι οποιουδήποτε άλλου κοινοτικού νομίσματος. Τέλος, όσον αφορά τα δημοσιονομικά κριτήρια, ο λόγος του ελλείμματος προς το ΑΕΠ δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3%, και ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ δεν πρέπει να υπερβαίνει το 60%, ή τουλάχιστον θα πρέπει να έχει σημειωθεί σημαντική προσέγγιση αυτών των κριτικών τιμών.

1.1. Η στρατηγική της μετάβασης

Το σενάριο της μετάβασης που ενεκρίθη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το Δεκέμβριο του 1995, προβλέπει ότι το τρίτο στάδιο έχει αρχίσει την 1^η Ιανουαρίου 1999, με τον καθορισμό αμετάκλητων σταθερών ισοτιμιών μεταξύ των

νομισμάτων των συμμετεχόντων χωρών και μεταξύ αυτών και του ευρώ, που θα είναι το όνομα του νέου νομίσματος .

Με βάση, λοιπόν, τα κριτήρια του Maastricht – είτε με τον τρέχοντα αυστηρό ορισμό τους, είτε υπό μία περισσότερο ελαστική ερμηνεία τους – απεφασίσθη κατά τους πρώτους μήνες του 1998 ποιες χώρες θα συμμετάσχουν στη τρίτη φάση της ΟΝΕ . Στην πρώτη φάση του τρίτου σταδίου, όλες οι παρεμβάσεις νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) θα πραγματοποιούνται στο ενιαίο νόμισμα ,ενώ ταυτόχρονα θα προωθείται η μετάβαση στο ευρώ και των υπόλοιπων συναλλαγών. Η διαδικασία αυτή έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί το αργότερο μέχρι την 1^η Ιανουαρίου του 2002. Σε όλη την περίοδο αυτή, οι νέες εκδόσεις τίτλων του Δημοσίου πραγματοποιούνται στο ενιαίο νόμισμα.

Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις είχαν επαρκή χρόνο στη διάθεση τους για την προετοιμασία τους, αφού το ευρώ δεν πρόκειται να είχε χρησιμοποιηθεί πλήρως πριν από την έναρξη της τρίτης φάσης .Η διάρκεια της φάσης αυτής ήταν 15 μήνες από την 1^η Ιανουαρίου 2001 έως την 1^η Μαρτίου 2002, οπότε έπαψε να υπάρχει οποιαδήποτε νομική ισχύς των εθνικών νομισμάτων που αποσύρονται από την κυκλοφορία.

Ο βαθμός εμμονής των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στη σκοπιμότητα της επίτευξης των κριτηρίων της συνθήκης του Maastricht αποτελεί παράγοντα καθοριστικής σημασίας για την αποδοχή από το κοινό της νομισματικής ενοποίησης. Η δυνατότητα προσήλωσης στα κριτήρια αυτά, που αφορούν αποκλειστικά στην “ονομαστική” σύγκλιση, προϋποθέτει υψηλό βαθμό πραγματικής σύγκλισης μεταξύ των εταίρων, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η συνοχή της δημιουργούμενης περιοχής νομισματικής σταθερότητας. Επιπλέον, η διαδικασία μετάβασης πρέπει διαρκώς να απλοποιείται, να γίνεται διαφανής και πειστική, μέσω εκστρατείας ενημέρωσης του κοινού. Μεγάλη σημασία έχει η δημιουργία ενός συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου που να προσδιορίζει το νομικό καθεστώς του ενιαίου νομίσματος και τη σχέση του με τα εθνικά νομίσματα, αφού με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η διαφάνεια και η αξιοπιστία.

Η επιτυχία της Οικονομικής και Νομισματικής Ενοποίησης θα εξαρτηθεί, σε τελική ανάλυση, από το βαθμό αποδοχής της διαδικασίας ενοποίησης από τους Ευρωπαίους πολίτες. Σε δημοσκόπηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που διεξήχθη μετά το Συμβούλιο της Μαδρίτης, παρουσιάζεται μια εξαιρετικά διαφορετική εικόνα μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών της Ένωσης. Το 54% των πολιτών στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διάκεινται ευμενώς στο κοινό νόμισμα, έναντι 37% που δεν

επιθυμούν την εισαγωγή τους. Στη Δανία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο το 60% περίπου των πολιτών είναι εναντίον στο κοινό νόμισμα, ενώ στη νότια Ευρώπη είναι έντονες οι τάσεις υπέρ του ενιαίου νομίσματος. Όπως είναι άλλωστε γνωστό, η χαμηλή δημοτικότητα του σχετικού εγχειρήματος σε ορισμένες χώρες (Δανία και Ηνωμένο Βασίλειο) τις οδήγησε να απαιτήσουν να τους δοθεί η ευχέρεια να μην συμμετάσχουν στο τρίτο στάδιο της ONE (opt-out clause). Σύμφωνα με τη μελέτη του Hamau (1996), η συχνότερη απάντηση των πολιτών από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία και τη Ολλανδία, στο ερώτημα γιατί φοβούνται το ενιαίο νόμισμα, είναι ο κίνδυνος απώλειας της εθνικής ταυτότητας. Αντίθετα, στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου καθώς και στη Γαλλία φαίνεται να θεωρούν ως σημαντικότερο κίνδυνο από την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος την αύξηση της ανεργίας. Πιο συνηθισμένη απάντηση στο ίδιο ερώτημα στη Γερμανία είναι η έλλειψη ελέγχων στα σύνορα, ενώ η δεύτερη και τρίτη πιο συνηθισμένη απάντηση είναι ο κίνδυνος πρόκλησης υψηλής ανεργίας και η υποχρέωση εκ μέρους μας πληρωμής προς όφελος των υπολοίπων. Τέλος, οι συνηθέστερες απαντήσεις στην Ιταλία είναι ότι δεν είμαστε ακόμη έτοιμοι και το αβέβαιο μέλλον.

Ο βαθμός αποδοχής σε μία χώρα του προγράμματος του ενιαίου νομίσματος είναι καθοριστικής σημασίας ζήτημα για την επιτυχία των προγραμμάτων σύγκλησης και την ικανοποίηση των κριτηρίων του Maastricht. Σε περίπτωση χαμηλών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και υψηλής ανεργίας, η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής γίνεται de facto μη δημοφιλής, ιδίως σε χώρες που ξεκινούν την προσπάθεια από χειρότερη αρχική δημοσιονομική κατάσταση. Ακόμη κι όταν η προσπάθεια αυτή είναι απαραίτητη, ανεξαρτήτως της ONE, προκειμένου να αποφευχθούν οι δυσκολίες στη εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους στο μέλλον, η ανάληψή της υπό συνθήκες οικονομικής ύφεσης είναι πιθανό να εκληφθεί από τις θιγόμενες κοινωνικές ομάδες ως αποτέλεσμα των δεσμευμένων έναντι της συνθήκης του Maastricht, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τη δυσφήμιση του όλου εγχειρήματος.

1.2. Η Σημασία των κριτηρίων

Η επιβολή των κριτηρίων έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει την ομαλή διαδικασία μετάβασης προς το ενιαίο νόμισμα και τη διαμόρφωση συνθηκών που θα επιτρέπουν την αρμονική συνύπαρξη των επιμέρους χωρών της νομισματικής ένωσης. Τα κριτήρια των ελλειμμάτων και του χρέους αποσκοπούν στην επίτευξη μιας δυνατής δημοσιονομικής πολιτικής, που αποτελεί προϋπόθεση για την απρόσκοπτη άσκηση της αποτελεσματικής ενιαίας νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Σε μια ενοποιημένη χρηματοοικονομικά και με κοινό νόμισμα Ευρωπαϊκή Ένωση, η αγορά θα επιβάλλει δυσμενέστερους όρους δανεισμού στις χώρες που θα παρουσιάζουν μεγαλύτερες δημοσιονομικές ανισορροπίες. Το κριτήριο του πληθωρισμού, εξάλλου, αποσκοπεί στην επίτευξη νομισματικής σταθερότητας, έτσι ώστε το κόστος άσκησης μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής (με στόχο το χαμηλό πληθωρισμό και το ισχυρό ευρώ) να μη διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα. Διαφοροποιήσεις στο επίπεδο του πληθωρισμού μεταξύ των διαφόρων χωρών που θα συνδέονται με κοινό νόμισμα, θα δημιουργεί αντιστοίχως σημαντικές διαφοροποιήσεις στο επίπεδο της ευημερίας τους. Τέλος, το κριτήριο των επιτοκίων αποσκοπεί στην δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στις διεθνείς χρηματαγορές σχετικά με τη σταθερότητα και την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής σε εθνικό και στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο.

Το πρόγραμμα εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος, όπως περιγράφεται στη συνθήκη του Maastricht, στηρίζεται σε δύο βασικές αρχές. Πρώτον, η πορεία προς τη νομισματική ένωση θα ακολουθεί σταθερά, αλλά ιδιαιτέρως αργά βήματα. Δεύτερον, η είσοδος μιας χώρας στην Ένωση προϋποθέτει την ικανοποίηση των κριτηρίων που προαναφέραμε. Οι δύο αυτές αρχές βρίσκονται σε αντίθεση με κάθε ιστορικό προηγούμενο νομισματικής ένωσης. Η επιλογή των συγκεκριμένων κριτηρίων έχει εγείρει έντονο προβληματισμό τόσο για τη δυνατότητα των κρατών – μελών να ανταποκριθούν σε αυτά έως το τέλος του 1997, όσο και για την καταλληλότητα τους να εξασφαλίσουν συνθήκες ομαλής μετάβασης προς το ενιαίο νόμισμα. Για ορισμένους οικονομολόγους, μάλιστα ο βασικός λόγος καθιέρωσης τους είναι να δείξουν έμπρακτα οι χώρες την πρόθεσή τους να αποδεχτούν τις δεσμεύσεις που επιβάλλει η νομισματική ένωση.

Η αυστηρή τήρηση των κριτηρίων μπορεί να απομακρύνει την οικονομική πολιτική τήρηση των κριτηρίων – μελών από άλλους περισσότερο σημαντικούς

στόχους. Είναι ενδεικτικό, ότι τα μέτρα που έχουν λάβει οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες για μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων τους, στηρίζονται περισσότερο στην αύξηση των φορολογικών εσόδων παρά στη μείωση των δαπανών. Η τάση αυτή είναι αποτέλεσμα, πρώτον, της σχετικά μικρότερης δυσκολίας που συναντά η λήψη φοροεισπρακτικών μέτρων σε σχέση με διαρθρωτικές αλλαγές που θα οδηγούσαν σε μείωση των δαπανών και, δεύτερο, της αυστηρότητας τόσο των κριτηρίων, όσο και του χρονοδιαγράμματος επίτευξης της σύγκλισης.

Η μείωση όμως δεν συνιστά υποχρεωτικά δημοσιονομική προσαρμογή. Η τελευταία προϋποθέτει τη λήψη μέτρων από την κυβέρνηση που θα εξαλείψουν τις διαρθρωτικές αδυναμίες της κρατικής μηχανής τόσο στο σκέλος των δαπανών, όσο και στο σκέλος των εσόδων, και θα έχουν μακροχρόνια ευνοϊκά αποτελέσματα επί της κατάστασης των δημοσίων οικονομικών. Η θεωρητική ανάλυση κατά εμπειρικά ευρήματα αποκαλύπτουν ότι στο βαθμό που η μείωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών εκληφθεί από τα οικονομούντα άτομα ως μόνιμη, μπορεί να έχει επεκτατικά αποτελέσματα επί του προϊόντος και της απασχόλησης. Η πίεση όμως του χρόνου οδηγεί πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποφεύγουν μέτρα αυτού του τύπου, που επιφέρουν ουσιαστικές δομικές αλλαγές στη δημόσια διοίκηση και το φοροεισπρακτικό μηχανισμό, και να προτιμούν αντ' αυτών μέτρα τα οποία επιλύουν μόνο προσωρινά το πρόβλημα, όπως ο προτεινόμενος «φόρος για την Ευρώπη» στην Ιταλία και η προώθηση της λεγόμενης «δημιουργικής λογιστικής» σε άλλες χώρες, που ενισχύουν την προσπάθεια των κυβερνήσεων να επιτύχουν το στόχο του 3% για το δημοσιονομικό έλλειμμα κατά το τρέχον οικονομικό έτος. Τέτοιου είδους στρατηγικές δεν επιλύουν το ζήτημα παρά μόνο το σκεπάζουν για λίγο χρονικό διάστημα.

Αλλά και το κόστος ικανοποίησης των κριτηρίων διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα, λόγω της ανομοιογένειας των οικονομιών που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ένα έλλειμμα 3% στη Γερμανία, μία χώρα που διαθέτει αναπτυγμένη υποδομή, δεν είναι το ίδιο με ένα έλλειμμα 3% στην Ελλάδα, που τώρα δημιουργεί την υποδομή της και άρα είναι υποχρεωμένη να δαπανά σημαντικά κεφάλαια για δημόσιες επενδύσεις. Επίσης σημαντικά διαφορές στο κόστος ικανοποίησης των κριτηρίων μπορεί να προκύψει αφού στα κριτήρια του χρέους και του ελλείμματος δεν συνεκτιμάται επίδραση του οικονομικού κύκλου.

Αμφιβολίες έχουν διατυπωθεί και ως προς την αναγκαιότητα ύπαρξης των συγκεκριμένων κριτηρίων. Ο deGrauwe (1996) θεωρεί το κριτήριο του πληθωρισμού ως μη αναγκαίο. Αν οι χώρες με χαμηλή αξιοπιστία στην καταπολέμηση του

πληθωρισμού συμμετάσχουν στη νομισματική ένωση, ακόμη και αν δεν ικανοποιούν το κριτήριο, οι οικονομικές μονάδες θα προσδοκούν ότι η πολιτική των νομισματικών τους αρχών (η οποία θα έχει παύσει να υπάρχει) δεν θα είναι άλλη από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι ο χαμηλός πληθωρισμός. Με άλλα λόγια, η υποχώρηση των πληθωριστικών προσδοκιών δεν αποτελεί προϋπόθεση αλλά αποτέλεσμα της νομισματικής ένωσης, η οποία εκτοπίζει τόσο τα ανίσχυρα εθνικά νομίσματα, όσο και τις κεντρικές τράπεζες με χαμηλή αξιοπιστία στη διατήρηση σταθερότητας τιμών. Συνεπώς, η νομισματική ένωση αποτελεί έναν τρόπο σύγκλισης των πληθωρισμών με το ελάχιστο δυνατό κόστος.

Αντιθέτως, η απαίτηση για σύγκλιση του πληθωρισμού πριν τη δημιουργία της νομισματικής ένωσης, όπως προβλέπει η συνθήκη του Maastricht, αυξάνει υπέρμετρα το κόστος της σύγκλισης σε όρους ανεργίας. Και τούτο διότι, για να πεισθεί το κοινό ότι η κυβέρνηση είναι όντως διατεθειμένη να λάβει, αν χρειαστεί, και τα πιο επώδυνα μέτρα για την πτώση του πληθωρισμού, μπορεί να απαιτηθούν μέτρα που θα προκαλούν αναπόφευκτα μία ισχυρή και επίμονη υφεσιακή διαταραχή για την απόκτηση αξιοπιστίας.

Σε ότι αφορά στα δημοσιονομικά κριτήρια, έχει από ορισμένους διατυπωθεί η κριτική ότι ούτε αυτά είναι απαραίτητα, αφού η βραχυπρόθεσμη φύση του χρέους των δημοσιονομικά αδύναμων χωρών αποτελεί αντικίνητρο για τη δημιουργία από την κυβέρνηση αναπάντεχου πληθωρισμού. Το τυπικό επιχείρημα των υποστηρικτών των δημοσιονομικών κριτηρίων είναι ότι τα ελλείμματα και το υψηλό δημόσιο χρέος αποτελούν τη μεγαλύτερη απειλή για την σταθερότητα των τιμών, διότι ακόμη και αν κοινή επιθυμία όλων των χωρών που απαρτίζουν την Ένωση είναι η συγκράτηση των τιμών, το κίνητρο δημιουργίας αναπάντεχου πληθωρισμού από την πλευρά των δημοσιονομικά αδύναμων χωρών πάντα θα παραμένει, ενδεχόμενο που ποτέ δεν αγνοούν οι ιδιωτικοί φορείς και οι αγορές όταν σχηματίζουν τις προσδοκίες τους. Είναι, λοιπόν, καθοριστικής σημασίας για μία χώρα, όπως λ.χ η Γερμανία, να επιδιώκει οι συμμετέχουσες χώρες στην Ένωση να είναι απαλλαγμένες από αυτό το κίνητρο. Ωστόσο, όπως έχουν δείξει οι Miissale and Blanchard(1994), οι χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος τείνουν να εκδίδουν κρατικούς τίτλους μικρότερης διάρκειας. Το γεγονός αυτό μειώνει δραστικά το κίνητρο να προκαλέσουν αναπάντεχο πληθωρισμό. Άλλωστε, η έκδοση τίτλων μικρής χρονικής διάρκειας αποτελεί προϋπόθεση για την άντληση των απαιτούμενων δανειακών κεφαλαίων από τις ορθολογικές οικονομικές μονάδες. Συνεπώς, το κόστος από την πρόκληση αναπάντεχου πληθωρισμού θα είναι

πολύ υψηλό για αυτές τις χώρες. Υπό αυτές τις συνθήκες ο deGraywe(1996) υποστηρίζει ότι η δημοσιονομική σύγκληση ως τρόπος μείωσης των κινδύνων για τη σταθερότητα των τιμών, δεν είναι απαραίτητη.

Διατυπώνεται επίσης η κριτική ότι τα κριτήρια του Maastricht μπορούν να οδηγήσουν στα αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Δηλαδή, να προκαλέσουν διαχωρισμούς και όχι ενοποίηση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. Οι λόγοι για αυτό είναι τόσο οικονομικοί, όσο και πολιτικοί. Οι χώρες που θα μείνουν εκτός του ενιαίου νομίσματος στην πρώτη φάση, θα αντιμετωπίσουν συγκριτικά μεγαλύτερες δυσχέρειες για να συμμετάσχουν στην Ένωση, σε ένα μεταγενέστερο στάδιο. Συγκεκριμένα, οι χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος και κατά συνέπεια με χαμηλή αξιοπιστία στην καταπολέμηση του πληθωρισμού, θα αντιμετωπίσουν υψηλότερα επιτόκια στις διεθνείς αγορές, γεγονός που καθιστά σύγκληση δύσκολη. Πιθανώς, βεβαίως να ανακύψει ένα αμιγώς πολιτικό πρόβλημα. Αν αντιδράσουν προβαίνοντας σε ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, θα μπορούσε να τεθεί σε κίνδυνο ολόκληρο το οικοδόμημα την ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

Έχει, λοιπόν, προταθεί από ορισμένους μελετητές, μία εναλλακτική στρατηγική για τη δημιουργία της νομισματικής ένωσης, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην ενίσχυση των νομισματικών θεσμών που θα δημιουργηθούν στο μέλλον(και συγκεκριμένα στην εξασφάλιση ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα από σκοπεί στη σταθερότητα των τιμών και μόνον), και όχι τόσο στην επίτευξη των κριτηρίων σύγκλησης. Ειδικότερα, προτείνεται οι χώρες που αποτυγχάνουν να επιτύχουν κάποιους δεδομένους δημοσιονομικούς στόχους, να μην έχουν ουδεμία δύναμη ψήφου στο Συμβούλιο των Διοικητών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και, συνεπώς, να μην έχουν καμία συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και καμία δυνατότητα επηρεασμού της σχεδιαζόμενης νομισματικής πολιτικής.

Η κριτική των κριτηρίων που παρουσιάσαμε καθώς και η μελέτη των επιπτώσεων που μπορεί να έχει η αυστηρή προσήλωση στην ικανοποίησή τους, καταδεικνύει τη βασική αδυναμία που διακρίνει την προσπάθεια εισαγωγής ενιαίου νομίσματος στην Ευρώπη: την έλλειψη παράλληλης προόδου στον τομέα της πολιτικής ενοποίησης. Αν η πολιτική ενοποίηση είχε προχωρήσει όσο και η οικονομική και αν η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος αποτελούσε κοινό οραματισμό των λαών της Ευρώπης, τότε η ικανοποίηση των κριτηρίων θα αποτελούσε στόχο με καθολική αποδοχή και η ελαστικότητα στην ικανοποίηση στη νομισματική ενοποίηση της χωρίς τριβές και κινδύνους μελλοντικών κρίσεων.

1.3 .Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα & η Ενιαία Νομισματική Πολιτική

Προκειμένου να τηρηθεί το υφιστάμενο χρονοδιάγραμμα, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δημιουργήθηκε εγκαίρως(Ιούλιος 1988), ώστε να μπορέσουν να ολοκληρωθούν οι προετοιμασίες και να λειτουργήσει πλήρως από 1^η Ιανουαρίου 1999 . Το ταχύτερο δυνατό μετά την απόφαση για τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη, έπρεπε να διοριστεί από το Συμβούλιο Υπουργών και τα συμμετέχοντα κράτη το Εκτελεστικό Συμβούλιο, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας . Μετά το Εκτελεστικό Συμβούλιο, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών. Εν τω μεταξύ, το Συμβούλιο του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος στο οποίο συμμετέχουν οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανέλαβε την προετοιμασία του ρυθμιστικού οργανωτικού και λογιστικού πλαισίου λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Με την έναρξη του τρίτου σταδίου, δηλαδή από την 1^η Ιανουαρίου 1999, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ασκεί, σε συνεργασία με τις επιμέρους εθνικές κεντρικές τράπεζες, την ενιαία νομισματική πολιτική με βασικό στόχο, σύμφωνα με τη συνθήκη του Maastricht, τη σταθερότητα των τιμών. Στα καθήκοντα της επίσης εμπίπτουν η έκδοση χαρτονομισμάτων, η διαχείριση των διαθεσίμων των εθνικών κεντρικών τραπεζών που κατατεθούν σ' αυτή, η άσκηση συναλλαγματικής πολιτικής σε ημερήσια βάση και διάφορες συμβουλευτικές αρμοδιότητες που σχετίζονται με την εποπτεία των τραπεζών, τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος κ.λ.π. Οι εθνικές κεντρικές τράπεζες διατηρούν το προνόμιο της έκδοσης κερμάτων, σε ποσότητα που θα καθορίζεται έπειτα από συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα .

Σύμφωνα με τη συνθήκη του Maastricht, η ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα είναι ανεξάρτητη από κάθε πολιτικό όργανο, είτε εθνικό, είτε κοινοτικό. Η ανεξαρτησία αυτή κατοχυρώνεται με τρεις τρόπους. Πρώτον, με τη θεσμική ανεξαρτησία της που διασφαλίζεται μέσω της ανεξαρτησίας των εθνικών Κεντρικών Τραπεζών που συμμετέχουν στο Διοικητικό Συμβούλιο. Δεύτερον, με τη λειτουργική ανεξαρτησία της, που προσδιορίζεται από τη δυνατότητα της να επιλέγει και να χρησιμοποιεί ελεύθερα τα μέσα άσκησης νομισματικής πολιτικής. Τρίτον, με την προσωπική ανεξαρτησία των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου που θα διατηρούν τη θέση τους για οκτώ έτη, ενώ η επανεκλογή τους δεν θα είναι επιτρεπτή.

Μικρό μέρος των συναλλαγματικών αποθεμάτων των εθνικών κεντρικών τραπεζών θα μεταφερθεί στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η συνθήκη του Maastricht προβλέπει ότι το ανώτατο ποσό κεφαλαίων που θα μεταφερθούν, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 50 δισεκ. ECU. Στο βαθμό που ακόμη δεν έχει καθορισθεί ο αριθμός των κρατών που θα συμμετάσχουν στη Νομισματική Ένωση, δεν είναι δυνατός ο προσδιορισμός του ποσού που κάθε εθνική τράπεζα θα πρέπει να καταβάλει. Δεν έχει επίσης αποφασισθεί ο τρόπος διάθεσης του πλεονάσματος των αποθεμάτων ξένου συναλλάγματος που θα απομείνουν στις εθνικές κεντρικές τράπεζες. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερα σημαντικό, δεδομένου μάλιστα ότι σήμερα τα συναλλαγματικά διαθέσιμα των δεκαπέντε εθνικών κεντρικών τραπεζών υπερβαίνουν τα 280 δισεκ. ECU, ποσό πολλαπλάσιο των 50 δισεκ. ECU που απαιτούνται για την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ένα σενάριο είναι τα πλεονάζοντα κεφάλαια να διατεθούν σταδιακά για την εξυπηρέτηση του χρέους των κρατών-μελών.

Αν και η διαδικασία σύγκλισης είναι σχετικά απλή και έχει ήδη ανακοινωθεί με σαφήνεια, υπάρχουν ορισμένα χρονικά σημεία στα οποία θα πρέπει να δοθεί μεγάλη προσοχή, διότι εγκυμονούν κινδύνους χρηματοοικονομικής αστάθειας. Πράγματι, το πρώτο εξάμηνο του 1998 απεφασίσθη ποια κράτη-μέλη συμμετάσχουν στη νομισματική ένωση, είναι πιθανόν να δημιουργηθεί κάποια πίεση στις συναλλαγματικές ισοτιμίες των χωρών που δεν θα φαίνονται ικανές να ικανοποιήσουν τα κριτήρια, ή τα σταθεροποιητικά τους προγράμματα παρουσιάζουν δυσκολίες εφαρμογής. Τυχόν προσδοκίες των επενδυτών στις διεθνείς αγορές ότι στο μέλλον ο πληθωρισμός θα είναι σχετικά υψηλότερος στις χώρες που θα μείνουν εκτός ΟΝΕ, θα ωθήσει τα μακροπρόθεσμα επιτόκια των χωρών που θα συμμετέχουν, δεν μπορεί να αποκλειστεί, αφού οι αγορές είναι σε θέση να προεξοφλήσουν νωρίτερα ποιες χώρες θα επιτύχουν τα κριτήρια και, συνεπώς, θα αντιδράσουν βίαια σε οποιαδήποτε μη-προσδοκώμενη μεταβολή της οικονομικής πολιτικής. Οι χώρες που η αγορά προεξοφλεί ότι δεν θα συμμετάσχουν στο τρίτο στάδιο, υποχρεούνται να πληρώσουν υψηλότερα επασφάλιστρα κινδύνου στα μακροπρόθεσμα επιτόκια, γεγονός που θα δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής τους. Το δεύτερο χρονικό σημείο, στο οποίο εμφανίζονται κερδοσκοπικές πιέσεις, είναι καθορισμός των συντελεστών μετατρεψιμότητας των εθνικών νομισμάτων στο ενιαίο νόμισμα.

1.4. Αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ένωση Άριστη Νομισματική Περιοχή:

Θεωρία & Εμπειρικές Ενδείξεις

Ο Mundell(1961) θεωρεί την κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, δηλαδή του κεφαλαίου και της εργασίας, ως προϋπόθεση για την συμμετοχή μιας χώρας σε μία νομισματική ένωση και ικανή συνθήκη για την εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης. Σε περιπτώσεις διαταραχών στη συνολική προσφορά ή τη συνολική ζήτηση, η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής περιορίζει την πίεση για μεταβολές στις πραγματικές τιμές των συντελεστών, άρα και της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Για παράδειγμα, εάν μειωθεί η ζήτηση για τα προϊόντα της χώρας Α και αυξηθεί για τα προϊόντα της χώρας Β, θα προκληθεί αύξηση της ανεργίας στη χώρα Α και υπερβάλλουσα ζήτηση στη χώρα Β. Εάν η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μεταξύ των δύο χωρών είναι υψηλή, μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας Α θα μεταναστεύσει στη χώρα Β. Με τον τρόπο αυτό, η ανεργία στη χώρα Α θα μειωθεί, ενώ η υπερβάλλουσα ζήτηση στη χώρα Β θα καλυφθεί από την αύξηση της προσφοράς.

Η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού ως κριτήριο συμμετοχής σε μία νομισματική ένωση, αλλά και ως παράγοντας άμβλυνσης των μακροοικονομικών ανισορροπιών έχει αμφισβητηθεί από πολλούς ερευνητές. Το υψηλό κόστος της μετανάστευσης και η διστακτικότητα των εργατών να μετακινηθούν ακόμη και εντός των ορίων της στόχων. Ούτε, όμως, αφ' αυτής η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μπορεί να συμβάλει στη μείωση της ανεργίας, για την καταπολέμηση της οποίας θεωρείται αποτελεσματικότερη η πολιτική τιμών, μισθών και εισοδημάτων.

Επιφυλάξεις εκφράζουν και ως προς το ρόλο της κινητικότητας κεφαλαίων, και ιδιαίτερα ως προς τη δυνατότητα των νομισματικών αρχών να προσελκύσουν επενδυτικά κεφάλαια μέσω μικρών μεταβολών στο επιτόκιο. Η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων μπορεί να επιδεινώσει την οικονομική κατάσταση μίας χώρας, στο βαθμό που οι ίδιοι παράγοντες που δημιούργησαν τις μακροοικονομικές ανισορροπίες μπορεί να οδηγούν και σε μείωση της αποδοτικότητας των επενδύσεων.

Πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι οι ανωτέρω μελέτες, επηρεασμένες από τις οικονομικές συνθήκες της εποχής τους, δεν δίδουν επαρκή έμφαση στο ρόλο των βραχυπρόθεσμων κινήσεων κεφαλαίου. Με όρο κινητικότητα κεφαλαίων εννοούν την κίνηση μακροπρόθεσμων επενδυτικών κεφαλαίων, έποψη που δεν ανταποκρίνεται στη σύγχρονη πραγματικότητα. Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων και η ανάπτυξη της πληροφορικής και των επικοινωνιών έχει αυξήσει τον όγκο και τη σημασία των

βραχυπρόθεσμων κινήσεων κεφαλαίων, με σημαντικές επιπτώσεις για την άσκηση οικονομικής πολιτικής. Ακόμη και μικρές μεταβολές στα επιτόκια μπορούν σήμερα να επιφέρουν σημαντικές εισροές κεφαλαίων, γεγονός που επιτρέπει τη σχετικά εύκολη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τα κεφάλαια αυτά, όμως, δύσκολα μπορούν να συμβάλλουν στη θεραπεία των ανισορροπιών. Η εμπειρία πολλών προσφάτων συναλλαγματικών κρίσεων έχει αποκαλύψει την ταχύτητα με την οποία τα κεφάλαια αυτά απομακρύνονται, όταν δημιουργηθούν προσδοκίες ότι η τρέχουσα οικονομική πολιτική δεν είναι διατηρήσιμη. Σε κάθε περίπτωση, η κίνηση βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων, ακόμη και όταν επιτρέπει η βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων, είναι αμφίβολο εάν συνεισφέρει στη μείωση του πραγματικού κόστους προσαρμογής.

Ο McKinnon(1963) υποστήριξε ότι η ικανότητα των νομισματικών αρχών να επαναφέρουν την ισορροπία στο εξωτερικό ισοζύγιο, μέσω μεταβολών στη συναλλαγματική ισοτιμία, είναι αντίστροφος ανάλογη της εξωστρέφειας της χώρας. Το επιχείρημα είναι απόρροια της έμφασης που δίνει ο McKinnon στη σταθερότητα τιμών. Όσο μεγαλύτερη είναι η εξωστρέφεια μιας οικονομίας, τόσο μεγαλύτερες είναι οι μεταβολές του πληθωρισμού από αλλαγές στη συναλλαγματική ισοτιμία με στόχο την απορρόφηση των επιπτώσεων των μεταβολών της ζήτησης στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Υπό τις συνθήκες αυτές, το όφελος από τη χρήση του εργαλείου της συναλλαγματικής ισοτιμίας στις ανοικτές οικονομίες είναι περιορισμένο. Ως εκ τούτου οι οικονομίες αυτές έχουν κίνητρο να σχηματίσουν νομισματική ένωση με τους κύριους εμπορικούς τους εταίρους.

Επιπλέον, οι ανοικτές οικονομίες και ιδιαίτερα όταν είναι σχετικά μικρές χώρες, σπανίως επιτυγχάνουν να βελτιώσουν οριστικά και μόνιμα την ανταγωνιστικότητα, μέσω μεταβολών στη συναλλαγματική ισοτιμία. Η ελαστικότητα της τιμής των εισαγωγών στις μικρές ανοικτές οικονομίες είναι χαμηλή και συνεπώς, η συναλλαγματική πολιτική ως μέσω ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας δεν φέρει αποτέλεσμα. Επίσης, οι οικονομικές μονάδες σε μικρές ανοικτές οικονομίες συνήθως χαρακτηρίζονται από μικρότερη αυταπάτη του χρήματος, με αποτέλεσμα χρησιμοποιούν άλλα νομίσματα ως σημείο αναφοράς στις συναλλαγές τους.

Έχει επιβεβαιωθεί εμπειρικά ότι το επίπεδο εξωστρέφειας της οικονομίας αποτελεί βασικό κριτήριο επιλογής του είδους της συναλλαγματικής πολιτικής. Επίσης, σε περίπτωση που οι νομισματικές αρχές μιας χώρας αποφασίσουν την πρόσδεση της συναλλαγματικής ισοτιμίας με κάποιο διεθνές νόμισμα ή ένα καλάθι νομισμάτων, η

επιλογή αυτή γίνεται συνήθως με κριτήριο τον προσανατολισμό του εξωτερικού εμπορείου.

Το επιχείρημα της εξωστρέφειας ως κριτήριο διαμόρφωσης της συναλλαγματικής πολιτικής, αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη περίπτωση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα τρίτο κριτήριο, από μία άποψη αντίθετο με το κριτήριο της εξωστρέφειας, που έχει προταθεί στην αρχική φάση ανάπτυξης της θεωρίας των άριστων οικονομικών περιοχών είναι ο βαθμός εξειδίκευσης της παραγωγής. Ο Kenen(1969) υποστήριξε ότι η γενικότερη επίδραση στην οικονομία από μία μεταβολή στη ζήτηση ενός προϊόντος είναι ανάλογη του βαθμού εξειδίκευσης της παραγωγής της χώρας. Μόνο οικονομίες με χαμηλό βαθμό διαφοροποίησης της παραγωγής τους είναι κατάλληλες να σχηματίσουν νομισματική ένωση. Αντίθετα, οικονομίες με υψηλή εξειδίκευση πρέπει να διατηρούν τη δυνατότητα χρήσης αυτόνομης συναλλαγματικής πολιτικής προκειμένου να απορροφούν τυχόν διακυμάνσεις της ζήτησης. Σε αυτή την περίπτωση, κατά τον Kenen, η συναλλαγματική πολιτική μπορεί να επιφέρει την αναγκαία προσαρμογή χωρίς ιδιαίτερη αύξηση της ανεργίας.

Είναι πολύ αμφίβολο κατά πόσο η συναλλαγματική πολιτική αυτής έχει τη δυνατότητα και οπωσδήποτε εξαρτάται από την ευκολία μετακίνησης του εργατικού δυναμικού μεταξύ των κλάδων του Kenen.σημαίνει ότι οι μικρές ανοικτές οικονομίες είναι αυτές που κυρίως έχουν κίνητρο να διατηρούν καθεστώς κυμαινόμενων ισοτιμιών. Εάν η ύπαρξη οικονομιών κλίμακας αυξάνει το κόστος της διαφοροποίησης της παραγωγής, τότε τα μικρότερα κράτη θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης. Στην ακραία του μορφή το επιχείρημα του Kenen οδηγεί στο παράδοξο συμπέρασμα ότι διάφορες επιμέρους περιοχές μίας χώρας θα έπρεπε να έχουν διαφορετικά νομίσματα.

Εμπειρικές έρευνες δεν φαίνεται να επιβεβαιώνουν τη σημασία του κριτηρίου του Kenen. Από την άλλη πλευρά, νεότερες θεωρίες του διεθνούς εμπορείου, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ένα υψηλό ποσοστό ενδοκλαδικού εμπορείου και αντίστοιχης χαμηλής εξειδίκευσης της χώρας περιορίζει το κόστος προσαρμογής σε μια ενιαία αγορά. Υπό την έννοια αυτή και ανεξάρτητα από την κάθε αυτή ορθότητα του επιχειρήματος του Kenen, τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται να πληρούν τους όρους του κριτηρίου.

Εκτός από τα ανωτέρω κριτήρια που, όπως προαναφέραμε, επεδίωκαν να δώσουν μία συνολική απάντηση στο θέμα της συμμετοχής μίας χώρας σε νομισματική ένωση,

διατυπώθηκαν αργότερα και άλλα κριτήρια που είτε αποτελούν την ελάχιστη προϋπόθεση για τη συμμετοχή μίας χώρας σε νομισματική ένωση, είτε προσδιορίζουν το όφελος και το κόστος που μία τέτοια απόφαση συνεπάγεται.

Για τους Haberler(1970) και Fleming(1971), η εξίσωση των ρυθμών ανόδου των τιμών στις επιμέρους χώρες αποτελεί την ελάχιστη προϋπόθεση για τη σύσταση νομισματικής ένωσης μεταξύ τους. Στο βαθμό που κάθε χώρα χαρακτηρίζεται από μια ιδιαίτερη καμπύλη Phillips, υποστήριξαν ότι η ομοιότητα στον πληθωρισμό μεταξύ των χωρών υποδηλώνει και ομοιότητα ως προς την πολιτική της απασχόλησης, την επιθετικότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων και την παραγωγικότητα.

Ο βαθμός εναρμόνισης των στόχων και του τρίτου τρόπου άσκησης οικονομικής πολιτικής αποτελεί επίσης βασικό κριτήριο για την συμμετοχή σε ένα σύστημα σταθερών ισοτιμιών, αλλά και σε μία νομισματική ένωση. Η επιτυχία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος στη δεκαετία του 1980 οφειλόταν στην αποδοχή από τα κράτη-μέλη της αντιπληθωριστικής πολιτικής της Γερμανίας .

Συναφές με το ζήτημα της εναρμόνισης της οικονομικής πολιτικής είναι το κριτήριο που θέτει ο Goodhart(1975), ότι για τη συμμετοχή σε μια νομισματική ένωση απαιτείται ένας υψηλός βαθμός κοινωνικής αλληλεγγύης και συναίνεσης. Εάν τα κράτη-μέλη της περισσότερο εύπορης περιοχής(π.χ. η Γερμανία και η Ολλανδία στην Ε.Ε.) αρνούνται να παράσχουν άμεση ή έμμεση βοήθεια στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, με το επιχείρημα ότι είναι ξένοι και πρέπει να έχουν διαφορετική μεταχείριση, τότε το κόστος προσαρμογής των κρατών που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, είναι μεγαλύτερο και οι πιέσεις για διαμελισμό της Ένωσης εντείνονται. Κατά τον Goodhart, η άριστη νομισματική περιοχή δεν συνδέεται τόσο με την γεωγραφική θέση των κρατών που την αποτελούν, όσο κυρίως με το βαθμό κοινωνικής αλληλεγγύης των χωρών που την απαρτίζουν.

Η προϋπόθεση ύπαρξης κοινών στόχων οικονομικής πολιτικής και ενός ελάχιστου βαθμού κοινωνικής αλληλεγγύης δημιουργεί το ερώτημα κατά πόσο η εμπάθυνση της πολιτικής ενοποίησης αποτελεί επίσης προϋπόθεση για τη λειτουργία μίας νομισματικής ένωσης. Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το κριτήριο αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς η νομισματική ένωση απαιτεί την εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων από τα κράτη-μέλη σε κάποια υπερεθνική αρχή. Όπως είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η ίδια συνθήκη του Maastricht προβλέπει ότι η νομισματική ενοποίηση θα έπρεπε να συμβαδίσει με την πολιτική ενοποίηση. Το

τελευταίο, όμως, δεν φαίνεται να έχει επιτευχθεί, έλλειψη που σε ένα μεγάλο βαθμό επιβάλλει τη θέσπιση κανόνων στη δημοσιονομική πολιτική των χωρών-μελών.

Τέλος ένα πρόσθετο κριτήριο που υποστήριξαν οι Canzonegi και Rohgers (1990), είναι η δυνατότητα των κρατών να ακολουθούν μία παρόμοια φορολογική πολιτική. Το επιχείρημα τους αναπτύχθηκε σε ένα υπόδειγμα δύο χωρών, που η μοναδική διαφορά τους ήταν η ύπαρξη παραοικονομίας σε μία από αυτές. Εάν το κόστος από τη μείωση της παραοικονομίας είναι μεγάλο, τότε είναι πιθανόν η επιβολή της πληθωριστικής φορολόγησης της να αποτελεί την καλύτερη φορολογική πολιτική, τα οφέλη της οποίας υπερβαίνουν αυτά της συμμετοχής σε μία νομισματική ένωση.

1.5. Μείωση Κόστους Συναλλαγών και Διεύρυνση του Εμπορίου

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, οι σοβαρές αβεβαιότητες συνεπάγονται οι συναλλαγές σε πολλά νομίσματα, λειτουργούν ανασταλτικά στην ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου. Το ενδεχόμενο μεταβολών στις συναλλαγματικές ισοτιμίες στο χρονικό διάστημα μεταξύ της σύναψης μίας σύμβασης και της μεταβολής του τιμήματος, αυξάνει την αβεβαιότητα των επιχειρηματιών και αποθαρρύνει το εξωτερικό εμπόριο, καθώς η προστασία μέσω προθεσμιακών αγορών είναι χρονικά περιορισμένη και απευθύνεται κυρίως σε επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους. Επίσης, η συναλλαγή σε διαφορετικά νομίσματα αυξάνει τις καθυστερήσεις στις διασυνοριακές πληρωμές και επιβαρύνει το κόστος των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.

Υπό αυτή την έννοια η ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα της ενιαίας αγοράς. Η σκέψη αυτή αποτελούσε την δικαιολογητική βάση της απόφασης καθιέρωσης του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Η αύξηση του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου ως αποτέλεσμα της νομισματικής σταθερότητας που θα δημιουργείτο στην Ευρώπη, θα οδηγούσε σε αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης της συνολικής παραγωγής.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις της συναλλαγματικής αβεβαιότητας στο διεθνές εμπόριο δεν βρίσκουν όμως επαρκή εμπειρική τεκμηρίωση. Σε παγκόσμιο επίπεδο- σε αντιπαραβολή με μελέτες για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,- οι Hooper και Kohlhaben (1978) και οι Peregé και Steinher(1989), χρησιμοποιώντας διάφορους δείκτες συναλλαγματικής αστάθειας, δεν βρήκαν κάποια συστατικά σημαντική επίδραση της συναλλαγματικής αβεβαιότητας στο διεθνές εμπόριο. Σε ανάλογα συμπεράσματα κατέληξε και η μελέτη των Artus και Young(1979) σε σχέση με τις

εμπορικές ροές των εντός και εκτός του συστήματος των χωρών του νομισματικού φιδιού. Ο deGrauwe(1987) μάλιστα εκτίμησε ότι ο ρυθμός ανάπτυξης του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου μετά την ίδρυση του ΕΝΣ το 1979 μειώθηκε. Από 4,9% την περίοδο 1973-78, η μέση ετήσια αύξηση του εξωτερικού εμπορίου (άθροισμα εξαγωγών και εισαγωγών) των κρατών μελών του ΜΣΙ του ΕΝΣ μειώθηκε σε 2,8% την περίοδο 1979-85. Την αντίστοιχη περίοδο, η μείωση στα εκτός συστήματος κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν πολύ μικρότερη(από 6,6% σε 5,6).

Η έλλειψη στατικής επιβεβαίωσης οδήγησε ορισμένους οικονομολόγους να υποβαθμίσουν τη σημασία της επίδρασης της συναλλαγματικής αβεβαιότητας στο διεθνές εμπόριο. Υποστήριξαν ότι υπό συνθήκες ατελούς ανταγωνισμού, η συναλλαγματική αβεβαιότητα μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του εμπορίου με ορισμένες χώρες, στο βαθμό που οι αυξομειώσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών αποτελούν μια πρόσθετη ευκαιρία για τη δημιουργία κερδών.

Το τελευταίο επιχείρημα είναι μάλλον υπερβολικό, καθώς ανάγει την περιπτώσιολογία σε κανόνα. Η έλλειψη στατιστικής επιβεβαίωσης ως προς τα οφέλη της μείωσης της συναλλαγματικής αβεβαιότητας, είναι πιθανό να οφείλεται στη δυσκολία προσδιορισμού της επίδρασης άλλων παραγόντων επί του διεθνούς εμπορίου. Οι περισσότερες μελέτες σχετικά με τις ευρωπαϊκές εξελίξεις θεωρούν ως περίοδο συναλλαγματικής αστάθειας την περίοδο 1973-85, ενώ ως περίοδο σταθερότητας την περίοδο 1979-85. Είναι πιθανό η μείωση της μέσης ετήσιας πραγματικής αύξησης του ΑΕΠ στις ευρωπαϊκές χώρες από 3% την περίοδο 1973-78 σε 1,7% την περίοδο 1979-85, να οδήγησε σε αντίστοιχη επιβάρυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου.

Επίσης, δεν μπορεί να παραβλέπεται το γεγονός ότι όλες οι μελέτες θεωρούν ως περίοδο συναλλαγματικής σταθερότητας την περίοδο των στενών περιθωρίων διακύμανσης του ΜΣΙ. Η συναλλαγματική σταθερότητα που θα δημιουργηθεί με την εισαγωγή ενιαίου νομίσματος, αναμφίβολα είναι τελείως διαφορετική από αυτή του ΕΝΣ. Όπως παρατηρούν οι Taylor(1995) και Kenen(1995), η μεσοπρόθεσμη (πέντε έτη) πραγματική συνάλλαγματική ισοτιμία, όπως αυτή διαμορφώνεται από την εξέλιξη των τιμών και των ημερομισθίων, είναι αυτή που ενδιαφέρει τις μεγάλες εξαγωγικές επιχειρήσεις, όταν προγραμματίζουν την παραγωγή τους και την επενδυτική τους δραστηριότητα, παρά οι βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις της ονομαστικής ισοτιμίας που σε κάθε περίπτωση, με κάποιο κόστος μπορούν να καλυφθούν μέσω των προθεσμιακών αγορών συναλλάγματος. Πράγματι, οι εμπειρικές μελέτες των

DeGrauwe και Bellefroid(1989) και των Perse και Steinherr(1989) έδειξαν ότι η μακρόχρονη απόκλιση της συναλλαγματικής ισοτιμίας από την τιμή ισορροπίας της επηρεάζει το διεθνές εμπόριο πολύ περισσότερο από ότι η βραχυπρόθεσμη μεταβλητικότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1990) αποδεχόμενη τη δυσκολία επιβεβαίωσης μιας θετικής σχέσης μεταξύ της αύξησης του εμπορίου και της συναλλαγματικής σταθερότητας, εστίασε την προσοχή της σε περισσότερο άμεσα οφέλη. Η προσπάθεια των επιχειρήσεων από τους συναλλαγματικούς κινδύνους αποτελεί κόστος, που πρέπει να εξαλειφθεί τουλάχιστον για τις ενδοευρωπαϊκές συναλλαγές. Αλλά και για τις εμπορικές συναλλαγές με χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις θα μπορούν να επιβάλλουν το ευρώ ως νόμισμα διακανονισμού, με μεγαλύτερη ευκολία από ότι, τα ήδη υφιστάμενα εθνικά νομίσματα.

Δειγματοληπτική έρευνα που διενεργηθεί κατά παραγγελία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (1990), έδειξε ότι το μέσο κόστος μετατροπής κεφαλαίων αξίας ECU είναι 0,5% με απόκλιση από 0,1-2,5%. Για μεγαλύτερα ποσά το κόστος μειώνεται σε 0,3% για κεφάλαια αξίας 100.000 ECU και σε 0,05-0,1% κεφάλαια αξίας 5 εκ. ECU. Με βάση τις εκτιμήσεις αυτές, η Επιτροπή εκτίμησε ότι η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος θα μειώσει το κόστος μετατροπής νομισμάτων κατά 15 δισεκ. ECU. Η μείωση αυτή αντιστοιχεί στο 0,4% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ωφέλεια, όμως, θα είναι σημαντικά μεγαλύτερη για τις μικρές και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χρηματοοικονομικά χώρες, για τις οποίες εκτιμάται ότι το όφελος από τη μείωση του κόστους μετατροπής των νομισμάτων θα πλησιάσει το 1% του ΑΕΠ.

Εκτός όμως από τα άμεσα οφέλη, η καθιέρωση ενιαίου νομίσματος θα έχει σημαντικές συνέπειες στο ενδοευρωπαϊκό εμπόριο. Το ενιαίο νόμισμα θα ολοκληρώσει την ενιαία αγορά, με την έννοια ότι θα διευκολύνει την ελεύθερη διακίνηση των αγαθών και θα περιορίσει τις αβεβαιότητες στον επενδυτικό σχεδιασμό των επιχειρήσεων. Ο περιορισμός των αβεβαιοτήτων, μέσω της εισαγωγής του ευρώ, και η επενδυτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων αποτελεί αντικείμενο του επόμενου τμήματος.

1.6. Περιορισμός Αβεβαιότητας & Επενδυτική Δραστηριότητα.

Σημαντικές είναι οι επιπτώσεις της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος στη ζήτηση επενδύσεων. Για κάθε επιχείρηση που ενδιαφέρεται να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της, η απόφαση επένδυσης σε τρίτο νόμισμα εξαρτάται από τα κατά πόσο οι αναμενόμενες αποδόσεις καλύπτουν τον κίνδυνο συναλλαγματικής αβεβαιότητας. Στο βαθμό, όμως, που σε μια ενιαία αγορά η ανάκυψη επενδύσεων αποθαρρύνεται από τη συναλλαγματική αβεβαιότητα, η κατανομή των παραγωγικών συντελεστών δεν είναι αποτελεσματική και η αγορά δεν είναι πραγματικά ενοποιημένη. Μόνο μέσω της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος θα ολοκληρωθεί η ενιαία αγορά και θα μπορέσουν οι επιχειρήσεις να επιλέγουν τις καλύτερες επενδυτικές ευκαιρίες και να αξιοποιούν τις δυνατότητες που παρέχονται για εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας.

Όπως, όμως, και στη ανάλυση των επιπτώσεων της συναλλαγματικής αστάθειας στο εμπόριο, έτσι και στις επενδύσεις, η δυνατότητα εκτιμήσεων περιορίζεται από την απουσία κάποιας περιόδου πραγματικής συναλλαγματικής σταθερότητας η οποία θα αποτελούσε τη βάση των συγκρίσεων. Ακόμη και στη περίοδο του Bretton-Woods, η συναλλαγματική σταθερότητα δεν είναι εξασφαλισμένη λόγω της δυνατότητας των κρατών να προβαίνουν σε υποτιμήσεις των νομισμάτων τους, ενώ οι αυστηροί έλεγχοι στην κίνηση κεφαλαίων δεν ενθαρρύνουν τις διεθνείς επενδύσεις.

Η υπόθεση, πάντως, ότι η μείωση της συναλλαγματικής αστάθειας συμβάλει στην αύξηση των επενδύσεων, επιβεβαιώνεται εμπειρικά. Οι Morsink και Molle(1991), χρησιμοποιώντας στοιχεία της περιόδου 1975-84 για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έδειξαν ότι η συναλλαγματική αστάθεια αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην κίνηση μακροπρόθεσμων επενδυτικών κεφαλαίων.

Η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος μπορεί να οδηγήσει σε ανάκαμψη των επενδύσεων μέσω της μείωσης των επιτοκίων τουλάχιστον για όσες χώρες διατηρούν πραγματικά επιτόκια υψηλότερα του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος είναι ο μοναδικός τρόπος που εξισώνει πλήρως το κόστος δανεισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Βελγίου και του Λουξεμβούργου, κρατών που η νομισματική τους ένωση διαρκεί περισσότερο από 50 χρόνια. Στο τέλος της δεκαετίας του 1980, η δημιουργία προσδοκιών ότι το Λουξεμβούργο θα μπορούσε να μην ακολουθήσει τη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Βελγικού φράγκου στα πλαίσια των επανευθυγραμμίσεων του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, είχε

ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση της προθεσμιακής τιμής των δύο νομισμάτων. Ανάλογη είναι και η περίπτωση του επιτοκίου του ολλανδικού φιορινιού που παρόλο δεν έχει υποτιμηθεί σε σχέση με το γερμανικό μάρκο από το 1983, και οι αυξομειώσεις στη μεταξύ τους συναλλαγματική ισοτιμία δεν υπερέβησαν το $\pm 0,5\%$, το επιτόκιο για προθεσμιακές καταθέσεις 3 μηνών είναι υψηλότερο στην Ολλανδία σε σχέση με τη Γερμανία κατά περίπου 50 basic points.

Οι διαφορές στα επιτόκια και το κόστος δανεισμού μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια ευημερίας στις χώρες με τα υψηλότερα επιτόκια. Μελέτη της Price Waterhouse (1988), έδειξε ότι η μείωση των διαφορών στα επιτόκια θα οδηγήσει σε αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης της τάξεως του 0,05%.

Σημαντικά μεγαλύτερες αναμένεται να είναι οι διαχρονικές επιπτώσεις της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος στις επενδύσεις και στο ρυθμό ανάπτυξης των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Baldwin(1991) με προσομοιώσεις γνωστών υποδειγμάτων ανάπτυξης, υπολόγισε ότι η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος θα αυξήσει μακροπρόθεσμα το ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά ένα σημαντικό ποσοστό. Η προσδοκία αυτή ενισχύεται από σχετικές δειγματοληπτικές έρευνες. Σε μελέτες σχετικά με τις προσδοκίες των βιομηχάνων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος μετά την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, το 45% των ερωτηθέντων βιομηχάνων απάντησε ότι θεωρούν την επίδραση την πολύ σημαντική. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι σε αντίστοιχα ερωτήματα ως προς τις επιπτώσεις της ενιαίας αγοράς, μόνο το 10% των ερωτηθέντων είχε θεωρήσει την επίδραση της πολύ σημαντική.

1.7.Ενιαία Νομισματική Πολιτική: Απώλεια Αυτονομίας και Κέρδη Αξιοπιστίας.

Η υιοθέτηση μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προκαλεί δύο βασικά είδη κόστους στα κράτη μέλη. Πρώτον, την αδυναμία χρήσης του πληθωρισμού ως μεθόδου κάλυψης των δανειακών αναγκών του κράτους, και δεύτερον, την απώλεια της συναλλαγματικής πολιτικής ως εργαλείου μακροοικονομικής διαχείρισης κατά την αντιμετώπιση εξωτερικών διαταραχών.

Όταν το κράτος χρηματοδοτεί τμήμα ή το σύνολο των ελλειμμάτων του μέσω εκτύπωσης νέου χρήματος, ουσιαστικά επιβάλλει ένα είδος πληθωριστικής φορολογίας στα άτομα που διακρατούν ρευστά διαθέσιμα. Το ποσό που εισπράττει εν τέλει το

κράτος, ισούται με την αύξηση της νομισματικής βάσης. Γι' αυτό και τα έσοδα αυτά θεωρούνται ότι προκύπτουν από τη χρήση του εκδοτικού προνομίου με τον εισοδηματικό περιορισμό της κυβέρνησης, όσο μεγαλύτερα είναι τα έσοδα από συμβατική και πληθωριστική φορολογία, τόσο μικρότερη είναι η ανάγκη προσφυγής στο δημόσιο δανεισμό:

$$T_t/p_t + \Delta m_t/p_t = g_t/p_t + r_{t-1}*(b_{t-1}/p_t) - \Delta b_t/p_t$$

Όπου r_t τα είναι τα φορολογικά έσοδα κατά το οικονομικό έτος t , p_t το επίπεδο τιμών στην περίοδο και Δm_t η μεταβολή της νομισματικής βάσης, δηλαδή $(m_t - m_{t-1})$. Συνεπώς, η αριστερή πλευρά της εξίσωσης είναι τα συνολικά πραγματικά έσοδα της κυβέρνησης. Με g_t συμβολίζουμε τις δημόσιες δαπάνες, r_t το πραγματικό επιτόκιο b_t και b_{t-1} το συσσωρευμένο χρέος της κυβέρνησης στην τρέχουσα και στη προηγούμενη περίοδο. Προφανώς ο όρος $r_{t-1}*(b_{t-1}/p_t)$ συμβολίζει τις δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους και όρος $(r_t - g_t/p_t)$ το πρωτογενές έλλειμμα ή πλεόνασμα, αναλόγως με το πρόσημο που έχει. Η κυβέρνηση μπορεί να ρυθμίσει κατά τέτοιο τρόπο τις εκδόσεις νέων κρατικών τίτλων, $\Delta b_t/p_t$ έτσι ώστε να μην προβαίνει σε απότομες μειώσεις των δαπανών της, ανάλογα με τις φάσεις του οικονομικού κύκλου και τις επακόλουθες αυξομειώσεις των φορολογικών εσόδων. Σε περίπτωση, όμως που η συσσώρευση του δημόσιου χρέους είναι πολύ μεγάλη, η κυβέρνηση όμως είναι σε θέση να αυξήσει τα έσοδα της μέσω της πληθωριστικής φορολογίας, ιδιαίτερος όταν η συγκεκριμένη χώρα έχει ένα σχετικά χαλαρό φοροεισπρακτικό μηχανισμό και συνεπώς, το κόστος συλλογής των πρόσθετων φόρων είναι υψηλό.

Το κόστος που πηγάζει από την αδυναμία εκ μέρους της κυβέρνησης να χρησιμοποιήσει την πληθωριστική φορολογία στα πλαίσια της Νομισματικής Ένωσης, αντισταθμίζεται από το όφελος που προέρχεται από τη βελτίωση της αξιοπιστίας κάθε προσπάθειας της κυβέρνησης να μειώσει τον πληθωρισμό και να επιτελέσει μία σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή.

Έχει υποστηριχθεί ότι κάθε ανακοίνωση άσκησης περιοριστικής νομισματικής πολιτικής- που είναι απαραίτητη τόσο για τη μείωση του πληθωρισμού όσο και για τη δημοσιονομική προσαρμογή, μέσω της πτώσης των δαπανών εξυπηρέτησης του χρέους μετά την αποκλιμάκωση των επιτοκίων- δεν μπορεί να είναι πειστική, όσο οι αγορές γνωρίζουν την άσχημη δημοσιονομική κατάσταση. Η ύπαρξη και μόνο του κινήτρου που έχει η κυβέρνηση να προκαλέσει διάβρωση της ονομαστικής αξίας των κρατικών τίτλων που διακρατούν οι ιδιωτικοί φορείς, υποχρεώνει τους τελευταίους να προεξοφλούν τον υψηλότερο πληθωρισμό στις τρέχουσες συναλλαγές τους. Έτσι,

οδηγούμαστε σε υψηλότερο τρέχοντα πληθωρισμό ως αποτέλεσμα της αναξιοπιστίας της ανακοινωθείσας κυβερνητικής πολιτικής.

Στη βιβλιογραφία έχουν προταθεί διάφοροι τρόποι για την απόκτηση της απαραίτητης αξιοπιστίας για την επιτυχή έκβαση μιας σταθεροποιητικής προσπάθειας σε ένα περιβάλλον που οι ιδιωτικοί φορείς έχουν ορθολογικές προσδοκίες. Η θεσμική κατοχύρωση της πολιτικής και οικονομικής ανεξαρτησίας της Κεντρικής Τράπεζας από την κρατική μηχανή θεωρήθηκε ως μια μορφή ενίσχυσης της εμπιστοσύνης του κοινού στις ανακοινώσεις για τη νομισματική πολιτική, αφού αποκλείει τη δυνατότητα νομισματοποίησης του χρέους. Η εισαγωγή του νομίσματος σε ένα σύστημα οιονεί-σταθερών συναλλαγών ισοτιμιών, όπως ο ΜΣΙ του ΕΝΣ, έχει επίσης προταθεί ως ένας μηχανισμός αυτοδέσμευσης του συμμετέχοντος κράτους σε μία συνετή νομισματική πολιτική. Έτσι, στις χώρες που ο αναμενόμενος πληθωρισμός είναι υψηλό, είναι δυνατό να κατορθώσουν τη συμπίεση των προσδοκιών μέσω της πρόσδεσης των νομισμάτων τους με το γερμανικό μάρκο, αφού η Bundesbank έχει αποκτήσει τη φήμη της πλέον ανεξάρτητης κεντρικής τράπεζας, που στοχεύει κυρίως σε σταθερότητα τιμών. Στην περίπτωση αυτή, το κόστος της αντιπληθωριστικής προσπάθειας είναι μικρότερο σε σχέση με την περίπτωση ανακοίνωσης μιας αυτόνομης πολιτικής σταθεροποίησης από την κάθε χώρα. Δεν απαιτείται, δηλαδή, η πρόκληση υφιστάμενων διαταραχών για τη συγκράτηση των πληθωριστικών προσδοκιών. Επίσης, η μείωση των επασφάλιστων κινδύνου επί των επιτοκίων περιορίζει το κόστος της σταθεροποιητικής προσπάθειας σε όρους απασχόλησης και προϊόντος.

Το χαμηλότερο κόστος αποπληθωρισμού και η μείωση των επασφάλιστων κινδύνου αποτελούν παράγοντες που οδήγησαν ορισμένους οικονομολόγους να υποστηρίξουν ότι η συμμετοχή στη νομισματική ένωση θα ήταν περισσότερο ωφέλιμη για τα κράτη με σημαντικές δημοσιονομικές ανισορροπίες, στο βαθμό που τα χαμηλότερα επιτόκια επί του υφιστάμενου χρέους θα διευκόλυναν τη δημοσιονομική προσαρμογή.

Σύμφωνα με τη συνθήκη του Maastricht, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα θα έχει πολλά από τα χαρακτηριστικά της Bundesbank, αφού θα έχει εκχωρηθεί εξ ολοκλήρου σε αυτήν η ευθύνη για την επίτευξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών. Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος και η χάραξη της ενιαίας νομισματικής πολιτικής από μια μοναδική κεντρική τράπεζα αποτελεί μια σχεδόν αμετάκλητη εκχώρηση του δικαιώματος άσκησης νομισματικής πολιτικής σε μία υπερεθνική αρχή. Μία τέτοια διευθέτηση θα αποφέρει σημαντικά οφέλη από την ταχύτερη και ευκολότερη

αποκλιμάκωση του πληθωρισμού για τη χώρα που αντιμετωπίζει πρόβλημα αξιοπιστίας, αλλά θα δημιουργήσει και κόστος, λόγω της παραίτησης από την άσκηση ανεξάρτητης συναλλαγματικής πολιτικής ανάλογα με τις περιστάσεις. Πράγματι, αφού η νομισματική πολιτική της ΟΝΕ θα σχεδιάζεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ικανότητα εξουδετέρωσης των επιπτώσεων των εξωτερικών διαταραχών, που πλήττουν ασύμμετρα τις διάφορες χώρες, θα ελαττωθεί. Εάν η ασυμμετρία μεταξύ των επιπτώσεων είναι μεγάλη και η αποτελεσματικότητα της άσκησης διαφορετικής εθνικής νομισματικής πολιτικής για την σταθεροποίηση του εισοδήματος υψηλή, το κόστος από τη νομισματική ενοποίηση θα είναι σημαντικό.

Οι Barro και Grilli (1994) επινόησαν ένα δείκτη για να υπολογίσουν το κόστος για κάθε χώρα από τη συμμετοχή στη νομισματική ένωση. Ο δείκτης αυτός μετρά το συντελεστή συσχέτισης ανάμεσα στην κυκλική συνιστώσα του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ (οικονομικός κύκλος) της κάθε χώρας και στη κυκλική συνιστώσα του ρυθμού μεγέθυνσης στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες που αναμένεται να υποστούν τις μεγαλύτερες ζημιές από την απώλεια αυτονομίας στη σταθεροποιητική νομισματική και συναλλαγματική πολιτική, είναι οι χώρες της περιφέρειας της Ευρώπης, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία. Αυτές οι χώρες, όμως, είναι εκείνες που αναμένεται να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα οφέλη με όρους αξιοπιστίας από τη συμμετοχή τους στη νομισματική ένωση, αφού είναι οι χώρες με τον υψηλότερο πληθωρισμό και το χαμηλότερο βαθμό ανεξαρτησίας της Κεντρικής Τράπεζας. Πράγματι, σύμφωνα με τους δείκτες πολιτικής και οικονομικής ανεξαρτησίας των εθνικών νομισματικών αρχών που κατήρτισαν οι Grilli, Masciandaro και Tebellini (1991), οι τρεις αυτές χώρες φαίνεται πως έχουν τις λιγότερο ανεξάρτητες κεντρικές τράπεζες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο. Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδας.

2.1. Εισαγωγή

Η απώλεια της συναλλαγματικής πολιτικής ως εργαλείο μακροοικονομικής διαχείρισης για την αντιμετώπιση των εξωτερικών διαταραχών, μετά την υιοθέτηση του ευρώ, είναι το κύριο θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε στο κεφάλαιο αυτό. Όπως δείξαμε στο τμήμα 1.7, οι χώρες όπως η Ελλάδα, που αναμένεται να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα οφέλη σε όρους αξιοπιστίας από την συμμετοχή τους στη νομισματική ένωση, πιθανός να είναι εκείνες που θα αντιμετωπίσουν το υψηλότερο κόστος από την απώλεια αυτονομίας στη συναλλαγματική πολιτική. Πράγματι, οι κεντρικές τράπεζες των χωρών αυτών έχουν κατά τεκμήριο τη χαμηλότερη αξιοπιστία στην καταπολέμηση του πληθωρισμού. Παράλληλα, η οικονομική διάθρωση των χωρών αυτών είναι διαφορετική. Χαρακτηρίζονται από σημαντικές ατέλειες, κυρίως στην αγορά εργασίας, αλλά και στις αγορές αγαθών, καθώς και από υψηλές και ανελαστικές δημόσιες δαπάνες (τόκοι και μισθοδοσία) και αδύναμο φοροεισπρακτικό μηχανισμό. Οι εξωτερικές διαταραχές θα επηρεάσουν κατά πολύ διαφορετικό τρόπο αυτές τις χώρες συγκριτικά με τις υπόλοιπες. Η δυνατότητα κατάλληλου χειρισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας εξασφαλίζει, έστω και μερική, εξουδετέρωση των επιπτώσεων των εξωτερικών διαταραχών.

Είναι, όμως, τα οφέλη από την αυτονομία στον καθαρισμό της τιμής συναλλάγματος τόσο σημαντικά, ώστε να αντισταθμίζουν τα οφέλη από τη συμμετοχή στη νομισματική ένωση; Το όπλο της εφάπαξ ή σταδιακής υποτίμησης της δραχμής υπήρξε πράγματι στο παρελθόν αποτελεσματικό στον αγώνα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας και τη διάρθρωση των ανισορροπιών του ισοζυγίου πληρωμών; Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά δεν είναι εύκολη. Στο παρόν κεφάλαιο διερευνούμε τη συχνότητα αξιοποίησης του όπλου αυτού από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις, και αξιολογούμε την αποτελεσματικότητα του σε όσες περιπτώσεις επιχειρήθηκε μία τέτοια πολιτική.

2.2. Αποτελεσματικότητα Συναλλαγματικής πολιτικής Θεωρεία και Πρακτική.

Ο υψηλός βαθμός ανεξαρτησίας κατά το σχεδιασμό της εθνικής οικονομικής πολιτικής για την επίτευξη του στόχου της πλήρους απασχόλησης και την εξομάλυνση

των συνεπειών του οικονομικού κύκλου, θεωρείται παραδοσιακά ως το κυριότερο πλεονέκτημα του συστήματος των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών. Από την άλλη πλευρά, η συμμετοχή σε ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών θεωρείται ως ένας μηχανισμός εφαρμογής μιας αξιόπιστης αντιπληθωριστικής πολιτικής και διερεύνησης του διεθνούς εμπορείου.

Η ιδέα της επιλογής ενός καθεστώτος ελεγχόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών στηρίζεται κυρίως στην προσπάθεια αποφυγής των μειονεκτημάτων που παρουσιάζουν τα συστήματα των σταθερών και κυμαινόμενων ισοτιμιών, δηλαδή την αποφυγή του κόστους της βραχυχρόνιας μεταβλητικότητας των ισοτιμιών και του κόστους που προκαλείται από τη μόνιμη απόκλιση της αγοραίας τιμής συναλλάγματος από την τιμή ισορροπίας. Έχει παραδοσιακά υποστηριχθεί ότι η μεγαλύτερη αστάθεια τιμών που οφείλεται στην υψηλή μεταβλητικότητα των ισοτιμιών, οδηγεί σε ελάττωση του όγκου των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Παρά τη δυνατότητα κάλυψης έναντι του συναλλαγματικού κινδύνου, την οποία προσφέρουν η προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος και τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, το κόστος της κάλυψης αυτής θεωρείται αρκετά σημαντικό. Από την άλλη πλευρά, το κόστος από τη μόνιμη απόκλιση από την τιμή ισορροπίας μπορεί να προκαλέσει διερεύνηση των ανισορροπιών του ισοζυγίου πληρωμών, αποδυνάμωση της παραγωγικής ικανότητας της χώρας και απειλή επανεμφάνισης τάσεων προστατευτισμού.

Για μια χώρα που επιλέγει να ακολουθήσει ένα καθεστώς ημι-ελεγχόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, υπάρχουν δυο εναλλακτικές μορφές άσκησης συναλλαγματικής πολιτικής. Πρώτον, μπορεί να ακολουθήσει μια πολιτική που θέτει ως στόχο τη σταθεροποίηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, με απώτερο σκοπό την άμβλυνση των ανισορροπιών του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Δεύτερον, μπορεί να ακολουθήσει μία πολιτική που θέτει ως στόχο τη σταθεροποίηση της ονομαστικής ισοτιμίας της δραχμής, με βασικό σκοπό την επίτευξη σταθερότητας τιμών.

Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος εξασφαλίζει θεωρητικώς σε μεγάλο βαθμό τη σταθερότητα τιμών και έτσι μπορούμε να θεωρήσουμε ότι στην απώλεια της πρώτης εκ των δύο μορφών πολιτικής τιμής συναλλάγματος που αναφέραμε ανωτέρω, θα πρέπει να αναζητήσουμε το κόστος από τη συμμετοχή μας στη νομισματική ένωση. Ο στόχος της διατήρησης σταθερής της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας προϋποθέτει στην ουσία διολίσθηση της αξίας του εγχώριου νομίσματος κατά ποσοστό ακριβώς ίσο με τη διαφορά του εγχώριου από το διεθνή πληθωρισμό, ώστε να

διατηρείται στα ίδια περίπου επίπεδα η ανταγωνιστικότητα στο σύνολο της οικονομίας. Ωστόσο, είναι πιθανόν σε ορισμένους κλάδους της βιομηχανίας, η διαφορά του ρυθμού ανόδου του κόστους παραγωγής των αγαθών και κατά συνέπεια των τιμών να χειροτερεύσει, ιδιαίτερα εάν εισάγουν μεγάλο τμήμα των πρώτων υλών και του μηχανολογικού εξοπλισμού. Δεν εξασφαλίζεται, λοιπόν, η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας σε κάθε κλάδο της οικονομίας. Αντίθετα, σε περίπτωση που ο διεθνής πληθωρισμός υπερβαίνει τον εγχώριο, αφήνεται να ανατιμηθεί η ονομαστική αξία του εγχωρίου νομίσματος κατά ποσοστό ίσο με το διαφορικό πληθωρισμό. Στην πράξη, για τον προσδιορισμό της σχέσης $s=er^*/p$, όπου s και e συμβολίζουν την πραγματική και ονομαστική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής, αντίστοιχα. Η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία του εγχωρίου νομίσματος, σταθμισμένη ως προς τις διεθνείς συναλλαγές της χώρας, είναι ένας αριθμοδείκτης που χρησιμοποιεί ένα καλάθι νομισμάτων, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τα νομίσματα των κυριότερων ανταγωνιστριών χωρών. Στον αριθμοδείκτη αυτόν, τα μερίδια των εμπορικών συναλλαγών με κάθε μία από τις χώρες χρησιμοποιούνται ως σταθμιστές. Τέλος, το p^* συμβολίζει το διεθνές επίπεδο τιμών και το p τον εγχώριο δείκτη τιμών.

Πέρα από την πολιτική της διολίσθησης του νομίσματος, θεωρείται μερικές φορές σκόπιμη η εφάπαξ υποτίμηση του νομίσματος κατά ένα ποσοστό, έτσι ώστε να βελτιώσει αιφνιδίως η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, ή η διολίσθηση του νομίσματος με ρυθμό ταχύτερο από τη διαφορά του εγχωρίου από το διεθνή πληθωρισμό, ώστε να υπάρχει διαρκώς ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τους εγχώριους εξαγωγείς σε σύγκριση με αυτούς των ανταγωνιστριών χωρών. Είναι, όμως, πάντοτε η πολιτική της υποτίμησης του νομίσματος αποτελεσματική στη διόρθωση των ανισορροπιών του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών; Είναι δυνατό κάτω από ορισμένες συνθήκες η πολιτική υποτίμησης να επιφέρει αρνητικό καθαρό αποτέλεσμα για την οικονομία;

Υπάρχουν πολλοί μηχανισμοί μέσω των οποίων η πολιτική υποτίμηση μπορεί να επηρεάσει τη συνολική δαπάνη της οικονομίας και να βελτιώσει την κατάσταση του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών της χώρας. Πρώτον, η υποτίμηση μειώνει το πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων, διότι χειροτερεύει τους όρους εμπορείου. Κατά αυτόν τον τρόπο μειώνεται η ζήτηση για εισαγόμενα προϊόντα της χώρας. Δεύτερο, η υποτίμηση μεταβάλλει τις σχετικές τιμές των διεθνών εμπορεύσιμων αγαθών, δηλαδή αυξάνει τις τιμές των εισαγόμενων αγαθών σε εγχώριο νόμισμα και μειώνει τις τιμές των εξαγόμενων αγαθών στο νόμισμα της χώρας προορισμού, με

αποτέλεσμα να υποβοηθείται η εξαγωγική δραστηριότητα και δυσχεραίνει η εισαγωγική διεξόδουση. Τρίτον, μπορεί να καταστήσει την χώρα περισσότερο ελκυστική στην προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, στο βαθμό που οι εξαγωγές από την χώρα αυτή θα είναι πιο ανταγωνιστικές, ενώ το εγχώριο κόστος εργασίας εκφρασμένο στο νόμισμα της χώρας προέλευσης του επενδυτή θα έχει μειωθεί.

Ωστόσο, η επιτυχία μιας συναλλαγματικής πολιτικής, είτε σταθεροποίησης της πραγματικής ισοτιμίας, είτε ταχύτερης από το πληθωρισμό διολίσθησης, εξαρτάται από την ύπαρξη ή όχι ορισμένων προϋποθέσεων. Πρώτον, η ισχύς στην πράξη της γνωστής συνθήκης Marshall-Lerner. Η συνθήκη αυτή ορίζει ότι το άθροισμα των ελαστικοτήτων ζήτησης για εισαγωγές και εξαγωγές πρέπει να υπερβαίνει τη μονάδα, ως αναγκαία προϋπόθεση για την αύξηση του εισοδήματος και την βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Τι σημαίνει πρακτικά αυτή η συνθήκη; Αφού ο βασικός μηχανισμός, μέσω του οποίου αναμένουμε ευεργετικά αποτελέσματα από την πολιτική της υποτίμησης, είναι η μεταστροφή της εγχώριας δαπάνης από τα εισαγόμενα προς τα εγχώριος παραγόμενα προϊόντα, θα πρέπει η προκαλούμενη αύξηση της τιμής των εισαγόμενων αγαθών να οδηγήσει σε όσο δυνατόν μεγαλύτερη μείωση της ζήτησης για εισαγόμενα προϊόντα. Θα πρέπει, δηλαδή, η ζήτηση για εισαγωγές να είναι ιδιαίτερα ελαστική. Με ανάλογο τρόπο, θα πρέπει να είναι ιδιαίτερος ελαστική η ζήτηση από το διεθνές αγοραστικό κοινό για τις εξαγωγές της χώρας, έτσι ώστε μετά την μείωση των τιμών των εξαγωγών σε ξένο νόμισμα, λόγω της υποτίμησης, να προκληθεί ουσιαστική αύξηση των εξαγωγών, που πράγματι να βελτιώνει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Δεύτερη προϋπόθεση για την επιτυχία μιας τέτοιας συναλλαγματικής πολιτικής είναι η περιορισμένη προς τα πάνω ευκαμψία των ονομαστικών μισθών και των τιμών των μη διεθνών εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών. Σε αντίθετη περίπτωση υπάρχει ο κίνδυνος η υποτίμηση να μην είναι πραγματική, αλλά απλώς ονομαστική. Πράγματι, εάν υποθέσουμε ότι οι μισθοί προσδιορίζονται μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα σε εργοδοτικές οργανώσεις και εργατικές ενώσεις, η προσδοκία μιας τέτοιας πολιτικής υποτίμησης συνεπάγεται ότι οι εργαζόμενοι με τις μισθολογικές τους διεκδικήσεις θα προσπαθήσουν να καλυφθούν έναντι του προσδοκώμενου εισαγόμενου πληθωρισμού. Αυξάνεται έτσι το κόστος εργασίας ανάλογα με τη διαπραγματευτική δύναμη των εργατικών ενώσεων. Οι επιχειρήσεις μπορεί να χωριστούν σε δύο ομάδες, σε αυτές που παράγουν εμπορεύσιμα αγαθά και σε αυτές που παράγουν μη εμπορεύσιμα διεθνώς αγαθά και υπηρεσίες. Η δεύτερη ομάδα που μπορεί να είναι

δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί ή οικοδομικές επιχειρήσεις, επιρρίπτουν εύκολα τις αυξήσεις του κόστους στις τιμές. Η επίρριψη, όμως, του κόστους στις τιμές από την πρώτη ομάδα θα προκαλέσει απώλεια του πλεονεκτήματος της υποτίμησης και θα καταστήσει αναγκαία την επιτάχυνση της διολίσθησης. Δημιουργείται, λοιπόν, ένας φαύλος κύκλος υποτίμησης- πληθωρισμο. Η διόγκωση και πάλι του κόστους παραγωγής θα μεταφερθεί ταχύτατα στις τιμές, καθιστώντας τον εγχώριο πληθωρισμό κατά πολύ υψηλότερο του διεθνούς και την επιτάχυνση της διολίσθησης απαραίτητη.

Στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν γίνει πολλές εμπειρικές μελέτες για την εκτίμηση των επιπτώσεων της πολιτικής υποτίμησης του νομίσματος στο προϊόν και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Σε πολλές περιπτώσεις, το αποτέλεσμα της υποτίμησης φαίνεται να είναι ευνοϊκό και σε άλλες να είναι αρνητικό. Στις περισσότερες μάλιστα περιπτώσεις, η πολιτική της υποτίμησης συνοδεύεται από μια δέσμη πρόσθετων μέτρων σταθεροποίησης, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της πολιτικής υποτίμησης. Το τελικό αποτέλεσμα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις συνθήκες κατά τις οποίες έγινε η υποτίμηση, και από την οικονομική διάρθρωση της συγκεκριμένης χώρας. Δεν είναι συνεπώς δυνατή η εξαγωγή ενός γενικού συμπεράσματος σχετικά με την αποτελεσματικότητα μιας πολιτικής υποτίμησης. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η διερεύνηση του εξωτερικού εμπορίου και η όξυνση του διεθνούς ανταγωνισμού επιβάλλει τις συνεχείς προσαρμογές των παραγωγικών διαδικασιών μέσω της εφαρμογής τεχνολογικών καινοτομιών και της συμπίεσης του κόστους εργασίας ως τον κύριο τρόπο διατήρησης της θέσης στη διεθνή αγορά.

Σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών ταχείας διολίσθησης του νομίσματος μπορούν να εξαχθούν από τις επιδόσεις στο εξωτερικό εμπόριο των ευρωπαϊκών χωρών στην περίοδο μετά την κρίση του ΕΝΣ το Σεπτέμβριο του 1992. Η περίοδος από το 1987 μέχρι το 1992 χαρακτηρίστηκε σχετικά από σταθερές ονομαστικές ισοτιμίες. Κατά την περίοδο, όμως, ο πληθωρισμός και η παραγωγικότητα, δύο βασικοί παράγοντες που προσδιορίζουν το κόστος παραγωγής, κινήθηκαν στις διάφορες χώρες προς αντίθετες κατευθύνσεις με τελικό αποτέλεσμα τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε ορισμένα κράτη-μέλη και τη χειροτέρευση σε άλλα. Μετά την κρίση του 1992, σε χώρες όπως η Ιταλία, η Σουηδία, η Ισπανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Πορτογαλία αλλά και η Ελλάδα, παρατηρήθηκε μια υποτίμηση της σταθμισμένης ονομαστικής ισοτιμίας. Οι υποτιμητικές τάσεις της λιρέτας στην περίοδο 1992-95 είχαν ως αποτέλεσμα τη σημαντική βελτίωση της

ανταγωνιστικότητας της ιταλικής οικονομίας, όπως αυτή υπολογίζεται από τη σταθμισμένη πραγματική ισοτιμία. Μικρότερη βελτίωση παρουσίασαν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία, ενώ στην Πορτογαλία χειροτέρευσε η σταθμισμένη πραγματική ισοτιμία. Εντούτοις, τα μερίδια αγοράς αυτής της χώρας στο ενδοκοινοτικό εμπόριο αυξήθηκαν, γεγονός που υποδεικνύει ότι η ανταγωνιστικότητα της εν λόγω οικονομίας βελτιώθηκε, είτε μέσω της καλύτερης ποιότητας των προϊόντων, είτε της κατάλληλης αναδιάρθρωσης της εξαγωγικής δραστηριότητας. Πάντως, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στις περισσότερες από τις χώρες που υποτίμησαν τα νομίσματά τους μετά τη κρίση του ΕΝΣ φαίνεται ότι βελτιώθηκε σημαντικά. Μοναδική εξαίρεση η διεύρυνση του ελλείμματος στην Πορτογαλία το 1993 και στην Ελλάδα το 1995.

Αντίθετα, στις χώρες που η σταθμισμένη ονομαστική ισοτιμία ανατιμήθηκε, δεν υπήρξε σημαντική απώλεια ανταγωνιστικότητας, με μοναδικές εξαιρέσεις τη Γερμανία και την Αυστρία. Στην περίπτωση της Γερμανίας, η χειροτέρευση σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στα αποτελέσματα ενοποίησης της χώρας. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι με εξαίρεση την περίπτωση της Ιταλίας, η αύξηση των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών μετά το 1992 δεν οδήγησε σε σημαντικές μεταβολές των επιμέρους ισοζυγίων τρεχουσών συναλλαγών. Αξίζει να σημειωθεί μάλιστα ότι η όποια βελτίωση επήλθε στις διεθνείς συναλλαγές μετά τις υποτιμήσεις (ιδιαίτερα στην Ιταλία και τη Σουηδία) οφείλεται στην αποδυνάμωση της εγχώριας ενεργού ζήτησης, που μείωσε τις εισαγωγές. Η βελτίωση αυτή προήλθε κυρίως από το εμπόριο με τρίτες χώρες και λιγότερο από το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Σε ορισμένες χώρες που υποτίμησαν τα νομίσματά τους (κυρίως στην Ιταλία και την Ισπανία), οι εξαγωγές αύξησαν τα κέρδη τους αντί να μειώσουν τις τιμές των εξαγωγών τους. Για παράδειγμα στην αυτοκινητοβιομηχανία οι εξαγωγείς των μεγάλων χωρών (Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ισπανία) δεν αύξησαν τα μερίδιά τους στις αγορές των ευρωπαϊκών χωρών που τα νομίσματά τους ανατιμήθηκαν. Αύξησαν, όμως, τα περιθώρια κέρδους τους στην ευρωπαϊκή αγορά. Οι επιδόσεις τους στις αγορές των εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρών ήταν πολύ καλύτερες. Τούτο εξηγείται από το γεγονός ότι σημειώθηκαν χαμηλότερες αυξήσεις τιμών στις εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης χώρες. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε στις τρεις αυτές χώρες στην περίοδο 1992-94 και στον κλάδο ένδυσης και υπόδησης.

Τέλος, σε περίπτωση που η χώρα επιλέξει να ακολουθήσει την πολιτική σταθεροποίησης της ονομαστικής ισοτιμίας, έτσι ώστε να πετύχει σταθερότητα των

τιμών, είναι απαραίτητο να υφίστανται δύο βασικές προϋποθέσεις. Πρώτον, η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής στην αγορά συναλλάγματος. Για το σκοπό αυτό, η απλή πρόσδεση του νομίσματος με ένα βασικό διεθνές νόμισμα δεν αρκεί. Απαιτείται, επιπλέον, η νομισματική, εισοδηματική και δημοσιονομική πολιτική να είναι απόλυτα εναρμονισμένες και να συμβάλλουν συντονισμένα στην προσπάθεια της συναλλαγματικής πολιτικής για την καταπολέμηση των πληθωριστικών πιέσεων. Μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και υψηλή ρευστότητα στην οικονομία είναι προφανές ότι υπονομεύουν τη θέση του εθνικού νομίσματος στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Δεύτερον, για να μην είναι απαραίτητη η προσαρμογή της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας όταν η οικονομία δέχεται εξωγενείς απρόβλεπτες διαταραχές, πρέπει η δομή των αγορών (αγαθών, κεφαλαίου και εργασίας) να μην εμποδίζουν την προσαρμογή της πραγματικής ισοτιμίας, πλήττοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα της χώρας.

2.3. Εξωτερικές Συναλλαγές της Ελλάδας και ο Ρόλος της Συναλλαγματικής Πολιτικής.

Μετά την κατάρρευση του διεθνούς νομισματικού συστήματος του Bretton Woods, η Ελλάδα διατήρησε για κάποιο διάστημα σταθερή ισοτιμία της δραχμής με το δολάριο ακολουθώντας τις υποτιμήσεις του. Από το Μάρτιο του 1975, η δραχμή αποδεσμεύεται από το δολάριο. Η Τράπεζα της Ελλάδος παρακολουθεί τις εξελίξεις στις διεθνείς αγορές και καθορίζει πλέον την ισοτιμία της δραχμής έναντι μιας δέσμης νομισμάτων χωρών που έχουν σχετικά μεγάλη συμμετοχή στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας, ελέγχοντας τις διακυμάνσεις της μέσω ενός πολύπλοκου συστήματος συναλλαγματικών ελέγχων. Αρχίζει να λειτουργεί η διατραπεζική αγορά συναλλάγματος. Η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής προσδιορίζεται πλέον από τις δυνάμεις της ζήτησης και προσφοράς συναλλάγματος μεταξύ των τραπεζών και τις κατά περίπτωση διορθωτικές παρεμβάσεις της Κεντρικής Τράπεζας.

Μέχρι το 1985, η αμυντική προσπάθεια διατήρησης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας αποτέλεσε τον κύριο άξονα της συναλλαγματικής πολιτικής. Ο υψηλός ρυθμός ανόδου των τιμών διεθνώς μετά τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του '70, υποχώρησε σημαντικά στη δεκαετία του '80. Αντιθέτως, στην Ελλάδα παρέμεινε σε διψήφια ποσοστά για μια μεγάλη χρονική περίοδο, οδηγώντας σε υπερβολική διεύρυνση της διαφοράς ανάμεσα σε εγχώριο και το διεθνές πληθωρισμό.

Τούτο είχε ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση της διολίσθησης της δραχμής για την διόρθωση των ανισορροπιών του ισοζυγίου πληρωμών, ενώ τον ίδιο στόχο είχαν και οι δύο εφάπαξ υποτιμήσεις της δραχμής, τον Ιανουάριο του 1983 και τον Οκτώβριο του 1985. Οι υποτιμήσεις αυτές, όμως δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και η βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών που προκάλεσαν ήταν προσωρινή. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε ότι στην περίοδο 1975-85, η συναλλαγματική πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα, είχε ως στόχο τη σταθεροποίηση της πραγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Η θεσμοθέτηση, όμως, της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής στις αρχές της δεκαετίας του '80 είχε ως συνέπεια τη συντήρηση του ρυθμού ανόδου των τιμών σε υψηλά επίπεδα χωρίς ανάλογη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Ο εισαγόμενος πληθωρισμός που προκαλούσε η πολιτική της ταχείας διολίσθησης επηρέαζε άμεσα, μέσω αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, τον εγχώριο πληθωρισμό. Αλλά και στην περίπτωση που οι μισθοί προσδιορίζουν με συλλογικές διαπραγματεύσεις, οι υποτιμητικές τάσεις του νομίσματος οδηγούσαν τις εργατικές ενώσεις σε μισθολογικές διεκδικήσεις που ενσωμάτωναν τον εισαγωγικό πληθωρισμό. Παράλληλα, η ελληνική οικονομία εισάγει ένα μεγάλο μέρος του μηχανολογικού εξοπλισμού και των πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται στη μεταποίηση, γεγονός που αυξάνει σημαντικά το κόστος παραγωγής μετά την υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος. Ο φαύλος κύκλος μεταξύ υποτίμησης και πληθωρισμού είναι ορατός σε όλη αυτήν την περίοδο.

Οι εμπειρικές μελέτες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της πολιτικής υποτίμησης στην Ελλάδα για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την διόρθωση των ανισορροπιών στο ισοζύγιο πληρωμών, υποδεικνύουν ότι μακροχρονίως δεν μπορεί να μειωθεί το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών με αυτό τον τρόπο (Brissimis and Leventakis, 1989 και Σαραντίδης, 1994). Μετά από κάθε υποτίμηση εμφανίζεται στην αρχή μια βελτίωση στην ανταγωνιστικότητα, η οποία όμως σταδιακά διαβρώνεται από την συνέχεια αύξηση του κόστους παραγωγής και των τιμών. Οι μισθοί αυξάνονται με μια χρονική υστέρηση και η σπειροειδής εξέλιξη μισθών – τιμών οδηγεί βαθμιαίως σε αντιστάθμιση, αν και όχι πλήρη, των αρχικών τιμών.

Η συναλλαγματική πολιτική φαίνεται να έχει μεταβάλει το βασικό προσανατολισμό της μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Έχει πλέον επιλεγεί η άσκηση πολιτικής σταθεροποίησης της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, έτσι ώστε ο ρυθμός ανόδου των τιμών στην Ελλάδα να προσεγγίζει το μέσο όρο των άλλων

χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσω των παρεμβάσεων της στην αγορά συναλλάγματος, η Τράπεζα της Ελλάδος διαχειρίστηκε την πολιτική της βραδείας διολίσθησης ώστε η δραχμή να υποτιμάται έναντι των άλλων νομισμάτων κατά ποσοστό μικρότερο του διαφορικού πληθωρισμού ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πολιτική αυτή έχει συχνά επικριθεί ότι αποδυναμώνει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών, αφού έχει ως αποτέλεσμα την πραγματική υπερτίμηση της δραχμής ("σκληρή" δραχμή). Το πρόβλημα οξύνθηκε ακόμη περισσότερο μετά την κρίση του ΕΝΣ το 1992 και την υποτίμηση νομισμάτων χωρών που παράγουν ανταγωνιστικά προϊόντα. Η υποτίμηση των νομισμάτων των χωρών της Ιβηρικής Χερσονήσου και της Ιταλίας, αλλά και η ραγδαία πτώση της αξίας της λίρας της Τουρκίας δημιούργησαν ένα ακόμη δυσχερέστερο σκηνικό για τους Έλληνες εξαγωγείς.

Η πολιτική της βραδείας διολίσθησης της δραχμής έχει αποτέλεσμα την ανάγκη ύπαρξης επιτοκίων υψηλότερων από τα διεθνή, έτσι ώστε οι μεγαλύτερες δραχμικές αποδόσεις να προσελκύσουν κεφάλαια από το εξωτερικό. Η μεγάλη άνοδος των συναλλαγματικών διαθεσίμων που έλαβε χώρα τα τελευταία χρόνια διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την Τράπεζα της Ελλάδος στην επίτευξη του στόχου της σταθεροποίησης της ονομαστικής ισοτιμίας μέσω των παρεμβάσεων της στην αγορά συναλλάγματος. Δημιουργεί, όμως, σημαντικές επιπλοκές στην άσκηση νομισματικής πολιτικής. Η Τράπεζα της Ελλάδος υποχρεώνεται συχνά να ασκεί πολιτική αδρανοποίησης, προσπαθώντας να απορροφήσει την υψηλή ρευστότητα που προκαλεί η δραχμοποίηση των μεγάλων εισροών κεφαλαίου.

Όπως ήδη ελέχθη, η συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδος μέχρι το 1985 είχε ως στόχο τη διατήρηση ή και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Αυτό επετεύχθη, όπως βλέπουμε από την πορεία της σταθμισμένης πραγματικής ισοτιμίας, σε όλη την περίοδο εκείνη με εξαίρεση τη διετία 1980-82. Μετά το 1986, ακολουθείται η πολιτική της βραδείας διολίσθησης της δραχμής, δηλαδή της σταδιακής υποτίμησης με ρυθμό μικρότερο από τη διαφορά του εγχώριου από το διεθνή πληθωρισμό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συνεχή πραγματική ανατίμηση της σταθμισμένης ισοτιμίας της δραχμής, ενώ τα τελευταία χρόνια είναι εμφανής μία τάση σταθεροποίησης. Το γεγονός αυτό πιθανότατα να υποδηλώνει την αναδιάρθρωση των διαδικασιών παραγωγής στους βασικότερους εξαγωγικούς κλάδους

της οικονομίας, ώστε να γίνει δυνατή η αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού. Με το θέμα αυτό, όμως, θα ασχοληθούμε εκτενέστερα στο επόμενο τμήμα.

Οι εξελίξεις αυτές στη συναλλαγματική πολιτική αντανακλώνται σε μεγάλο βαθμό στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Σημαντικό ρόλο σε όλη την περίοδο διαδραμάτισαν οι μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενίσχυσαν σημαντικά το ισοζύγιο αδήλων πόρων, αφού αυξήθηκαν από 0,4% του ΑΕΠ το 1981 σε άνω του 5% το 1990. Η προοπτική μείωσης του ποσοστού αυτού στο μέλλον δημιουργεί σημαντική ανησυχία για τις εξελίξεις στο ισοζύγιο πληρωμών. Καθιστά δε άμεση την ανάγκη για την αξιοποίησή τους σε επενδυτικές δραστηριότητες και όχι καταναλωτικές φύσεως δαπάνες.

Στη δεκαετία του 1980, οι μεταβιβάσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μετακίνησαν προς τα άνω την καμπύλη των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας, αλλά διατήρησαν την ιδιωτική κατανάλωση σε υψηλά επίπεδα. Η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης διεύρυνε το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και έτσι αντιστάθμισε σε κάποιο βαθμό την ευνοϊκή πρωτογενή επίδραση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (Αλογοσκούφης, 1996).

Η συναλλαγματική πολιτική που ακολουθείται τα τελευταία χρόνια με στόχο τη σταθεροποίηση της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, έχει συμβάλει στη συγκράτηση των πληθωριστικών πιέσεων. Το γεγονός ότι δεν υποβοηθήθηκε επαρκώς από τη δημοσιονομική, εισοδηματική και διαρθρωτική πολιτική, εξασθένησε σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητά της. Οι διαδοχικές εκλογικές αναμετρήσεις κυρίως στην περίοδο 1989 – 1990 διέκοψαν τη φθίνουσα πορεία του ρυθμού ανόδου των τιμών. Παράλληλα, εξωτερικά γεγονότα, όπως η κρίση στον Περσικό Κόλπο, το embargo με τα Σκόπια και η μόνιμη κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αναζωπύρωναν τις πληθωριστικές προσδοκίες. Σήμερα, η χρησιμοποίηση της συναλλαγματικής πολιτικής ως εργαλείο για την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού φαίνεται να έχει πλησιάσει τα όριά της. Η ενίσχυσή της από μία περισσότερο ουσιαστική δημοσιονομική προσαρμογή και μία περισσότερο αποτελεσματική πολιτική συγκράτησης του κόστους εργασίας είναι απαραίτητη για τη συμπίεση του σκληρού πυρήνα του πληθωρισμού, ώστε να προσεγγίσει τον κοινοτικό μέσο.

2.4. Συναλλαγματική Πολιτική και Ελληνική Βιομηχανία. Μία διερεύνηση για το σύνολο της βιομηχανίας και τους επιμέρους κλάδους της.

Το κυριότερο σύμπτωμα της απώλειας της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας κατά τα τελευταία χρόνια είναι η διαρκής διεύρυνση της διαφοράς ανάμεσα στο ρυθμό μεταβολής στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο. Όπως παρατηρούμε, ο λόγος του μοναδιαίου κόστους εργασίας στην Ελλάδα προς τον υπόλοιπο κόσμο (w/w^*) αυξάνεται με σταθερό περίπου ρυθμό σε όλη τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας. Ο λόγος των εισαγωγών προς τις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων (M/X) αρχίζει να ακολουθεί έντονα ανοδική πορεία μετά το 1987. Στην περίοδο από το 1988 μέχρι το 1991, η εισαγωγική διείδυση στον κλάδο φαίνεται να είναι κατά πολύ υψηλότερη από την εξαγωγική επέκταση. Ένας παράγοντας που φαίνεται να έχει συμβάλει σημαντικά σε αυτό, είναι ο μειωμένος ρυθμός διολίσθησης της δραχμής παρά το γεγονός ότι ο λόγος του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα αυξάνεται με ρυθμό σταθερά ταχύτερο από ότι στον υπόλοιπο κόσμο. Η απώλεια στην ανταγωνιστικότητα δεν αντισταθμίζεται από την ακολουθούμενη συναλλαγματική πολιτική.

Τα σταθεροποιητικά προγράμματα που ανελήφθησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ίσως αποτελούσαν ευκαιρίες για την παράλληλη αναπροσαρμογή της ισοτιμίας της δραχμής, έτσι ώστε η πολιτική αυτή να είναι αξιόπιστη στις αγορές συναλλάγματος και παράλληλα να τονώσει την εξαγωγική δραστηριότητα. Η βραδύτητα, όμως, της δημοσιονομικής προσαρμογής που χαρακτήρισε όλες τις σταθεροποιητικές προσπάθειες, δεν έδωσε τη δυνατότητα για επίλυση του άλλου βασικού προβλήματος, που δημιουργεί δυσχέρειες στις εξαγωγικές επιχειρήσεις, δηλαδή, τα τεράστια δημοσιονομικά ελλείματα τα οποία αυξάνουν υπερβολικά τα επιτόκια και συνεπώς, το κόστος δανεισμού και το κόστος παραγωγής των επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα, η διόγκωση του δημοσίου χρέους σε συνδυασμό με την αδυναμία διεύρυνσης της φορολογικής βάσης, επιβάλλει ένα διαρκώς υψηλότερο βάρος στην έμμεση φορολογία και τη φορολογία εταιρειών, που αυξάνει επίσης το κόστος παραγωγής. Επιπλέον, η δημοσιονομική αδυναμία του ελληνικού κράτους και η ανελαστική φύση των δαπανών του (μισθοδοσία, τόκοι και χρεολύσια) οδηγούν σε διαρκή συρρίκνωση του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Αυτό είχε ως συνέπεια τη μείωση του ρυθμού βελτίωσης των δημοσίων υποδομών σε σχέση με το διεθνές

περιβάλλον. Ωστόσο, η επένδυση σε δημόσιες υποδομές παραδοσιακά μειώνει το κόστος παραγωγής των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Η απουσία του παράγοντα αυτού υπονόμει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής βιομηχανίας. Επιπλέον, η μονοπωλιακή δομή πολλών κλάδων παραγωγής υποδομής, όπως τηλεπικοινωνίες και ενέργεια, δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο τη θέση των βιομηχανικών εξαγωγικών επιχειρήσεων.

Τέλος, το κόστος παραγωγής των βιομηχανικών επιχειρήσεων αυξάνεται σημαντικά από τις ατέλειες στην αγορά εργασίας, όπως το κόστος πρόσληψης και απόλυσης εργαζομένων, καθώς και η έλλειψη ευελιξίας ως προς το χρόνο συνταξιοδότησής τους. Είναι αναγκαία επίσης η ουσιαστική προώθηση του θεσμού της μερικής απασχόλησης. Η κακή κατάσταση των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης αυξάνει σημαντικά το κόστος για πληρωμή εργοδοτικών εισφορών.

Το σύστημα της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής που καθιερώθηκε στις αρχές του 1980, αύξησε σημαντικά το κόστος εργασίας στην Ελλάδα και, όπως είδαμε στο προηγούμενο τμήμα, συχνά εξουδετέρωσε τα αρχικώς ευνοϊκά αποτελέσματα της ταχείας διολίσθησης. Αργότερα, το σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων για την υπογραφή συλλογικών συμβάσεων εργασίας συχνά υπονομεύθηκε από τις αυξήσεις που καθορίζονταν στο δημόσιο τομέα, και αποτελούσαν ελάχιστο σημείο εκκίνησης για τις διαπραγματεύσεις στον ιδιωτικό τομέα.

Για να αναλύσουμε την επίπτωση που είχε η συναλλαγματική πολιτική που ακολουθήθηκε τα τελευταία χρόνια, επί της ανταγωνιστικότητας κάθε κλάδου, κατασκευάσαμε τους εξής δείκτες για κάθε κλάδο. Πρώτον, ένα δείκτη ανταγωνιστικότητας του κλάδου i : $R_i = S^* (ULC_i / MKE_i)$, όπου S είναι η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής έναντι του ECU (GDR / ECU), ULC_i είναι το κόστος εργασίας ανά μονάδα εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον κλάδο i και MKE_i το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην Ελλάδα για τον κλάδο i . Όταν αυξάνεται ο δείκτης R , η ανταγωνιστικότητα του κλάδου i βελτιώνεται, αφού η αύξησή του μπορεί να οφείλεται είτε σε υποτίμηση του εγχωρίου νομίσματος, είτε σε αύξηση του κόστους εργασίας του κλάδου i στην Ευρώπη ταχύτερη από ότι στην Ελλάδα. Δεύτερον, ένα δείκτη επιδόσεων του κλάδου που ισούται με το λόγο των εξαγωγών προς τις εισαγωγές (X / M). Αύξηση του λόγου αυτού υποδηλώνει ταχύτερη επέκταση της εξαγωγικής δραστηριότητας σε σχέση με την εισαγωγική διείδυση.

Στον κλάδο καπνού,παρά την ελαφρά χειροτέρευση του δείκτη ανταγωνιστικότητας στην περίοδο 1988 – 1991,παρατηρείται σημαντική βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων του κλάδου μέχρι και το 1992.Τα κέρδη όμως,αυτά χάνονται απότομα το 1993.

Παρά τη σταθερή βελτίωση του δείκτη ανταγωνιστικότητας στον κλάδο των κλωστοϋφαντουργικών υλών κατά την περίοδο 1989-1993,ο λόγος X / M του κλάδου παρουσίασε συνεχείς αυξομειώσεις και σε μέσα επίπεδα επέδειξε μία ελαφρά πτώση.Αν και ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας αποτελεί έναν από τους παραδοσιακούς κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας,η παραγωγική δυναμικότητά του έχει μειωθεί κατά 50% περίπου (βλ.Μαρουλής και Ευστρατόγλου,1996).Η ραγδαία μετατροπή του κλάδου στην Ευρώπη από εντάσεως εργασίας σε εντάσεως κεφαλαίου επιβάλλει την ανανέωση του μηχανολογικού εξοπλισμού των ελληνικών επιχειρήσεων στα επόμενα χρόνια. Οι σημαντικές προσπάθειες συγκέντρωσης του κεφαλαίου και της παραγωγής στον κλάδο,που φαίνεται να παρατηρείται τα τελευταία χρόνια,αποτελεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα για την αντιστροφή των τάσεων.

Ο κλάδος τροφίμων παρουσιάζει μία απότομη μείωση της ανταγωνιστικότητας στην περίοδο 1988-1990 και βελτίωση στα επόμενα χρόνια.Παρά ταύτα,οι εξαγωγικές επιδόσεις βελτιώνονται σταθερά σε σύγκριση με την εισαγωγική διείσδυση,με μόνη εξαίρεση τη μικρή κάμψη του λόγου X / M το 1993.Η δυνατότητα των επιχειρήσεων του κλάδου να παράγουν διαφοροποιημένα προϊόντα υψηλής ποιότητας,καθώς και η ευελιξία και ικανότητά τους να ανταποκρίνονται και να προσαρμόζονται στις συνεχείς εξελίξεις της αγοράς,είχαν ως αποτέλεσμα τις καλές εμπορικές επιδόσεις ακόμη και σε αντίξοες εξωτερικές συνθήκες της περιόδου 1988-1990,που σε μεγάλο βαθμό οφείλοντο στην επιβράδυνση της διολίσθησης έναντι του ECU.

Ο κλάδος ένδυσης,υπόδησης και γουναρικών παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις στο λόγο X / M ,ενώ η ανταγωνιστικότητα μετά το 1989 φαίνεται να επιδεικνύει μία ελαφρώς ανοδική πορεία.Στον κλάδο χαρτιού,τα συμπεράσματα είναι ακόμη λιγότερο καθαρά.Η βελτίωση του λόγου X / M συχνά συμπίπτει χρονικά με χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας.Στον κλάδο εκδόσεων και εκτυπώσεων,η φθίνουσα πορεία της ανταγωνιστικότητας είναι παράλληλη με τη χειροτέρευση των εμπορικών επιδόσεων του κλάδου. Συνεπώς,η διεύρυνση της διαφοράς του κόστους εργασίας και της παραγωγικότητας μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης,και η πολιτική της βραδείας διολίσθησης έχουν βλάψει σε σημαντικό βαθμό τον κλάδο,αυξάνοντας σημαντικά την εισαγωγική διείσδυση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Εμπορικοί Εταίροι, Ανταγωνίστριες Χώρες & Σενάρια Μετάβασης στο Ενιαίο Νόμισμα.

3.1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο 1 υποστηρίξαμε ότι η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα αποτελεί αναγκαία εξέλιξη και απαραίτητο συμπλήρωμα της ενιαίας αγοράς. Οι συναλλαγματικοί κίνδυνοι, τους οποίους συνεπάγεται η ύπαρξη πολλών νομισμάτων, ανατρέπουν και πολλές φορές καταργούν τα οφέλη του ελεύθερου εμπορίου. Η ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς θα συντελέσει στην καλύτερη κατανομή των οικονομικών πόρων, βελτιώνοντας έτσι τη συνολική ευημερία των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εξέλιξη, όμως, αυτή θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στα πρότυπα του εξωτερικού εμπορίου, τη δομή της παραγωγής και τελικά στο επίπεδο απασχόλησης των κρατών μελών. Η μελέτη των επιπτώσεων αυτών αποτελεί αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου.

Η ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και η υποκινούμενη ενδυνάμωση του ενδοκοινοτικού εμπορίου καθιστά αναγκαία την προσαρμογή των εγχώριων παραγωγικών μονάδων στα νέα δεδομένα. Η προσαρμογή μπορεί να αποσκοπεί είτε στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων, είτε στη μεταφορά συντελεστών παραγωγής από τομείς φθίνουσας ζήτησης σε άλλους με καλύτερες προοπτικές. Τόσο, όμως, το είδος όσο και το βάθος της απαιτούμενης προσαρμογής είναι ανάλογο του βαθμού συμπόρευσης των εγχώριων παραγωγών προς τους Ευρωπαίους εταίρους τους. Συνεπώς, προκειμένου να εκτιμηθεί η έκταση της προσαρμογής και οι γενικότερες επιπτώσεις της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος στην ελληνική βιομηχανία, απαιτείται η σε βάθος μελέτη του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου.

Στο κεφάλαιο 5 μελετάται η εξειδίκευση της ελληνικής βιομηχανίας στην αγορά της ενωμένης Ευρώπης, τόσο όσον αφορά το είδος, όσο και την ποιότητα των παραγομένων προϊόντων. Εκτιμάται το μέγεθος του ενδοκλαδικού εμπορίου, (δηλαδή το ποσοστό του εξωτερικού εμπορίου που αφορά εισαγωγές και εξαγωγές παρόμοιων προϊόντων), προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο οι εισαγωγές και οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων είναι σε παρόμοια ή σε διαφορετικά προϊόντα. Ένα υψηλό ποσοστό ενδοκλαδικού εμπορίου υποδηλώνει ότι η παραγωγική δομή των εγχώριων επιχειρήσεων είναι παρεμφερής με αυτή των εμπορικών εταίρων, ότι η ενοποίηση της

εγχώριας αγοράς με τη διεθνή έχει σε μεγάλο βαθμό σεντελεστεί και ότι η προσαρμογή της εγχώριας βιομηχανίας σε τυχόν μεταβολές της ζήτησης είναι ευκολότερη.

Το κόστος, όμως, αλλά και το είδος της προσαρμογής των εγχώριων επιχειρήσεων εξαρτάται και από την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Σε μία ενοποιημένη αγορά που ο ανταγωνισμός εντείνεται, η ποιότητα αποτελεί συνήθως βασικό παράγοντα εμπορικής επιτυχίας. Για το σκοπό αυτό, διερευνάται η ποιότητα των ελληνικών εξαγωγών, μέσω συγκρίσεων της τιμής εισαγωγής και εξαγωγής ομοειδών προϊόντων.

Στο τμήμα 3.4 προσδιορίζονται κατά κλάδο οι εμπορικοί εταίροι και οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας. Εμπορικοί εταίροι είναι οι χώρες με τις οποίες η Ελλάδα διενεργεί συναλλαγές, είτε με τη μορφή εισαγωγών, είτε εισαγωγών. Αντίστοιχα, ανταγωνίστριες είναι οι χώρες που ανταγωνίζονται τα ελληνικά προϊόντα σε τρίτες χώρες. Τα στοιχεία αυτά χρησιμοποιούνται στο τμήμα 3.5 προκειμένου να εκτιμηθούν οι κλαδικές επιπτώσεις του ενιαίου νομίσματος με βάση εναλλακτικά σενάρια για τις συμμετέχοντες και τις μη συμμετέχοντες χώρες, καθώς και σε σχέση με το χρόνο ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ.

Η έμφαση στα εναλλακτικά σενάρια έχει ως στόχο να καλύψει όσο το δυνατόν περισσότερες πλευρές του θέματος. Όπως επανειλημένα έχουμε τονίσει, οι επιπτώσεις του ενιαίου νομίσματος είναι εξίσου σημαντικές για μια χώρα – μέλος της ΕΕ, ανεξαρτήτως αν η ίδια συμμετάσχει στην ΟΝΕ. Η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά βρίσκεται ήδη σε υψηλά στάδια ανάπτυξης και τυχόν απόφαση μίας χώρας να μην ενταχθεί στην ΟΝΕ, σε καμία περίπτωση, δεν συνεπάγεται εμπόδια στην ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων και των συντελεστών παραγωγής. Η χώρα που δεν θα ενταχθεί, θα στερηθεί τα οφέλη που πιθανώς θα απολαμβάνουν οι εμπορικοί εταίροι και οι ανταγωνιστές της και αντιστοίχως, δεν θα επωμισθεί το κόστος που επιβάλλει η συμμετοχή στο ενιαίο νόμισμα. Η στάθμιση του κόστους και της ωφέλειας αποτελεί ζήτημα εμπειρικής έρευνας.

3.2. Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας στην Αγορά της Ενωμένης Ευρώπης.

3.2.1. Εκτίμηση Ενδοκλαδικού Εμπορίου κατά κλάδο

Η ανάπτυξη του ενδοκλαδικού εμπορίου και η τάση οικονομικής ενοποίησης αποτελούν τις κύριες εξελίξεις των διεθνών εμπορικών σχέσεων κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Έχει μάλιστα αποδειχθεί εμπειρικά (Greenaway , 1988) , ένας υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ της ανάπτυξης του ενδοκλαδικού εμπορίου και της τάσης για οικονομική ενοποίηση. Η ύπαρξη υψηλού ενδοκλαδικού εμπορίου αποτελούσε ένα από τα βασικά επιχειρήματα για τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς στην Ευρώπη και της Βορειοατλαντικής συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου (NAFTA). Από την άλλη πλευρά, σειρά εμπειρικών μελετών έχει δείξει ότι η απελευθέρωση του εξωτερικού εμπορίου οδηγεί σε σημαντικές αυξήσεις του ενδοκλαδικού εμπορίου.

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της διεθνούς οικονομικής, μετά την απελευθέρωση του εξωτερικού εμπορίου μιας χώρας, οι υφιστάμενες διαφορές στις σχετικές τιμές μεταξύ αυτής και των εμπορικών της εταίρων, έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση του συνολικού όγκου του εμπορίου. Οι εξαγωγές των προϊόντων στην παραγωγή των οποίων υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα, αυξάνουν, όπως αντίστοιχα αυξάνουν και οι εισαγωγές αγαθών, για τα οποία οι η εγχώρια παραγωγή έχει συγκριτικό μειονέκτημα. Η διαφοροποίηση της παραγωγής μέσω της εξειδίκευσης επιτρέπει την αξιοποίηση οικονομικών κλίμακας και την αύξηση οικονομικής ευημερίας των εμπορευόμενων κρατών. Εάν όμως η επάρκεια των συντελεστών παραγωγής μεταξύ των κρατών αυτών είναι παρεμφερής, όπως σε μεγάλο βαθμό συμβαίνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε η διαφοροποίηση των προϊόντων αφορά περισσότερο την ποιότητα παρά το είδος των παραγωμένων προϊόντων, και το ενδοκλαδικό εμπόριο αυξάνει.

Το μέγεθος του ενδοκλαδικού εμπορίου αποτελεί ενδεικτικό στοιχείο του κόστους προσαρμογής των εγχώριων παραγωγών σε μια ενοποιημένη αγορά. Ένα υψηλό ποσοστό ενδοκλαδικού εμπορίου σημαίνει χαμηλή εξειδίκευση της παραγωγής, αλλά ταυτόχρονα και μεγαλύτερη δυνατότητα προσαρμογής της εγχώριας παραγωγής σε τυχόν μεταβολές της ζήτησης που μπορεί να προκύψουν από την ενοποίηση των αγορών. Η προσαρμογή της παραγωγής σε μια συγκεκριμένη ποιότητα του προϊόντος, και η απόκτηση συγκεκριμένου πλεονεκτήματος είναι κατά κανόνα ευκολότερη από την μεταφορά συντελεστών παραγωγής από ένα κλάδο σε άλλο.

Η εκτίμηση του ενδοκλαδικού εμπορίου έγινε με την μέθοδο Grubel-Loyd. Το μέγεθος του ενδοκλαδικού εμπορίου εκτιμάται ως η διαφορά από την μονάδα του λόγου του εμπορικού ελλείματος κατά προϊόν σε απόλυτες τιμές διά του αθροίσματος των εξαγωγών και των εισαγωγών του ίδιου προϊόντος. Η εκτίμηση του επικαλυπτόμενου εμπορίου,δηλαδή του τμήματος του εμπορίου που διενεργούνται ταυτόχρονα εισαγωγές και εξαγωγές, έγινε επό τα στοιχεία της Eurostat στην μορφή της εξαψήφιας ταξινόμησής τους (6-digit). Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται κυρίως σε συγκεκριμένα προϊόντα,περιορίζοντας έτσι την πιθανότητα συναγωγής εσφαλμένων συμπερασμάτων από την κατηγοριοποίηση διαφορετικών προϊόντων στον ίδιο κλάδο. Στη συνέχεια και προκειμένου να εκτιμηθεί το ενδοκλαδικό εμπόριο σε επίπεδο διψήφιου κλάδου, οι εκτιμήσεις για κάθε εξαψήφιο υποκλάδο σταθμίστηκαν με το ποσοστό που αυτός αντιπροσωπεί στο συνολικό εμπόριο του κλάδου.

Το μέσω ενδοκλαδικό εμπόριο την περίοδο 1988-94 ήταν 31%. Το ενδοκλαδικό εμπόριο προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (35%) ήταν υψηλότερο από αυτό προς τις εκτός Ένωσης χώρες (25%). Η διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων χωρών είναι ενδεικτική των σημαντικών επιδράσεων της ενιαίας αγοράς στα πρότυπα της εγχώριας παραγωγής. Η ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ και η δημιουργία της ενιαίας αγοράς ώθησε πολλές επιχειρήσεις να εξειδικεύσουν την παραγωγή τους σε μια συγκεκριμένη ποιότητα, με σκοπό την διατήρηση ή την αύξηση των πωλήσεων τους.

Όσον αφορά τους επιμέρους κλάδους,υψηλό ενδοκλαδικό εμπόριο παρατηρείται στους κλάδους κλωστουφαντουργικών υλών (17),ένδυσης, υπόδησης,γουνναρικών και δέρματος (18-19),εκδόσεων-εκτυπώσεων (22),χημικών, προϊόντων (24),ελαστικών-πλαστικών(25) και μεταλλικών προϊόντων (28). Όπως ήταν αναμενόμενο, οι περισσότεροι από τους κλάδους με υψηλό ενδοκλαδικό εμπόριο,παράγουν προϊόντα που κατά κανόνα προσφέρονται σε πολλές ποικιλίες. Στους περισσότερους κλάδους, επίσης, και για τους λόγους που προαναφέρθηκαν,το ενδοκλαδικό εμπόριο με τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι υψηλότερο σε σχέση με αυτό προς τις εκτός ένωσης χώρες. Εξάιρεση αποτελεί μόνο ο κλάδος μεταφορικών μέσων (34-35). Τα ποσοστά ενδοκλαδικού, είναι σημαντικώς χαμηλότερα εκείνων που συνάπτονται σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα είναι η χώρα με το μικρότερο ενδοκλαδικό εμπόριο στην Ευρώπη. Το μικρό ποσοστό ενδοκλαδικού εμπορίου μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους: Πρώτον, στον περιορισμένο βαθμό ενοποίησης της ελληνικής με την ευρωπαϊκή αγορά και δεύτερον,στα υψηλά εμπορικά ελλείμματα της χώρας μας.

Κράτη με μεγάλο έλλειμμα στο εμπορικό τους υσοζύγιο είναι εύλογο να έχουν μικρό ενδοκλαδικό εμπόριο. Σε αυτές τις περιπτώσεις, συνήθως πρακτική στην διεθνή βιβλιογραφία αποτελεί η συνεκτίμηση της επίδρασης του εμπορικού ελλείμματος. Η αύξηση του ενδοκλαδικού εμπορίου είναι σημαντική, όχι όμως τόση ώστε να καλύψει τη διαφορά από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, γεγονός που υποδηλώνει τόσο ότι η ενοποίηση της ελληνικής αγοράς με την ευρωπαϊκή, όσο και η προσαρμογή των επιχειρήσεων στα νέα δεδομένα, δεν έχουν ακόμα ολοκληρωθεί.

Η ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, μέσω της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος, θα επιταχύνει τη διαδικασία προσαρμογής των ελληνικών επιχειρήσεων. Στο βαθμό που το ύψος του ενδοκλαδικού εμπορίου αποτελεί ένδειξη προσαρμογής, τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η προσαρμογή αυτή είναι ταχεία. Το ελληνικό ενδοκλαδικό εμπόριο διαχρονικά αυξάνει. Από το 26% το 1988, αυξήθηκε σε 33% το 1994. Η διαχρονική αύξησή που επιβεβαιώνεται και από εκτιμήσεις των Sarris, Papadimitriou and Maniogiannis (1997), που μελέτησαν την εξέλιξη του ενδοκλαδικού εμπορίου σε μία μεγαλύτερη αλλά παλαιότερη περίοδο (1961-90). Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις τους, το 1961 μόλις το 5% του εξωτερικού εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων ήταν ενδοκλαδικού τύπου, ποσοστό όμως που αυξήθηκε σε 20% το 1985, ενώ μειώθηκε λίγο το 1990. Οι μικρές διαφορές στην επικαλυπτόμενη περίοδο (1990) μεταξύ των ανωτέρω εκτιμήσεων και αυτών που προαναφέραμε ίσως οφείλονται στην διαφορετική πηγή προέλευσης των στοιχείων και το διαφορετικό επίπεδο ταξινόμησης τους.

3.3. Δείκτες Ποιότητας των Ελληνικών Βιομηχανικών Προϊόντων

Η εκτίμηση του κόστους προσαρμογής των εγχώριων επιχειρήσεων στην ολοκληρωμένη ενιαία αγορά που θα προκύψει μετά την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, απαιτεί τη σύγκριση, σε όποιο βαθμό αυτό είναι δυνατόν, της ποιότητας των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων με αυτή των προϊόντων των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Σε μια αγορά που ο ανταγωνισμός αυξάνει, η ποιότητα αποτελεί συνήθως προϋπόθεση για την επιβίωση των επιχειρήσεων. Υπάρχουν τουλάχιστον δύο λόγοι, για τους οποίους το επίπεδο της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων προσδιορίζει το είδος των επιπτώσεων του ενιαίου νομίσματος στην ελληνική βιομηχανία.

Πρώτον, μια υψηλή ποιότητα των προϊόντων θα μπορούσε να αντισταθμίσει

μερικώς την απώλεια ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων από τη μη συμμετοχή της Ελλάδας στο τρίτο στάδιο της ONE. Σε μια ανταγωνιστική αγορά, η τιμή και η ποιότητα αποτελούν τους βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων. Στο βαθμό που η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος θα μειώσει το κόστος των επιχειρήσεων των χωρών που τελικά θα συμμετάσχουν, το επίπεδο της ποιότητας των ελληνικών προϊόντων αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Δεύτερον, σε μια κοινωνία υψηλών εισοδημάτων, όπως η ευρωπαϊκή, η εμπορική επιτυχία είναι συνήθως συνάρτηση της ποιότητας. Η συμμετοχή στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό και τους εμπορικούς εταίρους. Στο βαθμό λοιπόν που οι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδας είναι κυρίως οι ευρωπαϊκές χώρες, η ποιότητα αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας για την προώθηση των εξαγωγών.

Προκειμένου να συγκρίνουμε την ποιότητα των εγχώριων προϊόντων με αυτή των εμπορικών μας εταίρων, συγκρίναμε την ποιότητα των εξαγωγών και των εισαγωγών ομοειδών προϊόντων, δηλαδή την ποιότητα του ενδοκλαδικού εμπορείου. Η σύγκριση έγινε με βάση τις τιμές, αφού έγινε δεκτή η υπόθεση ότι οι διαφορές στην ποιότητα αντανακλούν στις τιμές. Η υπόθεση αυτή κατά κανόνα ισχύει υπο καθεστώς τέλει πληροφόρησης. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις ατελούς ανταγωνισμού, έχει αποδειχθεί ότι οι τιμές τείνουν να αντανακλούν διαφορές στην ποιότητα.

Για κάθε προϊόν όπως αυτό προσδιορίζεται στην εξαψήφια ταξινόμηση της Eystar και για το οποίο το μέσω ενδοκλαδικό εμπόριο την περίοδο 1988-94 υπερέβαινε το 10% του συνολικού εμπορίου του κλάδου εκτιμήθηκε η μοναδιαία τιμή των εισαγωγών και των εξαγωγών. Ο λόγος της μοναδιαίας τιμής των εξαγωγών προς αυτή των εισαγωγών αποτελεί δείκτη της σχετικής ποιότητας των εξαγωγών. Ένας λόγος μεγαλύτερος της μονάδας σημαίνει ότι οι εξαγωγές είναι ακριβότερες από τις εισαγωγές και ότι η ποιότητα των εξαγωγών είναι ανώτερη. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων έδειξαν ότι από τα 675 προϊόντα που επελέγησαν μόνο στα 78 ο λόγος ήταν μεγαλύτερος της μονάδας.

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η εκτίμηση της ποιότητας σε επίπεδο κλάδου και συνόλου βιομηχανίας, οι μοναδιαίες τιμές των εισαγωγών και των εξαγωγών σταθμίστηκαν με το ποσοστό του ενδοκλαδικού εμπορίου κάθε προϊόντος προς το συνολικό ενδοκλαδικό εμπόριο του κλάδου που ανήκουν. Όσον αφορά τους επιμέρους κλάδους, μόνο η ποιότητα των εξαγωγών του κλάδου ξύλου και φελλού(20) είναι σε

όλη την εξεταζόμενη περίοδο υψηλότερη των εξαγωγών. Στους κλάδους παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών υλών(17),χαρτιού(21),χημικών προϊόντων(24),ελαστικών-πλαστικών(25),παραγωγής βασικών μετάλλων(27) και μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού(29) η ποιότητα μειώνεται. Αντίθετα, βελτίωση στην ποιότητα παρατηρείται στους κλάδους τροφίμων και ποτών(15) και εκδόσεων-εκτυπώσεων(22).

Για το σύνολο της βιομηχανίας και για τους περισσότερους από τους επιμέρους κλάδους, η ποιότητα των εξαγωγών είναι χαμηλότερη αυτών των εισαγωγών ομοειδών προϊόντων, ενώ με την πάροδο του χρόνου η ποιότητα φαίνεται να μειώνεται. Από 0,90 το 1988, ο λόγος της μοναδιαίας τιμής εξαγωγών προς εισαγωγές μειώνεται στο 0,76 το 1994.

Η ποιότητα των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων είναι ακόμη χαμηλότερη στο ενδοκλαδικό εμπόριο με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται με κριτήριο την ποιότητα των προϊόντων, το ενδοκλαδικό εμπόριο κατανέμεται σε τρεις κατηγορίες : Στην κατηγορία Α, που αφορά σε αγαθά υψηλής ποιότητας, κατετάγησαν οι υποκλάδοι (6-ψήφια κωδικοί), όπου ο λόγος της μοναδιαίας τιμής των εξαγωγών προς τη μοναδιαία τιμή των εισαγωγών ήταν μεγαλύτερος του 1,15. στην κατηγορία Β, κατατάσσονται οι υποκλάδοι με λόγο 0,85-1,15, δηλαδή οι υποκλάδοι των οποίων οι εξαγωγές είναι της ίδιας ποιότητας με τις εισαγωγές. Τέλος, στη χαμηλής ποιότητας κατηγορία Γ, κατετάγησαν οι υποκλάδοι με λόγο μικρότερο του 0,85.

Το εύρος των τιμών που χρησιμοποιήθηκαν αποσκοπεί στο να αποκλειστεί η πιθανότητα συναγωγής εσφαλμένων συμπερασμάτων ως προς την ποιότητα του ενδοκλαδικού εμπορίου. Το ίδιο εύρος χρησιμοποιούν οι περισσότερες από τις σχετικές μελέτες στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς γίνεται δεκτό ότι επιβαρύνσεις στις τιμές από άλλους παράγοντες όπως π.χ. το κόστος μεταφοράς, είναι απίθανο να διαφοροποιούν τις τιμές περισσότερο από $\pm 15\%$. Το μεγαλύτερο μέρος του ενδοκλαδικού εμπορίου, αφορά σε προϊόντα για τα οποία οι εξαγωγές είναι χαμηλότερης ποιότητας σε σχέση με τις εισαγωγές. Το τμήμα αυτό την περίοδο 1988-94 αντιστοιχούσε στο 64% του ενδοκλαδικού εμπορίου με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το 62% του συνολικού ενδοκλαδικού εμπορίου. Μόνο ένα μικρό ποσοστό, του οποίου η σχετική σημασία σταδιακά μειώνεται, αφορά σε προϊόντα που οι ελληνικές εξαγωγές είναι υψηλότερης ποιότητας των αντίστοιχων εισαγωγών. Τέλος, σχετικά σταθερό, περίπου 25%, είναι το τμήμα του ενδοκλαδικού εμπορίου που αφορά σε προϊόντα που οι εισαγωγές και οι εξαγωγές είναι της ίδιας ποιότητας.

Το ιδιαίτερο ανησυχητικό συμπέρασμα είναι ότι σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, η ποιότητα των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων μειώνεται. Η τάση αυτή, όπως προκύπτει από την μελέτη των Sarris, Papadimitriou and Maurogiannis (1997), έχει αρχίσει ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι σύμφωνα με την μελέτη τους, το 1977 το 35,7% του ενδοκλαδικού εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων αφορούσε σε προϊόντα των οποίων οι εξαγωγές ήταν υψηλότερης ποιότητας σε σχέση με τις εισαγωγές (κατηγορία Α). Το αντίστοιχο ποσοστό το 1987 ήταν μόλις 17%.

3.4. Εμπορικοί Εταίροι και Ανταγωνίστριες Χώρες:

Ανάλυση κατά Κλάδο

Στο τμήμα αυτό προσδιορίζονται κατά κλάδο οι εμπορικοί εταίροι και οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδας. Εμπορικοί εταίροι είναι οι χώρες με τις οποίες η Ελλάδα διενεργεί συναλλαγές, είτε με την μορφή εισαγωγών είτε εξαγωγών. Ανταγωνίστριες της Ελλάδας χώρες είναι αυτές που ανταγωνίζονται τις ελληνικές εξαγωγές στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές. Η γνώση των εμπορικών εταίρων και των ανταγωνιστών της χώρας μας, κατά κλάδο, θα χρησιμοποιηθεί στο επόμενο τμήμα προκειμένου να εκτιμηθούν οι κλαδικές επιπτώσεις του ενιαίου νομίσματος, βάσει τριών κριτηρίων: των χωρών που θα συμμετάσχουν στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, του ύψους του ενδοκλαδικού εμπορίου και της ποιότητας των εξαγωγών.

Ο τρόπος εκτίμησης που επελέγη, για τον καθορισμό των εμπορικών εταίρων, δίδει μεγαλύτερη έμφαση στις εισαγωγές. Στο βαθμό που τα εμπορικά ελλείμματα των περισσοτέρων κλάδων είναι μεγάλα, η σχετική σημασία των εισαγωγών στον προσδιορισμό των εμπορικών εταίρων αυξάνει. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων, διότι εάν οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της χώρας μας ενταχθούν στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, ενώ η Ελλάδα παραμένει εκτός, τότε ο κίνδυνος αύξησης της εισαγωγικής διείσδυσης είναι πολύ μεγαλύτερος από τον κίνδυνο μείωσης των εξαγωγικών επιδόσεων.

Ο μεγαλύτερος εταίρος της Ελλάδας στα βιομηχανικά προϊόντα είναι η Γερμανία. Οι συναλλαγές με τη Γερμανία το 1994 αντιπροσώπευαν το 19% του συνολικού εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων της χώρας μας. Ακολουθεί η Ιταλία με 16%, ενώ πολύ μικρότερο είναι το ποσοστό με τη Γαλλία (7%), το Ηνωμένο Βασίλειο (6%) και η Ολλανδία (5%). Ένα σημαντικό τμήμα του εμπορίου (38%)

διεξάγεται με τις εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης χώρες. Η ίδια περίπου τάση επικρατεί και για τους επιμέρους κλάδους, με εξαίρεση ορισμένους όπου το μεγαλύτερο μέρος εμπορίου διεξάγεται με χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο βαθμός ανταγωνισμού της Ελλάδας από χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αγορές, προσδιορίζεται από το μερίδιο αγοράς που κατέχουν οι ανταγωνίστριες χώρες στα κράτη που η Ελλάδα εξάγει τα προϊόντα της. Η εκτίμηση του βαθμού ανταγωνισμού έγινε με την ακόλουθη διαδικασία.

Από τα στοιχεία του διεθνούς εμπορίου της Eurostat επελέγησαν τα προϊόντα (6-ψήφιοι κωδικοί) που η Ελλάδα το 1994 είχε εξαγωγές αξίας μεγαλύτερης των 500 χιλ. ECU. Για κάθε κωδικό αναζητήσαμε τις χώρες στις οποίες κατευθύνθηκαν οι εξαγωγές αυτές. Κατατάξαμε τις πελάτιδες χώρες με κριτήριο την αξία των ελληνικών εξαγωγών και επιλέξαμε τις πέντε πρώτες πελάτιδες χώρες ανά προϊόν. Εάν στις πέντε αυτές χώρες δεν καταυθύνονταν τουλάχιστον το 50% των εξαγωγών του προϊόντος προσθέταμε και άλλες χώρες μέχρι να συμπληρωθεί το ποσοστό αυτό. Για αυτές τις πελάτιδες της Ελλάδας χώρες και για το συγκεκριμένο προϊόν, αναζητήσαμε τις εξαγωγές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Στη συνέχεια, για κάθε προϊόν και για τις πελάτιδες χώρες της Ελλάδας, (δηλαδή των πέντε κυριότερων), αθροίσαμε τις εξαγωγές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Τέλος, αφού κάθε προϊόν ταξινομήθηκε στον κάθε κλάδο που ανήκει και εκτιμήθηκε η αξία των εξαγωγών κατά χώρα, υπολογίστηκαν τα αντίστοιχα μερίδια.

Ένα βασικό μειονέκτημα της προηγούμενης μεθοδολογίας είναι ότι δεν εκτιμά τον βαθμό ανταγωνισμού της Ελλάδας στις διεθνείς αγορές από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό όμως δεν ήταν δυνατόν να γίνει, αφού τα στοιχεία της Eurostat αφορούν σε εμπορικές συναλλαγές μόνο από και προς χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η βασική ανταγωνίστρια χώρα της Ελλάδας στις διεθνείς αγορές είναι η Ιταλία, η οποία κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο (31%) στις αγορές που η χώρα μας εξάγει τα βιομηχανικά προϊόντα της. Ακολουθούν η Γερμανία (23%), η Γαλλία (10%), το Βέλγιο (9%), η Ολλανδία (9%), το Ηνωμένο Βασίλειο (7%), η Ισπανία (6%) και η Πορτογαλία (4%). Σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στους επιμέρους κλάδους, θέμα που αναλύεται εκτενώς στο επόμενο κεφάλαιο.

3.5. Εναλλακτικά Σενάρια για τις Συμμετέχουσες και Μη-Συμμετέχουσες Χώρες: Εκτίμηση των Επιπτώσεων κατά Κλάδο για κάθε Σενάριο.

Στα προηγούμενα τρία τμήματα του κεφαλαίου εκτιμήθηκαν το ύψος και η ποιότητα του ελληνικού ενδοκλαδικού εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων καθώς και οι βασικοί εμπορικοί εταίροι και ανταγωνιστές της χώρας μας στις διεθνείς αγορές. Με βάση τα στοιχεία αυτά, στη συνέχεια εκτιμώνται οι κλαδικές επιπτώσεις της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος. Οι επιπτώσεις όμως αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με τις ποικιλίες χωρών τελικά έχουν εισαχθεί στην ΟΝΕ, γεγονός που επιβάλλει την διατύπωση διαφορετικών εκτιμήσεων για κάθε πιθανό σενάριο ως προς τις συμμετέχουσες και μη συμμετέχουσες χώρες.

Στο τμήμα 2.2 είδαμε ότι η μόνη χώρα που το 1996 ικανοποιούσε τα κριτήρια της συνθήκης του Maastricht ήταν το Λουξεμβούργο. Εκτιμήσεις ως προς τις οικονομικές επιδόσεις του 1997 δείχνουν ότι επιπλέον η Φιλανδία θα ικανοποιεί τα κριτήρια, ενώ αν γίνει αποδεκτό ότι το δημόσιο χρέος τους έχει φθίνουσα τάση, τότε πολύ κοντά βρίσκονται η Ιρλανδία, η Αυστρία, η Ολλανδία, η Σουηδία, το Βέλγιο, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Για τα υπόλοιπα κράτη η εκπλήρωση των κριτηρίων παρουσιάζει σημαντική δυσκολία, ενώ υπάρχουν και δύο κράτη, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δανία, που δεν φαίνεται να επιθυμούν την συμμετοχή τους στη νομισματική ένωση.

Ο Taylor (1996) με κριτήριο δυνατότητας συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αυτή προκύπτει από εκτιμήσεις για τις οικονομικές επιδόσεις του 1997, κατέταξε τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρεις κατηγορίες: Στις “εντός”, τις “σχεδόν εντός” και τις “εκτός”. Σύμφωνα με αυτή την ταξινόμηση τα κράτη που οπωσδήποτε συμμετέχουν είναι η Γερμανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, η Φιλανδία και το Λουξεμβούργο. Πολύ πιθανόν, αφού θεωρεί τα κράτη αυτά ως σχεδόν εντός, είναι να συμμετάσχουν το Βέλγιο, η Αυστρία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Δανία, εάν βέβαια η τελευταία το επιθυμεί.

Σε ελαφρώς διαφορετικές εκτιμήσεις ως προς τις συμμετέχουσες και μη συμμετέχουσες χώρες φαίνεται να καταλήγουν οι χρηματοπιστωτικές αγορές. Η μείωση της διαφοράς της προθεσμιακής τιμής πέντε ετών της ισοτιμίας του γερμανικού μάρκου από το γαλλικό φράγκο, το ολλανδικό φιορίνι και το βέλγικο φράγκο δείχνει ότι οι αγορές έχουν ήδη σε ένα μεγάλο βαθμό προεξοφλήσει τη συμμετοχή των κρατών αυτών στη Νομισματική Ένωση. Αντίθετα, υψηλή παραμένει η διαφορά στις

προθεσμιακές τιμές του γερμανικού μάρκου με την ιταλική λύρα, την ισπανική πεσέτα, τη σουηδική και δανική κορώνα και την αγγλική λύρα.

Στο τμήμα 2.2 υποστηρίξαμε ότι μια σειρά ενεργειών και δηλώσεων τους τελευταίους μήνες δείχνει ότι υπάρχει κάποια τάση άμβλυνσης και αυστηρότητας, χωρίς όμως να είναι ακόμη γνωστό μέχρι ποιού σημείου αυτή θα επεκταθεί. Οι αντιδράσεις στην εφαρμογή λογιστικών τεχνασμάτων είναι λεκτικές και μεμονομένες και από μια άποψη ίσως σηματοδοτούν την προσπάθεια συμμετοχής στην νομισματική ένωση όσο το δυνατόν περισσότερων χωρών. Είναι σαφής η επιθυμία των περισσότερων κυβερνήσεων να συμμετάσχουν οι χώρες τους έγκαιρα στην ΟΝΕ, ενώ ταυτόχρονα τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιστούν επιτακτικότερη την ανάγκη ολοκλήρωσης του μεγαλύτερου τμήματος της ενιαίας αγοράς μέσω του ενιαίου νομίσματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδας.

Εισαγωγή.

Η συναλλαγματική πολιτική αποτελεί ισχυρό μέσο που επηρεάζει το ισοζύγιο πληρωμών και τον ρυθμό του πληθωρισμού, συγχρόνως όμως έχει και σοβαρές επιπτώσεις στη οικονομική δραστηριότητα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η πολιτική που αναφαίρεται στην συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής πρέπει να είναι ευέλικτη ώστε να συνβάλλει στη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας χωρίς όμως να προκαλεί οικονομικά αδικαιολόγητες αυξητικές επιδράσεις στο εσωτερικό επίπεδο τιμών.

Η συναλλαγματική πολιτική θα πρέπει να είναι οπωσδήποτε άμεσα συνδεδεμένη με τη γενικότερη μακροοικονομική πολιτική και να λαμβάνεται πάντοτε υπόψιν το γεγονός ότι δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μόνη της (ξεκομμένα από την υπόλοιπη μακροοικονομική πολιτική) για να προωθήσει την ανταγωνιστικότητα των κλάδων της οικονομίας οι οποίοι είναι εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό. Από την άλλη μεριά η διολίσθηση καθιστάται αναγκαίο κακό για την διατήρηση της ανταγωνιστικότητας σε ανεκτά επίπεδα όταν η γενικότερη μακροοικονομική πολιτική είναι τόσο επεκτατική ώστε να δημιουργεί σημαντικές διαφορές στους ρυθμούς αύξησης των τιμών και του κατά μονάδα κόστους παραγωγής ανάμεσα στην Ελλάδα και στους κυριότερους ανταγωνιστές της.

Η συναλλαγματική πολιτική που ασκείται σε μια οικονομία η οποία βρίσκεται σε μια κατάσταση υπερβάλλουσας ζήτησης αποτελεί απλώς τον μηχανισμό μέσω του οποίου οι εγχώριες πληθωριστικές πιέσεις παύουν να αντιμετωπίζονται με διεθνή δανισμό, αλλά αρχίζουν να απορροφώνται από τα αυξημένα ποσοστά πληθωρισμού που είναι το αποτέλεσμα της υποτίμησης της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Επειδή όμως σε ορισμένες περιπτώσεις μια κυβέρνηση κρίνει ότι μια σοβαρή αύξηση του εγχώριου πληθωρισμού μπορεί να οδηγήσει σε προσδοκίες για ακόμη υψηλότερα ποσοστά πληθωρισμού στο μέλλον επεμβαίνει και δεν αφήνει τη συναλλαγματική πολιτική να αντισταθμίσει ολόκληρη τη διαφορά ανάμεσα στον εγχώριο και διεθνή πληθωρισμό. Διατηρεί έτσι πρόσκερα τον εγχώριο πληθωρισμό σε κάπως χαμηλότερα επίπεδα από ότι θα ήταν αν η διαφορά αντισταθμιζόταν πλήρως. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, είτε με συναλλαγματική πολιτική που αντισταθμίζει πλήρως τις διαφορές,

το κύριο πρόβλημα της οικονομίας παραμένει και αυτό είναι η ύπαρξη σοβαρής υπερβάλλουσας ζήτησης.

4.1. Συναλλαγματική Πολιτική και Ανταγωνιστικότητα.

Πρέπει να τονιστεί ότι η στήριξη της ανταγωνιστικότητας αποκλειστικά ή έστω σε μεγάλο βαθμό στη συναλλαγματική πολιτική, αποτελεί λύση ανάγκης.

Η ικανοποιητική λύση είναι ότι η ανταγωνιστικότητα πρέπει να στηριχθεί, πρώτον στον έλεγχο όλων των παραγόντων που επιρεάζουν το κόστος, δεύτερον στην προώθηση των αναγκαίων δομικών αλλαγών στην οικονομία οι οποίες θα επιτρέψουν να προστεθούν στον πίνακα των εξαγωγών νέα δυναμικά προϊόντα και θα συντελέσουν στην ανταγωνιστική υποκατάσταση εισαγωγών και τρίτον στη βελτίωση των μεθόδων εμπορείας και διείσδυσης σε νέες αγορές.

Οποιαδήποτε προσπάθεια για διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μέσω της συναλλαγματικής πολιτικής διατηρώντας ταυτόχρονα την επεκτατική μακροοικονομική πολιτική απείραχτη, οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε πλήρη αποσταθεροποίηση της οικονομίας. Από την άλλη μεριά μια συναλλαγματική πολιτική που δεν αντισταθμίζει πλήρως τις διαφορές πληθωρισμού αναβάλλει μεν την πλήρη αποσταθεροποίηση της οικονομίας για κάποιο ίσως αρκετά μεγάλο διάστημα, οδηγεί όμως σε διαρθρωτικές μεταβολές στην οικονομία εις βάρος των τομέων που παράγουν εμπορεύσιμα προϊόντα.

4.2. Η Υποτίμηση του Νομίσματος (Μορφή-Πρωτοβουλία-Σκοπός-Προϊποθέσεις)

Η μορφή της υποτίμησης

Η μορφή της υποτιμήσεως του νομίσματος μπορεί να είναι επίσημη ή ανεπίσημη, οπότε η διαμόρφωση της εξωτερικής αξίας του νομίσματος έχει σχέση με τη προσφορά και τη ζήτηση στην αγορά του εξωτερικού συναλλάγματος χωρίς όμως να μην αποκλείεται και παρέμβαση ανάλογα με τις επιδιώξεις της υποτίμησης από την Εκδοτική Τράπεζα. Αν αντίθετα ισχύει υποχρεωτική κυκλοφορία πρέπει να την διακρίνουμε ανάλογα με το αν υπάρχει ή δεν υπάρχει κάποια σταθερή σχέση με ορισμένο ξένο νόμισμα. Στην πρώτη περίπτωση η διατήρηση της ισοτιμίας μετά την υποτίμηση σε χαμηλότερο επίπεδο, προϊποθέτει την ύπαρξη μερικών όρων όπως: εμπιστοσύνη προς το νόμισμα, ισοσκελισμένο ισοζύγιο πληρωμών και επαρκή

διαθέσιμα της Εκδοτικής Τράπεζας στο εξωτερικό. Όταν έχουμε σταθερή σχέση του νομίσματος με ορισμένο ξένο νόμισμα αυτή μεταβάλλεται είτε αυτομάτως είτε βαθμιαίως. Αν δεν υπάρχει σταθερή σχέση, τότε η υποτίμηση επιδιώκεται με την ανατροπή του στην αγορά του εξωτερικού συναλλάγματος ισοζυγίου προσφοράς και ζήτησης. Έτσι καταλήγουμε στο γεγονός η Εκδοτική Τράπεζα ή το Ταμείο Ισοσκελίσεως των τιμών εξωτερικού συναλλάγματος του κράτους όπου πραγματοποιείται η συγκεκριμένη υποτίμηση του νομίσματος να προβαίνει σε αγορά εξωτερικού συναλλάγματος και χρυσού. Η υποτίμηση είναι ανεπίσημη, όταν επιβάλλονται συναλλαγματικοί περιορισμοί χωρίς να μεταβληθεί η ισοτιμία έναντι του χρυσού ή η σταθερή σχέση με το ορισμένο ξένο νόμισμα.

Η πρωτοβουλία της υποτίμησης.

Η πρωτοβουλία προς την διενέργεια της υποτίμησης εξαρτάται από τη θέληση των αρμοδίων οικονομικών παραγόντων, αλλά πολλές φορές είναι μια αναγκαία απόφαση αυτών γιατί δεν μπορούν να την αποφύγουν. Η δυνατότητα της αποφυγής εξαρτάται: πρώτον από την διαμόρφωση του ισοζυγίου πληρωμών, δεύτερον από τα διαθέσιμα αποθέματα μέσω πληρωμής στο εξωτερικό, τρίτον από την απροθυμία εμπρόθεσμου εξοφλήσεως όλων των ανειλημμένων υποχρεώσεων ή τουλάχιστον μερικών αυτών. Πραγματικά αν τα μέσα πληρωμής για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης εξαντληθούν, ή έχουν ήδη εξαντληθεί τότε η υποτίμηση του νομίσματος είναι η μοναδική λύση.

Ο σκοπός της υποτίμησης.

Με τη υποτίμηση του νομίσματος επιδιώκουμε μια σειρά από σκοπούς που παραθέτουμε παρακάτω: πρώτον η αποφυγή εξαντλήσεως των διαθέσιμων μέσων πληρωμής στο εξωτερικό. Δεύτερον η εξαφάνιση ή τουλάχιστον που είναι το πιθανότερο, η μείωση του ελλείματος του ισοζυγίου των πληρωμών. Τρίτον να επιτύχουμε σε όσο βαθμό είναι δυνατόν την μείωση του όγκου των εισαγωγών από το εξωτερικό. Τέταρτο η προσπάθεια εκμετάλλευσης από τη χώρα της αύξησης του όγκου των εξαγωγών της. Πέμπτον να αποφύγουμε την επιβολή συναλλαγματικών περιορισμών. Βλέπουμε λοιπόν ότι η υποτίμηση του νομίσματος εξαρτάται από το ισοζύγιο πληρωμών, το εμπορικό ισοζύγιο, και τα συγκεκριμένα μέτρα οικονομικής πολιτικής που κάθε φορά λαμβάνονται.

Οι προϋποθέσεις πραγματοποίησης της υποτίμησης.

Πρώτον, από τη αποφυγή της εξαντλήσεως των διαθεσίμων μέσων πληρωμής στο εξωτερικό με τη υποτίμηση του νομίσματος προϋποθέτει, ότι αυτή θα είναι τέτοια έκτασης ώστε να μειωθεί ουσιαστικά γι'αυτά η ζήτηση, ενώ θα αυξηθεί η προσφορά αυτών. Η μείωση της ζήτησης των διαθεσίμων μπορεί να αποδοθεί είτε στην αδυναμία εξεύρεσης διαθεσίμων μέσων πληρωμής, είτε στη ελαστικότητα της ζήτησης των αγαθών και των υπηρεσιών αλλοδαπής προελεύσεως, τα οποία λόγω της νομισματικής υποτίμησης θα γίνουν ακριβότερα. Η αύξηση της προσφοράς μέσων πληρωμής στο εξωτερικό θα οφείλεται στην αύξηση της ζήτησης από μέρους των χωρών του εξωτερικού εκείνων των αγαθών ή υπηρεσιών, τα οποία έγιναν φθηνότερα λόγω της υποτίμησης του εγχώριου νομίσματος, αρκεί να μην υπάρχει κορεσμός, να είναι δυνατή η αύξηση της προσφοράς από μέρους της χώρας που πραγματοποιεί την υποτίμηση, να είναι ελαστική η ζήτηση των χωρών του εξωτερικού και να επιτρέπεται η εισαγωγή των προϊόντων. Με τη υποτίμηση και με την προϋπόθεση ότι δεν προβλέπεται άλλη υποτίμηση, οι εισαγωγείς και γενικώς οι οφειλέτες δε θα έχουν πλέον το λόγο να πληρώσουν ταχύτερα από ότι είναι απαραίτητο, το αντίτιμο των εισαγωγών, μήπως αργότερα χρειαστεί να καταβάλλουν μεγαλύτερο αντίτιμο σε τοπικό νόμισμα. Όσον αφορά τους εξαγωγείς και γενικότερα τους πιστωτές του εξωτερικού δε θα έχουν πλέον λόγο να αναβάλουν την είσπραξη των απαιτήσεων τους από τη χώρα με την ελπίδα μελλοντικά θα εξασφαλίσουν μεγαλύτερο αντίτιμο σε τοπικό νόμισμα. Τέλος όσοι έχουν δημιουργήσει διαθέσιμα στο εξωτερικό δεν θα έχουν πλέον λόγο να μην τα μετατρέψουν σε εγχώριο νόμισμα. Έτσι εξηγείται η βελτίωση της σχέσης προσφοράς και ζήτησης ξένου συναλλάγματος αμέσως μετά την υποτίμηση.

Δεύτερον η εξαφάνιση ή τουλάχιστον η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών επιτυγχάνεται με την υποτίμηση του νομίσματος με την προϋπόθεση ότι η ελαστικότητα της ζήτησης των εγχώριων αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους του εξωτερικού είναι μεγάλη, χωρίς να εμποδίζεται η αύξηση της ζήτησης του εξωτερικού από τυχόν αύξηση εκεί των δασμών ή από συναλλαγματικούς περιορισμούς. Επίσης επιτυγχάνεται αν η ελαστικότητα της ζήτησης αλλοδαπών αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους της χώρας με το φαινόμενο της υποτίμησης είναι μεγάλη. Πρέπει να σημειωθεί ότι η υποτίμηση του νομίσματος συνεπάγεται αύξηση της αγοραστικής δύναμης των εξαγωγέων και γενικώς όσων λαμβάνουν εισοδήματα από το εξωτερικό εκτός αν ο αντίκτυπος αυτός εξουδετερωθεί με μέτρα αντιπληθωριστικής πολιτικής. Επίσης δεν πρέπει να υπάρχουν πολλές πάγιες υποχρεώσεις έναντι του εξωτερικού εκτός αν

εξαιτίας της νομισματικής υποτίμησης πολλοί θα αναγκαστούν να πτωχεύσουν ή τουλάχιστον να αναστείλουν τη συμβατική εξυπηρέτηση των χρεών τους. Σημασία έχει η κίνηση των κεφαλαίων στη χώρα με το υποτιμημένο νόμισμα. Φυσικά σ' αυτή την περίπτωση δεν θα πρέπει να αναμένεται άλλη υποτίμηση μεταγενέστερα, του συγκεκριμένου νομίσματος.

Τρίτον η αύξηση όχι μόνο του όγκου αλλά και του προϊόντος των εξαγωγών στο εξωτερικό προϋποθέτει τα όσα αναφέρθηκαν στη προηγούμενη παράγραφο. Επιπλέον προϋποθέτει τέτοια σχέση μεταξύ της αύξησης του όγκου των εξαγωγών και της τιμής, ώστε να εξουδετερωθούν πλήρως οι συνέπειες της υποτίμησης του νομίσματος και να μείνει πλεόνασμα. Αν η υποτίμηση του νομίσματος είναι 20% θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του προϊόντος των εξαγωγών, εφόσον οι τιμές τους σε εγχώριο νόμισμα παραμένουν αμετάβλητες. Μόνο αν αυξηθεί ο όγκος των εξαγωγών περισσότερο από 20%, θα σημειωθεί αύξηση του προϊόντος τους.

Τέταρτον η αποφυγή της επιβολής συναλλαγματικών περιορισμών ή η άρση αυτών με τη μέθοδο της νομισματικής υποτιμήσεως προϋποθέτει να γίνει αυτή σε τέτοια έκταση ώστε να εκλείψουν οι περιπτώσεις, όπου θα είναι συμφέρουσα η πραγματοποίηση ενεργειών τέτοιων οι οποίες απαγορεύονται από τους συναλλαγματικούς.

4.3. Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδος την Περίοδο 1980-1986.

Στόχος της συναλλαγματικής πολιτικής κατά την περίοδο 1980-1986 ήταν η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών προϊόντων τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό. Οι σημαντικές όμως διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών των κυρίων νομισμάτων κατά την περίοδο αυτή δημιούργησαν ιδιαίτερα προβλήματα στην άσκηση της συναλλαγματικής πολιτικής, από το 1980 έως το 1982 η δραχμή ακολουθεί μια πορεία συνεχούς διολισθήσεως η οποία οφείλεται στη διεύρυνση του ελλείμματος, τις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας, αλλά μπορεί να θεωρηθεί και αναγκαία για την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας της χώρας σε σύγκριση με τον πληθωρισμό των κυριότερων ανταγωνιστριών χωρών.

Οι ισοτιμίες της δραχμής επηρεάστηκαν αποφασιστικά από την εξαιρετικά μεγάλη άνοδο του δολλαρίου στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Με κύριο στόχο τον περιορισμό της αυξητικής επίδρασης της ανόδου του δολλαρίου στο ρυθμό

πληθωρισμού η δραχμή ακολούθησε σε γενικές γραμμές τα νομίσματα της ζώνης περιορισμένης διακύμανσης του Ε.Ν.Σ.

Η υποτίμηση του 1983

Το 1983 ξεκίνησε μια υποτίμηση της δραχμής της τάξεως του 15,5% στις 9 Ιανουαρίου και τον Αυγούστο του ίδιου έτους έχουμε άλλη μια καθοριστική εξέλιξη η οποία ήταν η αποδέσμευση της δραχμής από το δολάριο με το οποίο είχε συνδεθεί ύστερα από την υποτίμηση (9 Ιανουαρίου) έως στις 3 Αυγούστου, για λόγους ψυχολογικούς και ευαισθησίας του κοινού.

Στόχος της υποτίμησης ήταν η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, που είχε διαβρωθεί τα τελευταία χρόνια παρά τη συνεχή διολίσθηση του νομίσματος, τόσο στο εξωτερικό όσο και στην εγχώρια αγορά, η βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών και η καταπολέμηση του πληθωρισμού. Τα αίτια που οδήγησαν την τότε κυβέρνηση στην απόφαση ενός τέτοιου μέτρου ήταν διάφορα. Συγκεκριμένα το 1981 ήταν το χειρότερο μεταπολεμικό έτος που γνώρισε η Ελλάδα σε σχέση με τις εξαγωγές της. Από την άλλη πλευρά η κοινωνική πολιτική που εφήρμοσε η τότε κυβέρνηση κατά τη διάρκεια του 1982 αλλά και αργότερα (δίνοντας αυξήσεις σε συνταξιούχους και χαμηλόμισθους, εφαρμόζοντας μείωση ωραρίου εργασίας, επιμηκύνοντας το χρόνο άδειας των εργαζομένων, κ.λ.π.) είχε σαν αποτέλεσμα το κόστος παραγωγής να επιβαρύνεται υπερβολικά. Η Ελληνική κυβέρνηση αντιμετώπισε σοβαρό πρόβλημα με το ισοζύγιο πληρωμών, το πρόβλημα αυτό δε δημιουργούταν μόνο από τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών προϊόντων ακόμη και μέσα στη εγχώρια αγορά. Η αύξηση των εισαγωγών λόγω της κατάργησης των δασμών για τα προϊόντα που εισάγονται από χώρες της κοινότητας δημιουργούσε ανταγωνισμό όχι μόνο στα βιομηχανικά και βιοτεχνικά προϊόντα όπως πριν, αλλά και στα γεωργικά προϊόντα μας. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε το γεγονός πως το 1975 η δραχμή αποσυνδέθηκε από το δολάριο σημειώθηκε συνεχής βαθμιαία διολίσθηση, η οποία ως τις αρχές του 1982 συνδέθηκε με εφαρμογή νομισματικής πολιτικής. Ο συνδυασμός αυτός τροφοδοτούσε την πληθωριστική διαδικασία και συνέβαλε στη διατήρηση του πληθωρισμού σε υψηλά επίπεδα. Επίσης θα πρέπει να γίνει αναφορά στη δυσκολία που δημιούργησε το ενεργειακό πρόβλημα που ακολούθησε στη δεύτερη διεθνή ενεργειακή κρίση του 1978. Όλα αυτά τα παραπάνω, άλλα λιγότερο και άλλα περισσότερο οδήγησαν στην απόφαση για την εφαρμογή του μέτρου της υποτίμησης.

Η υποτίμηση του 1983 δυστυχώς για τη χώρα μας δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και αυτό συνέβη όχι μόνο επειδή το μέτρο της υποτίμησης ήταν αναμενόμενο, αλλά και εξαιτίας του ότι αυτή δεν συνοδεύτηκε από τα αναγκαία ποσοτικά και ποιοτικά μέτρα, με αποτέλεσμα το έργο της υποτίμησης αυτής να γίνει δυσχερέστερο. Έτσι τα αποτελέσματα του μέτρου αυτού είναι τα ακόλουθα: διαπιστώθηκε απώλεια της ανταγωνιστικότητας που οφείλεται στη δέσμευση της δραχμής με το δολάριο σε μια περίοδο όπου το δολάριο ακολουθούσε μια πορεία ανατίμησης με αποτέλεσμα να χάνει τα πλεονεκτήματα της η δική μας υποτίμηση, παρατηρήθηκε διολίσθηση της δραχμής μέχρι τα μέσα του 1984 με μοναδική καινοτομία τη μείωση του ρυθμού της σε σχέση με το παρελθόν, ενώ και ο πληθωρισμός την περίοδο που ακολούθησε την υποτίμηση διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα, δηλαδή πάνω από 10%.

Το 1984 παρουσιάστηκε επιβράδυνση του ρυθμού διολίσθησης της δραχμής, διατηρήθηκε όμως σε υψηλά επίπεδα. Ενδεικτικά η δραχμή υποτιμήθηκε το 1984 σε σχέση με την Ε.Ν.Μ. κατά 11,7% έναντι 16,4% το 1983 ενώ σε σχέση με το δολάριο υποτιμήθηκε το 1984 κατά 21,9% έναντι 24,1% το 1983. η υποτίμηση της δραχμής σε σχέση με το δολάριο τα δύο τελευταία χρόνια με τόσο υψηλούς ρυθμούς οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έντονη άνοδο του δολαρίου διεθνώς. Αντίθετα όμως η υποτίμηση της δραχμής σε σχέση με τα ευρωπαϊκά νομίσματα αντανakλά σε μεγάλο βαθμό τις διαφορές στους ρυθμούς πληθωρισμού.

Η υποτίμηση του 1985.

Στις 11 Οκτωβρίου 1985 η κυβέρνηση βρέθηκε στη δυσάρεστη θέση να υποτιμήσει για δεύτερη φορά το εθνικό μας νόμισμα μέσα σε δυο χρόνια. Η νέα αυτή αναπροσαρμογή κρίθηκε απαραίτητη και αναπόφευκτη έπειτα από εσφαλμένους χειρισμούς στα πλαίσια της προηγούμενης υποτόμησης οι οποίοι οδήγησαν σε δυσχερείς καταστάσεις την Ελληνική οικονομία. Έτσι το εθνικό μας νόμισμα υποτιμήθηκε κατά 15%.

Βασική αιτία όπως προαναφέρθηκε για τη λήψη αυτού του μέτρου ήταν η αποτυχία της προηγούμενης υποτίμησης, δεν ήταν όμως και η μοναδική. Συγκεκριμένα υπήρξε ραγδαία χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών με φόβους προβλημάτων στη χρηματοδότηση του ελλείμματος τρέχουσων συναλλαγών. Ήταν φανερό πως έπρεπε να ληφθούν μέτρα περιορισμού των εισαγωγών καθώς τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα

ήταν τεράστια έχοντας μάλιστα και αυξητική πορεία δημιουργώντας μεγαλύτερο πρόβλημα. Επίσης οι εξαγωγές αυτό τον καιρό βρίσκονταν σε πολύ δύσκολη θέση.

Στην επίλυση των πιο πάνω σημαντικών προβλημάτων στόχευε η κυβέρνηση μέσα από την υποτίμησης του 1985. Συγκεκριμένα, η σταθεροποίησης της οικονομίας, η τόνωση της ανταγωνιστικότητας όσο και η καταπολέμηση του πληθωρισμού αποτέλεσαν βασικούς στόχους για την αποτελμάτωση της οικονομίας. Για το σκοπό αυτό περιορίστηκαν οι εισαγωγές μέσω δημοσιονομικών και νομισματικών μέτρων όπως π.χ. η επιβολή της υποχρεωτικής άτοκης κατάθεσης μέρους της αξίας μιας εισαγωγής για ένα εξάμηνο προτού όμως πραγματοποιηθεί η εισαγωγή. Το μέτρο αυτό αποτελεί στην ουσία απόδειξη της κρίσης που υπήρχε στο ισοζύγιο πληρωμών. Επίσης διατηρήθηκαν οι περιορισμοί κίνησης κεφαλαίων που ίσχυαν ως τότε και έγειναν προσπάθειες από πλευράς κυβερνήσεως για λήψη ειδικού δανείου για να χρηματοδοτηθούν τα ελλείμματα υπο συνθήκες που να μην δυσχεραίνουν την ανάκαμψη της οικονομίας μετά τη διαδικασία σταθεροποίησης.

Αμέσως μετά την υποτίμηση ακολούθησε πορεία οργής διολίσθησης με σκοπό να καλυφθεί η διαφορά της αύξησης του εργατικού κόστους μεταξύ της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών. Η διολίσθηση αυτή επέφερε υποτίμηση για το πρώτο εξάμηνο του 1985 κατά 5,4%, σε σχέση με το δολάριο Η.Π.Α. και κατά 29% σε σχέση με το ECU. Είναι χαρακτηριστικό πως δεν σημειώθηκε ανάκαμψη για ένα σχεδόν χρόνο ύστερα από την ανακοίνωση του μέτρου σε σχέση με τον όγκο των εισαγωγών και των εξαγωγών και η ανάκαμψη που παρουσιάστηκε σε σχέση με την αξία σε δολάρια ήταν πλασματική, επειδή το δολάριο είχε υποτιμηθεί σε σχέση με τα άλλα δυτικά νομίσματα την εποχή εκείνη σημαντικά.

Επίσης φαίνεται ότι η πτώση του δολαρίου στις διεθνείς χρηματαγορές είχε ως συνέπεια να ανατιμηθεί η δραχμή κατά 6,1% σε σχέση με το δολάριο από τις 11 Οκτωβρίου έως το τέλος του 1985, ενώ την ίδια χρονική περίοδο η δραχμή υποτιμήθηκε σε σχέση με το ECU κατά 1,1%. Επίσης παρά το γεγονός ότι οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 12% στο πρώτο τετράμηνο του 1986, εντούτοις τόσο η τιμή των εισαγόμενων προϊόντων-που είχε αυξηθεί λόγω υποτίμησης- όσο και ο πληθωρισμός που ήταν ήδη σε υψηλά επίπεδα και τον υποβοηθούσε το πρόβλημα των ακριβών εισαγωγών, αποτέλεσαν σοβαρά προβλήματα για την οικονομία της χώρας. Επίσης το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου αυξήθηκε κατά 60%. Παράλληλα υπήρξε μια επιδείνωση στο ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές και συγκεκριμένα από 52,1% το α' τετράμηνο του 1985 σε 43,1% την ίδια εποχή το 1986.

Κατά το 1986 παρατηρήθηκε μείωση του ρυθμού διολίσθησης της ισοτιμίας της δραχμής σε σχέση με το δολάριο Η.Π.Α. ενώ ο ρυθμός διολίσθησης σε σχέση με τα υπόλοιπα νομίσματα(Μάρκο,Στερλίνα,Γαλλικό Φράγκο,ECU) διατηρήθηκε στα ίδια επίπεδα.

4.4. Συναλλαγματική Πολιτική της Ελλάδος την περίοδο 1987-1995.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και κυρίως την τελευταία τετραετία(1992-1995), οι νομισματικές αρχές ασκούν συστηματικά αντιπληθωριστική πολιτική με απώτερο στόχο ο Ελληνικός πληθωρισμός να προσεγγίζει τον αντίστοιχο των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τράπεζα της Ελλάδος, με παρεμβατική πολιτική στη διατραπεζική αγορά συναλλάγματος επιτρέπει στη δραχμή να υποτιμάται έναντι των άλλων νομισμάτων, με ρυθμό μικρότερο της διαφοράς των ρυθμών του εγχώριου πληθωρισμού και του πληθωρισμού της αλλοδαπής. Δηλαδή ασκείται πολιτική πραγματικής υπερτίμησης του εγχώριου νομίσματος. Αυτό σημαίνει ότι η τράπεζα της Ελλάδος την περίοδο αυτή ακολουθεί πολιτική σταθεροποίησης της ονομαστικής ισοτιμίας με σκοπό τη μείωση του πληθωρισμού.

Το κυριότερο της ισοτιμίας των συναλλαγματικών εξελίξεων κατά την περίοδο 1987-1989 ήταν η επιβράδυνση του ρυθμού διολίσθησης της δραχμής, σε σχέση με τα κυριότερα νομίσματα. Συγκεκριμένα :

Ο ρυθμός διολίσθησης της ισοτιμίας της δραχμής σε σχέση με το δολάριο κατά την διετία 1984-1986 ήταν 19,5%, ενώ την διετία 1987-1989 ήταν 16,6%. Κύριο χαρακτηριστικό στη σχέση δραχμής-δολαρίου κατά την διετία 1987-1989 ήταν η μικρή ανατίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου το 1987 κατά 3,4%.

Ο ρυθμός διολίσθησης της ισοτιμίας της δραχμής την διετία 1984-1986 ήταν σε σχέση με το Μάρκο 38,7% με το Γ.Φράγκο 36%, με τη Στερλίνα 27% και με το ECU 35,6% ενώ κατά την διετία 1987-1989 ήταν 13,3%,11,7%,16,5% και 13% αντίστοιχα.

Κατά την διετία 1990-1992 παρατηρείται μια μικρή επιτάχυνση του ρυθμού διολίσθησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής. Η διολίσθηση της ισοτιμίας της δραχμής σε σχέση με το δολάριο ήταν 16,8% έναντι 16,6% της προηγούμενης διετίας. Εξαίρεση αποτελεί το 1990, όπου παρατηρήθηκε ανατίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου κατά 2,4%, η οποία οφείλεται στην πτώση του δολαρίου στις διεθνείς χρηματαγορές.

Η διολίσθηση της ισοτιμίας της δραχμής κατά την διετία 1990-1992 ήταν σε σχέση με το μάρκο 19,6%, το φράγκο 19,4%, τη στερλίνα 15,6% και το ECU 18%.

Η επιτάχυνση του ρυθμού διολίσθησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής που αναφέρεται παραπάνω οφείλεται στην ταχεία άνοδο του δολαρίου στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος.

Τέλος, κατά την διετία 1993-1995 σημειώθηκε επιβράδυνση του ρυθμού διολίσθησης της δραχμής και δεν κάλυψε τη διαφορά μεταξύ του ρυθμού ανόδου των τιμών καταναλωτή της Ελλάδος και εκείνων των κυριότερων εμπορικών εταίρων της. Η πολιτική αυτή συνέβαλε στην αποκλιμάκωση του εγχώριου πληθωρισμού. Στις αρχές Αυγούστου του 1993 αποφασίστηκε η διερεύνηση σε $\pm 15\%$ του περιθωρίου διακύμανσης των νομισμάτων που συμμετέχουν στο Μ.Σ.Ι. του Ε.Ν.Σ..

Η διολίσθηση της ισοτιμίας της δραχμής την διετία 1993-1995 ήταν σε σχέση με το δολάριο 1,03%, το μάρκο 14,3%, το Γ. φράγκο 12,7%, τη στερλίνα 5,8% και το ECU 10,5%.

Το έτος 1995 παρατηρήθηκε ανατίμηση της δραχμής έναντι του δολαρίου κατά 4,7% και έναντι της στερλίνας κατά 1,49%. Η ισοτιμία της δραχμής σε σχέση με τα επιμέρους νομίσματα, επηρεάστηκε από τις εξελίξεις στις ισοτιμίες των ξένων νομισμάτων στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος. Μεταξύ αρχής και τέλους του 1995 το δολάριο Η.Π.Α. υποτιμήθηκε έναντι των κυριότερων ευρωπαϊκών νομισμάτων με εξαίρεση τη στερλίνα της Μ.Βρετανίας.

4.5. Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Οι ανάγκες που δημιουργήθηκαν στις αγορές συναλλάγματος ώθησαν 9 χώρες της Ευρώπης στις 13 Μαρτίου 1979 στη δημιουργία Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Στη λειτουργία του Ε.Ν.Σ. δημιουργήθηκε ένα νέο σύνθετο νόμισμα, η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα. Στο σύστημα αυτό τελικά συμμετείχαν 8 απ 9 χώρες, εκτός από τη Μ.Βρετανία.

Οι αποκλίσεις δεν θα πρέπει να ξεφεύγουν από το όριο των 2,25% και 6% για την Ιταλική Λιρέτα. Υπάρχει όμως και το προειδοποιητικό όριο του 1,69% και 4,5% αντίστοιχα, και τα μέτρα που λαμβάνονται είναι παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος, αλλαγή των αμοιβαίων κεντρικών τιμών, αποφάσεις στην Νομισματική και Οικονομική πολιτική.

Οι κεντρικές τράπεζες των χωρών-μελών του Ε.Ν.Σ. απειδή δεν μπορούν να διατηρούν μεγάλες ποσότητες στα διαθέσιμα τους από νομίσματα των άλλων κρατών-μελών για να μπορέσουν να κάνουν τις παρεμβάσεις τους και να υποστηρίξουν τα κοινά νομίσματα, δανείζονται ποσότητες χρήματος από τις άλλες Κεντρικές Τράπεζες, μέσω μηχανισμών που υπαγορεύει το Ε.Ν.Σ..

Ο διακανονισμός, η τήρηση των λογαριασμών των κεντρικών τραπεζών καθώς και η εποπτεία του μηχανισμού δανείων, γίνεται από έναν οργανισμό με την ονομασία Κεφάλαιο Ευρωπαϊκής Νομισματικής Συνεργασίας. Στον οργανισμό Κ.Ε.Ν.Σ. οι τράπεζες που συμμετέχουν καταθέτουν 20% των διαθέσιμών τους σε δολάρια και χρυσό και αντίστοιχα αποκτούν Ε.Ν.Μ. τις οποίες χρησιμοποιούν για τις παρεμβάσεις τους.

Όπως είδαμε η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα παίζει έναν σημαντικό ρόλο στην λειτουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, αφού χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των κεντρικών ισοτιμιών, αλλά και σαν μέσο πληρωμής και παροχής πίστωσης μεταξύ των κεντρικών τραπεζών.

Τι είναι όμως Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα; Είναι ένα σύνθετο νόμισμα και συνιστάται στο άθροισμα των ποσών, με τα οποία συμμετέχει το κάθε ένα από τα νομίσματα που την αποτελούν.

Οι ποσότητες του κάθε νομίσματος, το οποίο συμμετέχει στη σύνθεση της Ε.Ν.Μ. υπολογίστηκαν με βάση τη συμμετοχή κάθε χώρας στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Κοινότητας καθώς και τη βάση του μεριδίου της χώρας στο ενδοκοινοτικό εμπόριο.

Αναθεώρηση της σύνθεσης της Ε.Ν.Μ. μπορεί να γίνει κάθε 5 χρόνια ή όταν συμμετέχει στη σύνθεση ένα καινούργιο νόμισμα. Τον Σεπτέμβριο του 1989 έγινε η τελευταία αναθεώρηση της σύνθεσης της Ε.Ν.Μ. στην οποία συμπεριλήφθηκε η Πεσέτα Ισπανίας και το Εσκούδο Πορτογαλίας.

Εκτός από την ποσοτική συμμετοχή κάθε νομίσματος υπάρχει και η ποσοστιαία, η οποία μεταβάλλεται κάθε μέρα και εξαρτάται από τις διακυμάνσεις των νομισμάτων στις αγορές συναλλάγματος.

Τέλος, η τιμή συναλλάγματος της Ε.Ν.Μ. βρίσκεται εάν πολλαπλασιάσουμε την ποσότητα συμμετοχής κάθε νομίσματος επί την τρέχουσα τιμή συναλλάγματος των νομισμάτων.

4.6. Η Ανταγωνιστικότητα και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Η Ε.Ν.Σ. και η Ελληνική Οικονομία.

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος πέρα από τον σκοπό του, που είναι να συγκλίνουν τα νομίσματα όλων των χωρών σταδιακά, έχει και σαν ευρύτερο στόχο την οικονομία και ειδικότερα να επιρεάσει την ανταγωνιστικότητα των χωρών που συμμετέχουν στο σύστημα αυτό. Είναι γνωστό ότι η ανταγωνιστικότητα των Ευρωπαϊκών Προϊόντων υστερεί έναντι των Αμερικανικών και των Ιαπωνικών. Με τη δημιουργία του συστήματος αυτού και με την κοινή πολιτική που προβλέπεται σκοπός είναι να ξεπεραστεί το εμπόδιο αυτό. Ειδικότερα για να επιτευχθεί αυτή η ανταγωνιστικότητα θα πρέπει α) να χρηματοδοτηθούν μέσα από τα προγράμματα, π.χ. πακέτο Ντελόρ, οι μικρότερες χώρες, ώστε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις ανάπτυξης αυτής της δραστηριότητας που θα επιτρέψει στις μικρότερες και πιο ασθενέστερες οικονομικά χώρες να γίνουν ισχυρές, β) να καθιερωθεί βαθμιαία το ενιαίο νόμισμα που θα αντιπροσωπεύει όλες τις χώρες και θα κάνει πιο ενιαία και δυναμική την εμφάνιση της Ευρώπης στην παγκόσμια αγορά, γ) να εφαρμοστεί ενιαία πολιτική στον οικονομικό τομέα μεταξύ των χωρών χωρίς όμως να παραβλέπονται οι ιδιαιτερότητες της οικονομίας κάθε χώρας. Καταλήγοντας βλέπουμε ότι η ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών Προϊόντων μπαίνει σε ένα πλαίσιο ευρύτερης οικονομικής ανάπτυξης και δεν αποτελεί έναν Ελληνικό αλλά ευρύτερα έναν Ευρωπαϊκό στόχο. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Προϊόντων κάνει ταυτόχρονα και πιο εύκολο το όραμα της ευρωπαϊκής σύγκλισης και δυναμικής παρουσίας της ευρωπαϊκής οικονομίας στην παγκόσμια αγορά, που μέρος της θα αποτελεί και η Ελλάδα. Παρακάτω γίνεται μια παράθεση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που κάθε φορά παρουσιάζονται όταν κάτι νέο δημιουργείται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο :Θεωρητική Προσέγγιση(Ορισμός Ισοζυγίου Πληρωμών, Κατηγορίες-Διακρίσεις).

1. Ορισμός Ισοζυγίου πληρωμών.

Ισοζύγιο πληρωμών είναι ο λογαριασμός που απεικονίζει τις δοσοληψίες των κατοίκων μιας χώρας με την αλλοδαπή. Κάτοικοι μιας χώρας θεωρούνται τα Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα ημεδαπά ή αλλοδαπά που έχουν το κέντρο της οικονομικής τους δραστηριότητας στην επικράτεια της. Η περίοδος στην οποία αναφέρεται το ισοζύγιο πληρωμών είναι ένα έτος. Όλες οι συναλλαγές καταγράφονται με την διπλογραφική μέθοδο χρεώσεων-πιστώσεων.

Στις πιστώσεις καταχωρείται η αξία των συναλλαγών που δημιουργούν οι χρηματικές απαιτήσεις των κατοίκων της χώρας από τον υπόλοιπο κόσμο.

Ένας από τους βασικότερους σκοπούς που εξυπηρετεί η σύνταξη του ισοζυγίου πληρωμών είναι να δώσει, συνοπτικά, την εικόνα των πυγών προσφοράς και ζήτησης συναλλάγματος. Με άλλα λόγια συνοψίζει για μια ορισμένη στιγμή τις συναλλαγές μιας χώρας που δημιουργούν υποχρεώσεις πληρωμής προς τις άλλες και τις συναλλαγές που δημιουργούν απαιτήσεις από τις άλλες χώρες, αυτές δηλαδή τις συναλλαγές από τις οποίες προέρχονται τα μέσα για την εξόφληση των υποχρεώσεων.

Γενικά το ισοζύγιο πληρωμών αποτελεί τον καθρέπτη των διαρθρωτικών και δομικών χαρακτηριστικών της οικονομίας της χώρας.

Κατηγορίες – διακρίσεις του ισοζυγίου πληρωμών.

Το ισοζύγιο πληρωμών διακρίνεται:

1. Στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και
2. Στο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων

1.Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών χωρίζεται σε

- α) στο εμπορικό ισοζύγιο και
- β) στο ισοζύγιο άδηλων συναλλαγών

α)Εμπορικό Ισοζύγιο

Το εμπορικό ισοζύγιο είναι η λογιστική κατάσταση που δείχνει την κίνηση σε αξία ή όγκο του συνόλου των εξαγόμενων και εισαγόμενων αγαθών σε μια χώρα, σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, συνήθως ένα έτος. Επίσης είναι δυνατόν να καταρτίζονται εμπορικά ισοζύγια για την κίνηση των εμπορευμάτων ανάμεσα σε

δύο χώρες (διμερή εμπορικά ισοζύγια) ή μιας χώρας και μιας ομάδας από άλλες χώρες, π.χ. ανάμεσα σε Ελλάδα και ΕΟΚ, ή ακόμα για ορισμένα βασικά εμπορεύματα χωριστά (π.χ. πετρέλαιο).

Στο εμπορικό ισοζύγιο η αξία των εξαγωγών υπολογίζεται F.O.B. και η αξία των εισαγωγών C.I.F.

Οι εισαγωγές αποτελούν πηγή εισροής συναλλάγματος. Αν οι εξαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές το εμπορικό ισοζύγιο είναι πλεονασματικό. Αντίθετα αν οι εισαγωγές είναι μεγαλύτερες από τις εξαγωγές, τότε το εμπορικό ισοζύγιο είναι ελλειμματικό.

Υπήρχε εποχή κατά την οποία αρκετοί οικονομολόγοι για να εκτιμήσουν την οικονομική κατάσταση μιας χώρας σε σχέση με άλλες λαμβάνουν υπόψιν μόνο το εμπορικό ισοζύγιο. Πίστευαν δηλαδή ότι μια χώρα με ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο είναι καταδικασμένη σε μαρασμό. Στην ουσία όμως το ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο δεν δημιουργεί κινδύνους για την εθνική οικονομία μιας χώρας όταν υπάρχει δυνατότητα το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου να καλύπτεται με άλλους σταθερούς πόρους του ισοζυγίου πληρωμών ή όταν τα αγαθά που εισάγονται δεν είναι καταναλωτικά αλλά παραγωγικά με τα οποία μπορεί να αυξηθεί η εθνική παραγωγή και πιθανόν η απασχόληση και οι εξαγωγές. Αντίθετα επικίνδυνο είναι το ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο που είτε οι εξαγωγές αποτελούνται από προϊόντα με περιορισμένη παραγωγική ή καταναλωτική χρησιμότητα, είτε τα εισαγόμενα προϊόντα είναι καταναλωτικά χωρίς να δημιουργούν προϋποθέσεις για την αύξηση της εγχώριας παραγωγής, είτε τέλος το έλλειμμα του δεν μπορεί να καλυφθεί από σταθερούς πόρους του ισοζυγίου πληρωμών.

β) Ισοζύγιο Άδηλων Συναλλαγών

Το ισοζύγιο άδηλων συναλλαγών περιλαμβάνει τις συναλλαγές που δεν είναι εμπορευματικές και δημιουργούν είτε εισροή είτε εκροή συναλλάγματος. Το ισοζύγιο άδηλων κονδυλίων περιλαμβάνει από τη μία τους άδηλους πόρους και από την άλλη τις άδηλες πληρωμές.

Στο ισοζύγιο άδηλων πόρων υπάγονται

- Οι υπηρεσίες μεταφορών (Αεροπορικές, Χερσαίες και Θαλάσσιες). Εδώ περιλαμβάνονται, εισιτήρια, ναύλοι εμπορευμάτων, ανεφοδιασμοί και επισκευές μεταφορικών μέσων, εμβάσματα

εφοπλιστών και ναυτιλλόμενων, φορολογία εξοπλιστικών επιχειρήσεων κ.λ.π.

- Το ταξιδιωτικό συνάλλαγμα που εισπράττεται ή πληρώνεται από τουρίστες, ταξιδευτές επαγγελματίες, σπουδαστές κ.λ.π.
- Ασφάλειες εμπορευμάτων, πλοίων κ.λ.π.
- Τα εισοδήματα κεφαλαίου που μπορούν να διακριθούν σε εισοδήματα από άμεσες επενδύσεις και σε μερίσματα από κέρδη.
- Συνάλλαγμα για διπλωματικές αποστολές.

Το ενεργητικό του ισοζυγίου των άδηλων πόρων χρησιμοποιείται για να καλυφθεί τυχόν έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και έτσι μια χώρα μπορεί να εισάγει περισσότερα αγαθά από εκείνα που μπορούν να πληρωθούν μόνο με τις εισπράξεις από τα εξαγόμενα προϊόντα. Πρέπει να επισημανθεί ότι τα στοιχεία που απαρτίζουν το ισοζύγιο των άδηλων πόρων δεν παρουσιάζουν τη σταθερότητα που έχουν τα στοιχεία του εμπορικού ισοζυγίου.

2. Ισοζύγιο Κίνησης Κεφαλαίων

Το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων περιλαμβάνει τις κάθε είδους κινήσεις κεφαλαίων και το νομισματικό χρυσό και αποτελείται από τέσσερις βασικούς λογαριασμούς.

- α) των ιδιωτών
- β) του δημοσίου
- γ) της κεντρικής τράπεζας και
- δ) των λοιπών νομισματικών ιδρυμάτων.

α) Λογαριασμός ιδιωτικών κεφαλαίων

Ο λογαριασμός ιδιωτικών κεφαλαίων διακρίνεται σε βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο.

- Οι βραχυπρόθεσμες κινήσεις ιδιωτικών κεφαλαίων αναφέρονται σε βραχυπρόθεσμες εμπορικές πιστώσεις, εμπορικά γραμμάτια, καταθέσεις σε τράπεζες κ.λ.π.
- Οι μακροπρόθεσμες κινήσεις ιδιωτικών κεφαλαίων αναφέρονται σε γνήσιες ιδιωτικές διεθνείς επενδύσεις όπου οι επενδυτές αφού λαμβάνουν υπόψιν τους κινδύνους και άλλους συναφείς παράγοντες, επενδύουν εκεί που βρίσκουν τη

μεγαλύτερη απόδοση για τα κεφάλαια τους. Επίσης οι μακροπρόθεσμες κινήσεις ιδιωτικών κεφαλαίων αναφέρονται σε δάνεια ιδιωτικών επιχειρήσεων και εμπορικές πιστώσεις που έχουν διάρκεια μεγαλύτερη του έτους.

β) Λογαριασμός δημοσίου.

Ο λογαριασμός του δημοσίου αναφέρεται σε συναλλαγές σε κεφάλαια του δημοσίου τομέα.

γ) Λογαριασμός κεντρικής Τράπεζας.

Ο λογαριασμός της κεντρικής τράπεζας περιλαμβάνει απαιτήσεις από το διεθνές νομισματικό ταμείο, χρέη προς το ταμείο σε εθνικό νόμισμα, γραμμάτια του δημοσίου και τίτλοι που έχουν εκδοθεί από κυβερνήσεις, συναλλαγματικά αποθέματα κ.λ.π.

Στο ισοζύγιο πληρωμών κάθε χώρας δίνεται μεγάλη σημασία για να παρέχει μια καθαρή εικόνα για τα επιτεύγματα της οικονομίας.

Όλες οι χώρες προσπαθούν να παρουσιάζεται πλεόνασμα σε αυτό. Δεδομένου όμως ότι οι εισπράξεις μιας χώρας αντιστοιχούν σε πληρωμές άλλων, είναι δυνατόν όλες οι χώρες να έχουν πλεόνασμα. Είναι απίθανο ακόμα, να είναι εξισωμένο χωρίς πλεόνασμα ή έλλειμμα εκτός και αν κρύβεται σε αυτό εισροή και εκροή χρυσού συναλλάγματος ανάλογα με το υπόλοιπο του.

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου πληρωμών μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη χώρα

- Για να αυξήσει τα αποθέματα της σε συνάλλαγμα και χρυσό
- Για να αυξήσει τις επενδύσεις της στο εξωτερικό
- Για να χορηγήσει δάνεια σε άλλες χώρες

Το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών πρέπει να καλύπτεται με έναν από τους ακόλουθους τρόπους.

- Με δανεισμό από άλλες χώρες ή αγορές με πιστώσεις.
- Με δανεισμό από το διεθνές νομισματικό ταμείο ή άλλους οργανισμούς.
- Με πώληση επενδύσεων που έχει η χώρα στο εξωτερικό.
- Με δωρεές από άλλες χώρες.
- Με την αποστολή συναλλάγματος και χρυσού από τα αποθέματα της στο εξωτερικό.

Όλοι οι παραπάνω τρόποι είναι οδυνηροί, διότι τα δάνεια πρέπει να αποπληρωθούν αργότερα, τα εμπορεύματα που αγοράστηκαν με πίστωση να εξοφληθούν, η

πώληση των επενδύσεων στο εξωτερικό στερεί τη χώρα από εισόδημα και η αποστολή συναλλάγματος και χρυσού κάνει τη χώρα φτωχότερη σε αποθέματα. Γι' αυτό όλες οι χώρες παρακολουθούν προσεκτικά το ισοζύγιο πληρωμών τους και ακολουθούν διάφορους τρόπους για διόρθωση ενός ελλείμματος ισοζυγίου.

5.1. Ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών.

Από την άλλη ανάλυση του ισοζυγίου πληρωμών παρατηρούμε τα εξής :

Πρώτον : Επειδή για την παρουσίαση των διεθνών συναλλαγών χρησιμοποιούμε τη λογιστική μέθοδο, θε πρέπει το ισοζύγιο πληρωμών κάθε φορά να εξισορροπείται, δηλαδή οι δύο πλευρές του χρέωση και πίστωση να είναι ίσες. Κατά συνέπεια από καθαρά λογιστική άποψη δεν μπορεί να υπάρχει ανισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών. Η αναγκαία ισότητα ανάμεσα στη χρεωστική και πιστωτική στήλη του ισοζυγίου πληρωμών σημαίνει ότι αν σε κάποιο από τα μερικότερα ισοζύγια του συνολικού ισοζυγίου πληρωμών οι πιστώσεις είναι μεγαλύτερες από τις χρεώσεις στα υπόλοιπα ισοζύγια αν τα πάρουμε συνολικά θα πρέπει οι χρεώσεις να είναι μεγαλύτερες από τις πιστώσεις κατά το ίδιο ποσό. Έτσι αν π.χ. στο εμπορικό ισοζυγίο η χρέωση είναι μεγαλύτερη από την πίστωση και επομένως υπάρχει χρεωστικό υπόλοιπο, τότε θα πρέπει το ισοζύγιο δωρεών μαζί με το ισοζύγιο για την κίνηση κεφαλαίων να δίνει πιστωτικό κατά το ίδιο ποσό.

Δεύτερον : Η αναγκαία λογιστική ισότητα ανάμεσα στις δύο στήλες του ισοζυγίου πληρωμών δε σημαίνει απαραίτητα ότι αυτό βρίσκεται πάντα σε ισορροπία. Αντίθετα μπορεί να υπάρχει διαφορά ανάμεσα στη χρέωση και πίστωση ενός ισοζυγίου, δηλαδή έλλειμμα όταν η χρέωση είναι μεγαλύτερη από την πίστωση και πλεόνασμα όταν η πίστωση είναι μεγαλύτερη από την χρέωση. Σε περίπτωση που μια χώρα έχει ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών, δηλαδή οι συναλλαγματικές της εισπράξεις μαζί με την εισροή μακροπρόθεσμων κεφαλαίων δε φτάνουν να καλύψουν τις πληρωμές της προς το εξωτερικό τότε η χώρα καταφεύγει ή σε παλιές της αποταμιεύσεις (δηλαδή στο συναλλαγματικό της απόθεμα) ή σε δανεισμό από το εξωτερικό. Στην περίπτωση που μια χώρα παρουσιάζει ενεργητικό ισοζύγιο πληρωμών, δηλαδή συναλλαγματικές εισπράξεις περισσότερες από συναλλαγματικές πληρωμές, τότε η χώρα κινδυνεύει από πληθωριστικές πιέσεις και δυσμενή διακρατική μεταχείριση εις βάρος της από άλλες χώρες.

Γεννιέται όμως το ερώτημα: Τι σημαίνει ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών; Σαν ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών, μπορούμε να πούμε ότι είναι η κατάσταση εκείνη που σε μια σχετική περίοδο μπορεί να διατηρηθεί μια ανοικτή οικονομία, χωρίς σοβαρή υποαπασχόληση σε συνεχή βάση.

Από τον παραπάνω ορισμό συνάγεται ότι ο χρόνος στον οποίο αναφέρεται η ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών είναι σχετικός. Έτσι η ισορροπία μπορεί να αναφέρεται σε ημέρα, μήνα, εποχή ή έτος. Επίσης η ισορροπία μπορεί να αναφέρεται σε ένα μέρος του οικονομικού κύκλου ή ακόμη και σε μία φάση της οικονομικής αναπτύξεως. Κατά πόσο δε το ισοζύγιο πληρωμών βρίσκεται σε ισορροπία ή όχι σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, εξαρτάται από τη διάρκεια του χρόνου για την οποία κρίνεται η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών είναι το έτος, τότε η εποχική ανισότητα ανάμεσα στις εξαγωγές και τις εισαγωγές δεν μπορεί να παρθεί σαν ένδειξη ανισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών.

Ανάλογα με το χρόνο που λαμβάνουμε υπόψη κατά τη κρίση της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών, η ισορροπία διακρίνεται σε στατική και δυναμική. Η στατική ισορροπία υποδηλώνει ότι υπάρχει ισότητα ανάμεσα στις εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών και ότι τα άλλα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών-βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη κίνηση κεφαλαίων και συναλλαγματικών απόθεμα είναι εξισωμένα. Κατά συνέπεια αν γίνεται κάποια καθαρή κίνηση από βραχυπρόθεσμα κεφάλαια αυτή θα πρέπει να εξισορροπείται από κάποια αντίθετη κίνηση στα μακροπρόθεσμα κεφάλαια ή το συναλλαγματικό απόθεμα. Αντίθετα η δυναμική ισορροπία υποδηλώνει μια κατάσταση που οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών διαφέρουν από τις εξαγωγές αλλά αυτή η ανισότητα αναφέρεται σε μεταβατική περίοδο.

5.2. Διατάραξη της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών - Αίτια

Τα αίτια που προκαλούν ανισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών τα διακρίνουμε στις ακόλουθες τρεις βασικές κατηγορίες:

Εποχιακά ή συμπτωματικά αίτια.

Οι εξαγωγές από ορισμένες χώρες βασίζονται κατά κύριο λόγο σε λίγα αγροτικά προϊόντα που εξάγονται σε μια ορισμένη εποχή του έτους, με συνέπεια η υπόλοιπη περίοδος του έτους να εμφανίζεται έντονα ελλειμματική.

Τα συμπτωματικά αίτια αναφέρονται σε δυσμενείς καιρικές συνθήκες ή θεομηνίες που πλήττουν την παραγωγή από ορισμένα προϊόντα που αποτελούν τη βάση των εξαγωγών σε ορισμένες χώρες ή μεγάλες απεργίες ή προσωρινή έλλειψη πρώτης ύλης για βασικά βιομηχανικά προϊόντα που αποτελούν τη βάση των εξαγωγών σε ορισμένες χώρες.

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι η διατάραξη της ισορροπίας που προκαλείται στο ισοζύγιο πληρωμών τόσο από τα εποχιακά όσο και από τα συμπτωματικά αίτια δεν δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους, γιατί τα εποχιακά αίτια είναι προσωρινά και τα συμπτωματικά τυχαία.

Διαρθρωτικά αίτια ανισοροπίας.

Τα διαρθρωτικά αίτια ανισοροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών αναφέρονται στις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης. Οι συνθήκες προσφοράς και ζητήσεων τείνουν να μεταβάλλονται συνεχώς με συνέπεια να ανατρέπουν τις ήδη υπάρχουσες καταστάσεις ισορροπίας στις εξωτερικές οικονομικές σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στις διάφορες χώρες. Βέβαια η ισορροπία θα ήταν εύκολο να αποκατασταθεί αν υπήρχε ευχέρεια να αυξομειώνονται τα επίπεδα τιμών και μισθών και ευχέρεια να μετακινούνται οι παραγωγικοί συντελεστές από έναν τομέα παραγωγής σε άλλον. Αλλά αυτές οι προϋποθέσεις είναι δύσκολες στη σημερινή πραγματικότητα και κατά συνέπεια οι μεταβολές στις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης οδηγούν στις λεγόμενες διαρθρωτικές διαταραχές του ισοζυγίου πληρωμών που είναι συνήθως μακροχρόνιες.

Οι κυριότεροι παράγοντες που παρακολουθούν τις διαρθρωτικές διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών είναι οι ακόλουθες:

α) Απώλειες κεφαλαίου

Οι απώλειες κεφαλαίου προέρχονται από πολέμους ή άλλες έκτακτες ανάγκες και έχουν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής, της παραγωγικότητας και του πραγματικού κατά κεφαλή εισοδήματος. Η μείωση της παραγωγής που προκαλείται από τις απώλειες κεφαλαίου, έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των εξαγωγών και έντονη αύξηση των εισαγωγών, τόσο καταναλωτικών αγαθών, όσο και αγαθών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού. Η αύξηση δε των εισαγωγών και η μείωση των εξαγωγών εντείνεται από πληθωριστικές πιέσεις που εμφανίζονται σε αυτές τις περιπτώσεις.

β) Μεταβολές στις συνθήκες προσφοράς.

Μεταβολές στις συνθήκες προσφοράς μπορεί να προκληθούν κατ'αρχήν από την εξασθένηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών μιας χώρας. Αυτό μπορεί να συμβεί

σε χώρες που είναι προικισμένες με ορυκτό πλούτο, όπως άνθρακα, σιδηρομεταλλεύματα, χρυσάφι, πετρέλαιο κ.λ.π.

Τη μεγαλύτερη όμως επίδραση πάνω στις συνθήκες προσφοράς ασκεί η τεχνολογική εξέλιξη.

Με την πάροδο του χρόνου και με τη συνεχή τεχνολογική εξέλιξη μπορεί μια χώρα να χάσει σιγά-σιγά την πλεονεκτική της θέση στην παραγωγή και εξαγωγή από ορισμένα προϊόντα, γιατί και άλλες χώρες προοδεύουν στο τεχνολογικό τομέα και αποκτούν τις αναλογίες των συντελεστών της παραγωγής που είναι απαραίτητες για την παραγωγή αυτών των αγαθών. Παράδειγμα τέτοιας χώρας έχουμε την Αγγλία που έχασε με την πάροδο του χρόνου την υπεροχή της στην βιομηχανία με αποτέλεσμα να μειωθούν οι εξαγωγές της και να δημιουργηθούν διαταραχές στι ισοζύγιο πληρωμών της.

Επίσης η τεχνολογική πρόοδος έχει σαν συνέπεια την αύξηση παραγωγή από συνθετικά υποκατάστατα, όπως είναι το συνθετικό καουτσούκ, οι συνθετικές υφαντικές ίνες, το συνθετικό ξύλο κ.λ.π. Με την αύξηση της παραγωγής συνθετικών πρώτων υλών οι χώρες που παράγουν τις αντίστοιχες φυσικές ύλες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα εξαγωγών. Και πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι οι συνθετικές πρώτες ύλες, επειδή απαιτούν υψηλή τεχνολογία παράγονται κατά κανόνα από βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες. Έτσι το πρόβλημα για πολλές χώρες που παράγουν φυσικές πρώτες ύλες δεν είναι να αντικαταστήσουν τις εξαγωγές τους από φυσικές πρώτες ύλες με τεχνητές, αλλά να χάσουν συνεχώς έδαφος στο διεθνές εμπόριο.

Τέλος, η τεχνολογική πρόοδος έχει αλλάξει την σύνθεση της βιομηχανικής παραγωγής στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες και έχει προκαλέσει μια μείωση της σπουδαιότητας των βιομηχανιών που στηρίζονται σε εισαγόμενες πρώτες ύλες.

γ)Μεταβολές στις συνθήκες ζήτησεως.

Με τη πάροδο του χρόνου και με τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στις περισσότερες χώρες του κόσμου, οι προτιμήσεις των καταναλωτών μεταβάλλονται συνεχώς. Πραγματικά η ελαστικότητα της ζήτησεως για τα γεωργικά προϊόντα είναι πολύ μικρή σε σχέση με τα βιομηχανικά προϊόντα. Η κατά κεφαλήν ζήτηση για τρόφιμα στις αναπτυγμένες χώρες έχει σχεδόν κορεστεί και μη αύξηση στην κατανάλωση ενός αγαθού, γίνεται κατά κανόνα σε βάρος της καταναλώσεως κάποιου άλλου αγαθού. Καθώς δε το κατά κεφαλή εισόδημα στις ανεπτυγμένες χώρες αυξάνει επειδή η παραγωγικότητα η ζήτηση για αγαθά πρώτης ανάγκης θα μειώνεται. Είναι αξιοπαρατήρητο π.χ. ότι σε απόλυτους όρους η συνολική κατανάλωση σιταριού στις

Η.Π.Α. έχει παραμείνει σχεδόν σταθερή από τις αρχές του αιώνα παρά την αύξηση του πληθυσμού και του κατά κεφαλή εισοδήματος.

Αντίθετα η εισοδηματική ελαστικότητα της ζήτησης για βιομηχανικά προϊόντα είναι μεγάλη και επειδή οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων ανεβαίνουν συνεχώς, ενώ οι τιμές από τα πρωτογενή προϊόντα παρουσιάζουν διακυμάνσεις οι όροι εμπορίου είναι υπέρ των χωρών που παράγουν πρωτογενή προϊόντα.

δ)Μεταβολές στο γεωγραφικό προσανατολισμό των εξωτερικών συναλλαγών.

Συνήθως οι εξωτερικές συναλλαγές μιας χώρας συνδέονται με μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή. Έτσι π.χ. οι χώρες της κοινοπολιτείας έχουν συναλλαγές με τη Μ.Βρετανία, οι χώρες της Βορείας Αφρικής με τη Γαλλία, οι χώρες της Λατινικής Αμερικής με τις Η.Π.Α., οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με τη Σοβιετική Ένωση κ.λ.π. Όμως για πολιτικούς ή άλλους λόγους μπορεί να χάσει τις αγορές της για τα εξαγόμενα προϊόντα της ή τις πηγές εφοδιασμού της σε πρώτες ύλες από το εξωτερικό. Παραδείγματα αλλαγής προσανατολισμού του εξωτερικού εμπορίου είναι η Κούβα που μετά την αλλαγή του καθεστώτος της στράφηκε προς τις Ανατολικές χώρες, οι Αραβικές χώρες που έχουν στραφεί προς τις Ανατολικές χώρες λόγω της Αραβοϊσραηλινής διένεξης κ.λ.π.

Μια άλλη περίπτωση που εξαναγκάζει μια χώρα να αλλάξει τον προσανατολισμό των εξωτερικών της συναλλαγών μπορεί να προκύψει από συναλλαγματικούς περιορισμούς που επιβάλλονται από άλλες χώρες.

ε)Μεταβολές στο ρυθμό ροής των διεθνών κεφαλαίων.

Η ανακάλυψη από σπουδαίες πλουτοπαραγωγικές πηγές σε μια χώρα που δεν δέχεται ή δέχεται πολύ ελαστικές ξένες μακροπρόθεσμες επενδύσεις μπορεί να παρακινήσει τους ξένους επενδυτές να επενδύσουν μεγάλα κεφάλαια σ' αυτή τη χώρα. Κλασσικό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης έχουμε τη Βενεζουέλα που η ανακάλυψη από μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου οδήγησε σε τεράστιες επενδύσεις κεφαλαίων από μεγάλες εταιρίες πετρελαίου από το 1920 και εδώ. Επίσης η ανακάλυψη από μεγάλα αποθέματα σιδήρου τα τελευταία χρόνια στην ίδια χώρα είχε σαν αποτέλεσμα να γίνουν μεγάλες αμερικάνικες επενδύσεις στην Βενεζουέλα.

Γενικά η εισροή από μακροπρόθεσμα κεφάλαια σε μια χώρα της δίνει τη δυνατότητα να προσαρμόζει ανάλογα την παραγωγή της. Έτσι μπορεί να χρησιμοποιεί τα ξένα κεφάλαια για εισαγωγή από καταναλωτικά αγαθά και να στρέφεται η εγχώρια βιομηχανία στην παραγωγή από κεφαλαιουχικά αγαθά.

Στις περιπτώσεις που η εισροή κεφαλαίων παύει να μειώνεται, τότε οι χώρες που δέχονται ξένα κεφάλαια έχουν σοβαρές διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών τους. Κατά την διεθνή οικονομική κρίση το 1928-32 η μείωση της εκροής αμερικανικών κεφαλαίων είχε σαν συνέπεια να αυξηθούν οι οικονομικές δυσκολίες στις χώρες που δέχονταν αμερικάνικα κεφάλαια.

Κυκλική και νοσματική ανισορροπία.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις προκαλούν διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών. Έτσι αύξηση του εθνικού εισοδήματος προκαλεί παράλληλη αύξηση για εισαγωγές ενώ συστολή του εθνικού εισοδήματος προκαλεί παγιοποίηση των εισαγωγών σε ορισμένα επίπεδα ή ακόμα και μείωση τους. Αν δε το εισόδημα μιας χώρας σε μια ορισμένη χρονική περίοδο ανεβαίνει και την ίδια χρονική περίοδο το επίπεδο των εισοδημάτων σε άλλες χώρες κατεβαίνει, τότε η χώρα αυτή θα έχει διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών της. Διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών μπορούν επίσης να παρουσιαστούν όταν το εθνικό εισόδημα μιας χώρας ανεβαίνει, ενώ τα εισοδήματα σε άλλες χώρες παραμένουν σταθερά, ή όταν το εθνικό εισόδημα μιας χώρας παραμένει σταθερό, ενώ τα εισοδήματα στις άλλες συστέλλονται.

Πρέπει να τονιστεί εδώ ότι όταν στην ανοδική ή καθοδική πορεία του οικονομικού κύκλου τα εισοδήματα από όλες τις χώρες κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση, θα έπρεπε τα ισοζύγια πληρωμών σε όλες τις χώρες να μην δείχνουν διαταραχές. Παρ'όλα αυτά όμως από τις εμπειρίες που έχουμε από τις οικονομικές διακυμάνσεις που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν, βλέπουμε ότι σε πολλές χώρες σημειώθηκαν σοβαρές διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών τους. Συντές οι διαταραχές οφείλονται σε τρεις βασικούς λόγους: στο γεγονός ότι τα εισοδήματα δεν ανεβαίνουν συγχρόμως σε άλλες χώρες του κόσμου, ότι ο ρυθμός αυξήσεως των εισοδημάτων δεν είναι ο ίδιος σε όλες τις χώρες και τέλος στο γεγονός ότι η εισοδηματική ελαστικότητα των εισαγόμενων ανάμεσα στις διάφορες οικονομίες, είναι διαφορετική.

Ειδικά ως προς της εισοδηματική ελαστικότητα των εισαγωγών παρατηρείται ότι η εισοδηματική ελαστικότητα των πρώτων υλών είναι βραχυχρόνια(από τη μια φάση του οικονομικού κύκλου σε άλλη) μεγάλη. Γι'αυτό το λόγο οι χώρες που παράγουν και εξάγουν πρώτες ύλες (κατά κανόνα δηλαδή οι υποανάπτυκτες χώρες) εμφανίζουν μεγάλες μεταπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών τους και μεγάλη μείωση των εξαγωγών τους σε ελλείμματα στα ισοζύγια πληρωμών τους. Η αστάθεια δε στις εξωτερικές συναλλαγές αυτών των χωρών εντείνεται, τόσο από τη σχετική

ανελαστικότητα προσφοράς των πρώτων υλών, που προκαλεί σημαντικές διακυμάνσεις στις διεθνείς τιμές τους, όσο και από την πολιτική αποθεμάτων στις αναπτυγμένες χώρες οι οποίες αποκτούν μεγάλα αποθέματα από πρώτες ύλες στην περίοδο ύφεσης κατά την οποία μειώνουν τις αγορές τους.

Σχετικά με τη νομισματική ανισορροπία παρατηρείται ότι όσες φορές το γενικό επίπεδο των τιμών μιας χώρας ανεβαίνει με μεγαλύτερο ρυθμό που ανεβαίνει το γενικό επίπεδο τιμών σε άλλες χώρες, κάτω από καθεστώς σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας, τότε στη χώρα αυτή προκαλούνται σοβαρές ανωμαλίες στο ισοζύγιο πληρωμών. Αυτό συμβαίνει γιατί με την αύξηση των τιμών, οι τιμές των εξαγωγίμων προϊόντων αυξάνονται με συνέπεια να μειώνεται η ανταγωνιστικότητα τους στις εξωτερικές αγορές και κατά συνέπεια να μειώνονται και οι εξαγωγές.

Πέρα από την μείωση των εξαγωγών οι διαταραχές στο ισοζύγιο πληρωμών προέρχονται και από την αύξηση των εισαγωγών, που προκαλείται από την υποκατάσταση προϊόντων που παράγονται εγχώρια με εισαγόμενα και που είναι συνέπεια των πληθωριστικών συνθηκών που επικρατούν στη χώρα.

5.3. Τρόποι αποκατάστασης της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών.

Η υποτίμηση του Εθνικού νομίσματος.

Με την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος μιας χώρας αυξάνεται η αξία του εξωτερικού συναλλάγματος και επιδιώκεται η βελτίωση και εξισορρόπηση της σχέσεως ανάμεσα στην προσφορά και τη ζήτηση συναλλάγματος. Κατά κανόνα με το μέτρο αυτό, επιδιώκεται ο περιορισμός των εισαγωγών, γιατί γίνονται ακριβότερες και η αύξηση των εξαγωγών γιατί γίνονται φθηνότερες.

Τα προβλήματα που γεννιούνται πρόκειται να χρησιμοποιηθεί η υποτίμηση σαν μέτρο αποκατάστασης του ισοζυγίου πληρωμών είναι τα εξής : α) Πόσο πρέπει να υποτιμηθεί το Εθνικό Νόμισμα μιας χώρας για να διορθωθεί η υπάρχουσα ανισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών και β) Είναι πάντα δυνατή, η βελτίωση της ανισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών με το παραπάνω μέτρο;

Μεταβολή στο εσωτερικό επίπεδο τιμών και εισοδημάτων με σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία.

Βασικά, το κλασικό σύστημα σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας που ίσχυσε μάλιστα παγκοσμίως, είναι το σύστημα του χρυσού κανόνα. Γι' αυτό θα πρέπει

να αναλυθεί το θέμα της αποκατάστασης της ισορροπίας σύμφωνα με την πείρα που έχει αποκτηθεί από το σύστημα αυτό.

Πρέπει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με το σύστημα του χρυσού κανόνα, μια ελλειμματική κατάσταση στο ισοζύγιο πληρωμών, είχε σαν συνέπεια την άνοδο του βραχυπρόθεσμου τόκου. Και αυτό γιατί η εκροή χρυσού οδήγησε σε μείωση της προσφοράς του χρήματος, είτε γιατί απορροφούσε ένα μέρος από τα μέσα πληρωμής του χρήματος, είτε γιατί απορροφούσε ένα μέρος από τα μέσα πληρωμής που κυκλοφορούσαν, είτε ακόμα γι' αυτό προκαλούσε μεγαλύτερη μείωση της προσφοράς χρήματος ή μείωση του καλύμματος της νομισματικής κυκλοφορίας. Έτσι με την αύξηση του βραχυπρόθεσμου τόκου προσπαθούσαν να προσελκύσουν βραχυπρόθεσμα κεφάλαια από το εξωτερικό, που θα ανέκοπταν την κίνηση εξαγωγής χρυσού και θα ανακούφιζαν το ισοζύγιο πληρωμών. Μάλιστα οι κλασσικοί οικονομολόγοι πιστεύοντας στην ποσοτική θεωρία του χρήματος υποστήριζαν ότι η μείωση στα μέσα πληρωμής είχε και παραπέρα συνέπειες, δηλαδή συμπίεζε προς τα κάτω τις τιμές και τους μισθούς με συνέπεια να τονώνεται η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και να ανακουφίζεται το ισοζύγιο πληρωμών αφού θα αυξάνονταν οι εξαγωγές και θα μειώνονταν οι εισαγωγές.

Σήμερα όμως η αντίληψη ότι ο περιορισμός της προσφοράς του χρήματος ασκεί μειωτική επίδραση πάνω στις τιμές και στους μισθούς δεν στέκει, γιατί οι τιμές και οι μισθοί παρουσιάζουν μεγάλη δυσκαμψία καθόδου και αυτό οφείλεται στη δύναμη που έχουν αποκτήσει οι εργατικές ενώσεις και στη μονοπωλιακή μορφή που παρουσιάζει γενικά η οργάνωση της παραγωγής. Ακόμα και η αύξηση της προσφοράς του χρήματος δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οδηγεί σε άνοδο του επιπέδου των τιμών, γιατί αν η αύξηση της προσφοράς του χρήματος γίνει σε περιόδους ύφεσης και ανεργίας, τότε η αύξηση που θα προκληθεί θα αντισταθμίσει από αύξηση της παραγωγής.

Ακόμη όμως και σήμερα ο περιορισμός της οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να χαλαρώσει σε μερικές περιπτώσεις τις πληθωριστικές πιέσεις και ότι η ένταση του ρυθμού της οικονομικής δραστηριότητας ακολουθείται συνήθως με αύξηση των τιμών ακόμη και σε εκείνες τις περιπτώσεις που η οικονομική δραστηριότητα αρχίζει από πολύ χαμηλά επίπεδα απασχολήσεως.

Η σύγχρονη οικονομική θεωρία και πρακτική έχει στρέψει το ενδιαφέρον της στις εισοδηματικές συνέπειες, που προκαλεί το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών μιας χώρας. Είναι γνωστό ότι κάθε αύξηση στο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών προκαλεί μεγαλύτερη μείωση στο εθνικό εισόδημα. Έτσι σε μια μείωση των εξαγωγών κατά 200

εκατομμύρια δολάρια, εάν η οριακή ροπή για εισαγωγές είναι ίση με $\frac{1}{4}$. Βέβαια με αυτό το παράδειγμα το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών δεν εξαλείφεται τελείως, μπορεί όμως να προκύψουν άλλες εισοδηματικές επιδράσεις. Έτσι, η μείωση του εθνικού εισοδήματος μπορεί να προκαλέσει περιορισμό των επενδύσεων με αποτέλεσμα την παραπέρα μείωση των εισοδημάτων, των εξαγωγών και της παθητικότητας του ισοζυγίου πληρωμών.

Το σπουδαιότερο πλεονέκτημα του χρυσού κανόνα ήταν ότι εξασφάλιζε σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες χωρίς τεχνητούς περιορισμούς και εμπόδια στο διεθνές εμπόριο. Το πιο σοβαρό μειονέκτημα του ήταν ότι η εφαρμογή του σήμαινε αποδοχή της εσωτερικής αστάθειας στο επίπεδο τιμών και μισθών για χάρη της εξωτερικής ισορροπίας. Και αυτό το μειονέκτημα ήταν ο πιο βασικός λόγος για την εγκατάλειψη του συστήματος αυτού μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, που από όλες τις κυβερνήσεις δόθηκε έμφαση στην πλήρη απασχόληση και στους μεγάλους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης παρά την ισοσκελίση των εξωτερικών συναλλαγών.

Συναλλαγματικοί και ποσοτικοί περιορισμοί.

Σε αντίθεση με την υποτίμηση και τις προσαρμογές εισοδήματος και τιμών που στηρίζονται στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς συναλλάγματος, οι συναλλαγματικοί και ποσοτικοί περιορισμοί έχουν σαν συνέπεια την απ'ευθείας διαμόρφωση από το κράτος της προσφοράς και της ζήτησης του εξωτερικού συναλλάγματος. Έτσι με τους άμεσους ελέγχους πάνω στο συνάλλαγμα, το κράτος περιορίζει τη ζήτηση από ξένα νομίσματα γενικά, αλλά και ειδικά για ορισμένους σκοπούς και προσπαθεί να αυξήσει την προσφορά συναλλάγματος από ορισμένες πηγές.

Οι κυριότερες μορφές που μπορούν να πάρουν οι συναλλαγματικοί περιορισμοί είναι οι εξής :

α) Έλεγχος προσφοράς και ζήτησης συναλλάγματος από την Κεντρική Τράπεζα.

Όπως είναι γνωστό οποιοδήποτε ξένο νόμισμα που αποκτάται από κατοίκους της χώρας πωλείται είτε απ'ευθείας στην Κεντρική Τράπεζα, είτε σε άλλα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν εξουσιοδοτηθεί γι'αυτό το σκοπό τα οποία παραδίδουν συνάλλαγμα που συγκεντρώνουν στην Κεντρική Τράπεζα. Στη συνέχεια η Κεντρική Τράπεζα κατανέμει το συνάλλαγμα που συγκεντρώνει, σε αυτούς που το ζητάνε για

συναλλαγές τις οποίες εγκρίνουν οι νομισματικές αρχές. Μ'αυτόν τον τρόπο η Κεντρική τράπεζα είναι σε θέση να γνωρίζει κάθε φορά, τόσο την προσφορά, όσο και την ζήτηση συναλλάγματος, και να παίρνει τα κατάλληλα μέτρα όταν κινδυνεύει η ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, βέβαια, μπορεί η Κεντρική Τράπεζα να αφήσει ελεύθερη την αγορά συναλλάγματος με την προϋπόθεση όμως ότι όσοι αγοράζουν συνάλλαγμα στην ελεύθερη αγορά, πρέπει να έχουν ειδικό προνόμιο ή άδεια για αγορά μιας ορισμένης ποσότητας συναλλάγματος. Οι άδειες αυτές σκοπεύουν στον περιορισμό της ζήτησης συναλλάγματος και φυσικά δεν μπορούν ποτέ να ξεπεράσουν τη συνολική προσφορά συναλλάγματος.

α) Πολλαπλές τιμές συναλλάγματος.

Πολλές φορές μπορεί να καθιερώνονται από τις κεντρικές νομισματικές αρχές πολλαπλές τιμές συναλλάγματος, παρά μια ενιαία τιμή συναλλάγματος για όλες τις συναλλαγές. Το σύστημα αυτό άρχισε από την Γερμανία στη δεκαετία του 1930 και είχε μια γρήγορη εξάπλωση κυρίως στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και δημιουργήθηκε από την ανάγκη να ανακουφιστούν ορισμένες χώρες από τις υπερτιμήσεις που προκαλούνται στις επίσημες συναλλαγματικές τιμές και που ενισχύονταν πολλές φορές από συνεχείς συναλλαγματικούς ελέγχους και άδειες εισαγωγών. Έτσι επειδή δεν επιθυμούσαν να προβούν σε μια κατ'ευθείαν υποτίμηση, προτιμούσαν μια τμηματική υποτίμηση, προσδιορίζοντας μια σειρά από διακριτικές συναλλαγματικές τιμές για διάφορες κατηγορίες συναλλαγών.

Με το σύστημα αυτό μπορεί η Κεντρική Τράπεζα να ορίζει για τις εισαγωγές π.χ. χαμηλές τιμές συναλλάγματος για είδη πρώτης ανάγκης, τις πρώτες ύλες για την εγχώρια βιομηχανία κ.λ.π. και υψηλές τιμές και είδη πολυτελείας. Για εξαγωγές επίσης μπορεί να ορίζονται υψηλές τιμές για τα προϊόντα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διεθνή αγορά και προσπαθούμε να ενθαρρύνουμε τις εξαγωγές τους και χαμηλές τιμές για προϊόντα που αντιμετωπίζουν ανελαστική ζήτηση στις διεθνείς αγορές.

Πολλές φορές, μερικές χώρες αντί να καθιερώνουν επίσημα το σύστημα με τις πολλαπλές τιμές συναλλάγματος, καταφεύγουν σε πριμοδοτήσεις και εισφορές πάνω στις εξαγωγές και εισαγωγές. Στην ουσία όμως δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο σύστημα με τις πολλαπλές τιμές συναλλάγματος, γιατί και τα δύο καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή ένα εισαγόμενο ή εξαγόμενο προϊόν να γίνεται ανάλογα πιο ακριβό ή πιο φτηνό. Έτσι αν πάρουμε όλες τις συναλλαγματικές τιμές που

χρησιμοποιούνται από μια χώρα σαν βάση συγκρίσεως, μπορούμε να πούμε ότι εκείνες οι συναλλαγματικές τιμές που είναι κάτω από το μέσο όρο, υπερτιμούν το εγχώριο νόμισμα και έχουν το αποτέλεσμα στις εισαγωγές. Αντίθετα υψηλές συναλλαγματικές τιμές υποτιμούν το εγχώριο νόμισμα και μοιάζουν με πριμοδοτήσεις εξαγωγών και φόρους εισαγωγών.

Έτσι μπορούμε να πούμε ότι οι χαμηλές συναλλαγματικές τιμές τείνουν να αποθαρρύνουν την χρήση των πιο παραγωγικών πηγών μιας χώρας, τόσο στις εξαγωγές όσο και στις εισαγωγές. Για τις εξαγωγές μπορούμε να πούμε ότι μόνο οι πολύ δυνατές επιχειρήσεις, δηλαδή αυτές που τα μέσα που χρησιμοποιούν παρουσιάζουν το μέγιστο διεθνές πλεονέκτημα, μπορούν να πωλούν σ' αυτές τις χαμηλές συναλλαγματικές τιμές. Επίσης η πριμοδότηση των εισαγωγών αποθαρρύνει την εγχώρια παραγωγή να προχωρήσει σε υποκατάσταση εισαγωγών, που θα μπορούσε εύκολα να κάνει σε ένα μέσο επίπεδο από συναλλαγματικές τιμές.

Σαν παράδειγμα μπορούμε να πάρουμε τη Χιλή που πριμοδοτώντας τις εισαγωγές από βασικά είδη τροφίμων, έβλαψε τη γεωργία της, και από καθαρά εξαγωγική χώρα από γεωργικά προϊόντα στη δεκαετία του 1930, έγινε καθαρά εισαγωγική προς το τέλος της δεκαετίας του 1940. Και αν και αυτή η μεταβολή οφείλεται και στην αυξημένη ζήτηση για γεωργικά προϊόντα που δεν μπορούν να παραχθούν στην Χιλή, επιδεινώθηκε όμως από το γεγονός ότι αυξήθηκαν οι εισαγωγές από γεωργικά προϊόντα όπως σιτάρι και κρέας, γιατί η παραγωγή τους έπαψε να είναι επικερδής με τις χαμηλές εισαγωγικές και εξαγωγικές τιμές συναλλάγματος που ορίστηκαν γι' αυτά τα προϊόντα. Αντίθετα οι υψηλές συναλλαγματικές τιμές ενθαρρύνουν τη χρήση από ανεπερκή παραγωγικά μέσα, γιατί πριμοδοτούν οριακές εξαγωγές και προστατεύουν μη ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Το σύστημα με τις πολλαπλές τιμές συναλλάγματος έχει ένα σημαντικό πλεονέκτημα, ότι μπορεί να αντικαταστήσει το σύστημα με τους ποσοτικούς περιορισμούς και έτσι οι ποσοτικοί περιορισμοί που δημιουργούν τεράστια διοικητικά προβλήματα και τεράστιο όγκο γραφειοκρατίας μπορούν να εγκαταλειφθούν. Το σύστημα όμως αυτό έχει και ένα σοβαρό μειονέκτημα. Δημιουργείται με τις πολλαπλές τιμές συναλλάγματος ένα πολύπλοκο σύστημα και αν μάλιστα-όπως πραγματικά συμβαίνει στην πράξη- είτε οι τιμές είτε οι συναλλαγές που επιτρέπονται σε κάθε συναλλαγματική τιμή αλλάζουν, τότε δημιουργείται μια αβεβαιότητα ανάμεσα στους συναλλασόμενους.

Οι συναλλαγματικοί περιορισμοί σαν μέθοδος αποκαταστάσεως της ισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών έχουν σοβαρές συνέπειες στην οικονομία την οποία επηρεάζουν. Όταν μάλιστα οι συναλλαγματικοί περιορισμοί επιβάλλονται από πολλές χώρες, όπως αυτό έγινε στην περίοδο πριν και αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ολόκληρο το σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας διαταράσσεται.

Οι λόγοι που αναγκάζουν τις χώρες να επιβάλουν συναλλαγματικούς περιορισμούς είναι:

Πρώτον : Η προσπάθεια τους να αποφύγουν εκροή κεφαλαίων είτε για λόγους κερδοσκοπικούς είτε εσφάλειας.

Δεύτερον : Η προσπάθεια να αποφύγουν τις μεθόδους της υποτιμήσεως του εθνικού νομίσματος και της μεταβολής των τιμών και εισοδημάτων γιατί η πρώτη μέθοδος θα μεγάλωνε τις πληθωριστικές πιέσεις, ενώ η δεύτερη θα είχε οδυνηρές συνέπειες πάνω στην εγχώρια οικονομία και θεωρείται πάντα αντιδημοκρατικό μέσο.

Τρίτον : Η προσπάθεια να προστατευεί η εγχώρια βιομηχανία και

Τέταρτον : Πέρα όμως από τον προστατευτικό και πρωτοδοτικό χαρακτήρα που έχουν οι συναλλαγματικοί περιορισμοί, πολλές φορές δημιουργούν και έσοδα για το κράτος, όταν οι πρωτοδοτήσεις για τις εξαγωγές είναι χαμηλότερες από τις επιβαρύνσεις για τις εισαγωγές.

γ) Κρατικό εμπόριο.

Η πιο αυστηρή μορφή ελέγχου του συναλλάγματος είναι όταν το κράτος το ίδιο αναλαμβάνει τις δραστηριότητες του εξωτερικού εμπορίου μιας χώρας. Έτσι μ' αυτόν τον τρόπο η διάθεση του συναλλάγματος και η προστασία της εγχώριας παραγωγής ελέγχεται άμεσα.

Όσες φορές το κράτος αναλαμβάνει τις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας γίνεται προγραμματισμός των εισαγωγών και εξαγωγών ανάλογα με τις ανάγκες της χώρας, και έτσι το ύψος των εμπορικών συναλλαγών, καθώς επίσης και η Ισοσκελίση του Εμπορικού ισοζυγίου πρέπει πάντα να κινούνται μέσα στα όρια που καθορίζονται από τον Οικονομικό προγραμματισμό της χώρας.

Κρατικό εμπόριο υπάρχει στις σοσιαλιστικές χώρες, αλλά και σε μερικές δυτικές χώρες το Κράτος παρεμβαίνει πολλές φορές σε ορισμένους βασικούς τομείς εξαγωγών και εισαγωγών.

5.4. Δασμοί – Διακρύψεις – Αποτελέσματα.

Ο δασμός αποτελεί ένα μέσο που βοηθά στην αποκατάσταση της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών. Ο δασμός είναι φόρος που επιβάλλεται στα προϊόντα συνήθως στα εισαγόμενα. Οι δασμοί διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες:

i) Ανάλογα με τον σκοπό που απιδιώκουν οι δασμοί αυτοί διακρίνονται σε ταμειυτικούς και προστατευτικούς.

- Οι ταμειυτικοί δασμοί αποβλέπουν στην αύξηση των εσόδων του δημοσίου και επιβάλλονται σε είδη πολυτελείας και είδη με μεγάλη κατανάλωση που δεν παράγονται στην χώρα εισαγωγής.
- Οι προστατευτικοί δασμοί αποβλέπουν να προστατέψουν τα εγχώρια προϊόντα από τον συναγωνισμό των ξένων προϊόντων. Επιβάλλονται σε όμοια προϊόντα που παράγονται ή μπορούν να παραχθούν στην χώρα ή σε υποκατάστατά τους. Συνήθως οι προστατευτικοί δασμοί είναι πολύ υψηλοί, έτσι που κάνουν τα εισαγόμενα προϊόντα πολύ ακριβότερα από τα όμοια τους εγχώρια προϊόντα και έτσι αναγκάζουν τους καταναλωτές της χώρας να περιορίζονται στα εγχώρια.
- Υπάρχουν επίσης οι συμπληρωματικοί ή συμψηφιστικοί δασμοί οι οποίοι επιβαρύνουν τα εισαγόμενα προϊόντα κατά το ίδιο ποσοστό που επιβαρύνονται τα εγχώρια με την εσωτερική φορολογία.
- Επίσης υπάρχουν και οι αντιντάρπικ που επιβάλλονται στα προϊόντα που εισάγονται ντάρπικ (σε τιμές χαμηλότερες από τις τιμές που ισχύουν στην χώρα που εξάγει το προϊόν).

ii) Ανάλογα με τον τρόπο που επιβάλλονται οι δασμοί επί της αξίας του προϊόντος ή δασμό ad valorem σε προκαθορισμένο ή ειδικό δασμό και σε σύνθετο δασμό.

Ο δασμός ad valorem είναι ένα σταθερό ποσοστό στην αξία του αγαθού. Η βάση υπολογισμού του δασμού, δηλαδή η αξία του αγαθού μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το αν η τιμή του αγαθού που χρησιμοποιείται είναι C.I.F. ή F.O.B. Η τιμή F.O.B. (Free – on – board) αναφέρεται στην τιμή που έχει το αγαθό τη στιγμή που φορτώνεται και δεν περιλαμβάνει τα έξοδα μεταφοράς και τα ασφάλιστρα αλλά μόνο το κόστος του αγαθού. Αντίθετα η τιμή C.I.F. (Cost.

Insurance. Freight) εκτός από το κόστος περιλαμβάνει τα μεταφορικά και τα ασφάλιστρα.

Ο προκαθορισμένος ή ειδικός δασμός είναι ένα σταθερό ποσό κατά μονάδα αγαθού. Ο σύνθετος δασμός είναι συνδυασμός ad valorem και του ειδικού.

Αποτελέσματα των δασμών.

α) Προστατευτικά

Η αύξηση της τιμής του προϊόντος που προκλήθηκε από την επιβολή του δασμού δίνει την ευκαιρία στους εγχώριους παραγωγούς να καλύψουν υψηλότερο κόστος παραγωγής και κατά συνέπεια να αυξήσουν την παραγωγή τους.

β) Καταναλωτικά

Η αύξηση της τιμής που προκαλείται από την επιβολή του δασμού έχει σαν συνέπεια την μείωση της κατανάλωσης.

γ) Ταμειυτικά

Το συνολικό έσοδο που εισπράτει το κράτος από την επιβολή του δασμού είναι το γινόμενο της ποσότητας του αγαθού που εισάγεται με τον δασμό.

δ) Ανακατανομή εισοδήματος.

Μεταφορά εισοδήματος από τους καταναλωτές που με τον δασμό πληρώνουν μεγαλύτερες τιμές προς τους παραγωγούς.

Άλλο μέσο εκτός των δασμών για τη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών είναι οι ποσοτώσεις. Με τις ποσοτώσεις καθορίζεται η ανώτατη ποσότητα εισαγωγής από κάθε προϊόν και όχι η τιμή του. Έχουν το ίδιο αποτέλεσμα που έχει η επιβολή ενός δασμού εκτός από το ταμειυτικό. Κυριότερα πλεονεκτήματα των ποσοτώσεων έναντι των δασμών είναι ότι μπορούν να επιβληθούν αλλά και να μεταβληθούν εύκολα χωρίς να χρειάζεται ειδική νομοθεσία. Επίσης επιτρέπουν την αύξηση της προστασίας όταν η χώρα δεσμεύεται να επιβάλλει δασμούς από εμπορικές συμφωνίες. Βασικό μειονέκτημα είναι ότι επιβάλλονται από την διοικητική εξουσία που πολλές φορές μπορεί να κάνει αυθαιρεσίες.

5.5. Επιχειρήματα για την μη επιβολή των δασμών.

Το βασικότερο επιχείρημα βασίζεται στην μεγιστοποίηση της παραγωγής και στην δυνατότητα μεγαλύτερης κατανάλωσης. Όταν το εμπόριο είναι ελεύθερο (χωρίς δασμούς) και κάθε χώρα εξειδικεύεται στην παραγωγή αγαθών που έχει συγκριτικό πλεονέκτημα η παγκόσμια παραγωγή και η παραγωγή των χωρών που συμμετέχουν αυξάνεται κι' αυτό σημαίνει ότι κάθε χώρα έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την κατανάλωση της. Όταν όμως η θέση της χώρας σαν σύνολο βελτιώνεται δεν σημαίνει ότι βελτιώνεται και η θέση κάθε ατόμου.

Αυτό γιατί το διεθνές εμπόριο έχει επιπτώσεις στην κατανομή του εισοδήματος και ορισμένα άτομα ή τμήματα της κοινωνίας μπορεί όχι μόνο να ωφελούνται λιγότερο από ορισμένα άλλα και να ζημιώνονται. Μόνο ακολουθείται πολιτική ανακατανομής του εισοδήματος μπορεί το ελεύθερο εμπόριο να οδηγήσει σε αύξηση της ευημερίας για κάθε άτομο.

5.6. Επιχειρήματα για την επιβολή της.

Ο δασμός είναι απαραίτητος για να εξισωθεί το κόστος παραγωγής. Οι δασμοί πρέπει να επιβάλλονται για να εξισώνεται το εγχώριο κόστος παραγωγής με το κόστος παραγωγής στο εξωτερικό. Αυτό όμως αν εφαρμοστεί σε όλα τα αγαθά θα προκληθεί πρόβλημα στο διεθνές εμπόριο γιατί τα οφέλη από το εμπόριο βασίζονται ακριβώς στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο εγχώριο και στο ξένο κόστος παραγωγής.

Ο δασμός είναι πηγή δημοσίων εσόδων. Όταν ο δασμός δεν είναι απαγορευτικός μια από τις επιδράσεις του είναι η αύξηση των δημοσίων εσόδων.

Οι εγχώριες βιομηχανίες δεν μπορούν στα πρώτα τους βήματα να συναγωνιστούν με άλλες μεγάλες και παχιές βιομηχανίες χωρίς δασμολογική προστασία των προϊόντων τους. Πολλές φορές όμως η επιβολή γι' αυτό το σκοπό έχει σαν αποτέλεσμα την διατήρηση στην ζωή αντιοικονομικών επιχειρήσεων επειδή οι επιχειρήσεις δεν κάνουν καμία προσπάθεια για να βελτιώσουν την παραγωγικότητα τους και την ανταγωνιστική τους θέση.

Ο δασμός βοηθάει στην καταπολέμηση της ανεργείας. Το επιχείρημα αυτό προβάλλεται περισσότερο έντονα σε περιόδους κρίσεως και ανεργίας. Αύξηση των εξαγωγών συνεπάγεται αύξηση της παραγωγής του εισοδήματος και της απασχόλησης. Αφού ο δασμός μειώνει τις εισαγωγές θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην απασχόληση. Όμως και οι άλλες χώρες μπορούν να κάνουν το ίδιο οπότε η μείωση στις εξαγωγές είναι δυνατό να αντισταθμίσει τα ευεργετικά αποτελέσματα στην απασχόληση.

Ο δασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την καταπολέμηση του DUMPING : DUMPING είναι η πώληση ενός προϊόντος στο εξωτερικό σε χαμηλότερες τιμές απ'ότι στο εσωτερικό την ίδια χρονική περίοδο. DUMPING συνήθως κάνουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις για την εξόντωση αλλοδαπών επιχειρήσεων και την απόκτηση μονοπωλίου. DUMPING δημιουργείται επίσης για τις εξαγωγές που κάνουν.

Υπάρχουν επίσης και μη οικονομικοί λόγοι για την προστασία του δασμού (πολιτικοί, διατήρηση στη ζωή επιχειρήσεων που παράγουν προϊόντα απαραίτητα για την άμυνα της χώρας και δεν μπορούν να επιζήσουν χωρίς ανταγωνισμό).

5.7. Ισοζύγιο Πληρωμών στην Ελλάδα (1980-1995).

Το ισοζύγιο πληρωμών της Ελλάδος, χαρακτηρίζεται από χρόνια ελλειμματικότητα, η οποία εκφράζει το γεγονός ότι η Ελληνική Οικονομία είναι ακόμα αναπτυσσόμενη και υπόκειται σε διαρθρωτικές αλλαγές. Το ύψος του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών επηρεάζεται τόσο από την εσωτερική και τη Διεθνή οικονομική συγκυρία. Μερικές από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής Οικονομίας είναι:

- Η ταχύτερη ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών σε σύγκριση με τους τομείς παραγωγής αγαθών και ειδικά η μείωση της ποσοστιαίας συμμετοχής του δευτερογενή τομέα στο Α.Ε.Π.
- Η αγροτική παραγωγή έχει ουσιαστικά μείνει στάσιμη για αρκετά χρόνια ενώ οι συνολικές επενδύσεις στον αγροτικό τομέα είναι ανεπαρκείς.

Το ισοζύγιο πληρωμών δεν επηρεάστηκε μόνο από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της Ελληνικής Οικονομίας, αλλά και από τη μεγάλη αύξηση της συναλλαγματικής δαπάνης από την προμήθεια καυσίμων, λόγω της ανόδου της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, καθώς και από τις έντονες πληθωριστικές πιέσεις στο εσωτερικό σε σύγκριση με τους κυριότερους εμπορικούς μας εταίρους. Αποτέλεσμα της επίδρασης των παραγόντων αυτών ήταν η σημαντική αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου η οποία δεν αντισταθμίστηκε από ανάλογη αύξηση του πλεονάσματος των άδηλων πόρων.

5.8. Εμπορικό Ισοζύγιο.

Κύριο χαρακτηριστικό του εμπορικού ισοζυγίου αποτελεί η μόνιμη και σημαντική ελλειμματικότητα του, που οφείλεται στο μικρό ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών με τις εξαγωγές αγαθών. Ενδεικτικά: 1980: 37,5% 1985: 40,7% 1990: 34% 1995: 25,3%.

Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου το 1980 αυξήθηκε κατά 10,2% και έφτασε τα 6.810 εκ. δολ. από 6.178 εκ. δολ. Η συγκρατημένη αυτή άνοδος του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου οφείλεται στην ευνοϊκή εξέλιξη των πραγματικών μεγεθών του ισοζυγίου, δηλαδή στη μείωση του όγκου των εισαγωγών, στην αύξηση των εξαγωγών και στη βελτίωση των όρων εμπορίου (1979 :5,4%, 1980 :3,4%). Ο κυριότερος όμως λόγος της αύξησης του ελλείμματος ήταν η άνοδος της δαπάνης για εισαγωγές καυσίμων λόγω της αυξήσεως των τιμών τους.

Κατά την περίοδο 1980-1984 παρατηρείται μια σταδιακή μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου (η συνολική μείωση ήταν 27,3%). Η βελτίωση αυτή οφείλεται στη χαλάρωση της ζήτησης του πετρελαίου διεθνώς που είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της τιμής του και στην άνοδο του δολαρίου. Ο όγκος των εξαγωγών αυξήθηκε καθώς και οι εισπράξεις από τις εξαγωγές. Επίσης οι δαπάνες για εισαγωγές παρουσίασαν μικρή μείωση.

Η ευνοϊκή αυτή εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα της ανάκαμψης της διεθνούς οικονομίας και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού. Η βελτίωση αυτή

στηρίχθηκε κυρίως στη συναλλαγματική πολιτική, που αντιστάθμισε τη σημαντική ακόμη διαφορά στους ρυθμούς πληθωρισμού ανάμεσα στην Ελλάδα και στις βασικές ανταγωνίστριες χώρες.

Το έλλειμμα του Εμπορικού Ισοζυγίου το 1985 παρουσίασε μια αύξηση από 5.350 εκ. δολ. σε 6.268 εκ. δολ. Αυτό οφείλεται σε έκτατους παράγοντες όπως, η μείωση της παραγωγής ορισμένων αγροτικών προϊόντων, οι οποίοι αύξησαν τη συναλλαγματική δαπάνη για εισαγωγές ή μείωσαν τις εισπράξεις από εξαγωγές. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι προσδοκίες και να δημιουργηθούν αποθέματα για να καλυφθεί η ζήτηση που εμφανίστηκε μετά την υποτίμηση της 11^{ης} Οκτωβρίου 1985.

Στην αύξηση του εμπορικού ελλείμματος μικρή συμβολή είχε το ισοζύγιο καυσίμων, το έλλειμμα του οποίου αυξήθηκε κατά 7,7% ή 168,5 εκ.δολ. Το μεγαλύτερο μέρος της διεύρυνσης του εμπορικού ελλείμματος προήλθε από την αύξηση κατά 23,7% ή 750 εκ.δολ. του ελλείμματος του ισοζυγίου των λοιπών, πλην των καυσίμων, αγαθών και ήταν αποτέλεσμα της αύξησης της δαπάνης για εισαγωγές κατά 10,6% και μικρής κάμψης κατά 1,2% των εισπράξεων από εξαγωγές.

Το 1986 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου παρουσιάζει βελτίωση από 6.268 εκ.δολ. σε 5.686 εκ.δολ. Αυτό οφείλεται στα μέτρα του Οκτωβρίου του 1985 για τη σταθεροποίηση της Ελληνικής Οικονομίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας αλλά και από έκτακτους παράγοντες. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι η μείωση των τιμών του αργού πετρελαίου και η υποτίμηση του δολαρίου στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος.

Ο όγκος των εισαγωγών αυξήθηκε κατά 10% και των εξαγωγών κατά 24,1%. Οι συναλλαγματικές δαπάνες για εισαγωγές μειώθηκαν κατά 363 εκ. δολ. ενώ οι συναλλαγματικές εισπράξεις από εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 129 εκ. δολ.

Κατά την περίοδο 1987-1992 παρατηρείται μια σταδιακή αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 6.950 εκ. δολ. Το μεγαλύτερο βάρος για την αύξηση αυτή προήλθε από το ισοζύγιο αγαθών, πλην των καυσίμων, που αυξήθηκε σημαντικά με αποτέλεσμα την άνοδο της συναλλαγματικής δαπάνης για εισαγωγές με μεγαλύτερο ρυθμό από το ρυθμό

των εισπράξεων από τις εξαγωγές. Επίσης στη διεύρυνση του ελλείμματος συμβάλει το ισοζύγιο καυσίμων ανάλογα με την τιμή του αργού πετρελαίου.

Κατ'εξαιρέση το έτος 1991 το εμπορικό έλλειμμα παρέμεινε στα ίδια επίπεδα με το 1990 λόγω του ότι η άνοδος των συναλλαγματικών εισπράξεων από εξαγωγές ήταν σημαντικά ταχύτερη από την αύξηση της συναλλαγματικής δαπάνης για εισαγωγές, και στη μείωση κατά 199 εκ. δολ. του ελλείμματος του ισοζυγίου των υπολοίπων αγαθών.

Το 1992 συνεχίζεται η επιδείνωση του ελλείμματος που εκτός από τους παραπάνω λόγους, οφείλεται και σε έκτακτους παράγοντες όπως, η διεθνής συναλλαγματική κρίση που εκδηλώθηκε το Σεπτέμβριο, αναζωπύρωσε τις προσδοκίες για υποτίμηση της δραχμής σε σημαντική αύξηση της δαπάνης για εισαγωγές και καθυστέρηση της εισροής των εισπράξεων από εξαγωγές. Ακόμη ένας άλλος παράγοντας είναι η Γιουγκοσλαβική κρίση που δημιούργησε σοβαρά εμπόδια και αύξησε το κόστος μεταφοράς των εξαγωγών, όπως επίσης και η επιτάχυνση των εισαγωγών αυτοκινήτων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας που επιρέασε αυξητικά τη συναλλαγματική δαπάνη για εισαγωγές αγαθών επειδή το μέτρο της απόσυρσης θα έπαυε να ισχύει στις αρχές του τρέχοντος έτους.

Κατά το 1993 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου μειώνεται κατά 9,4% σε σχέση με το 1992. η εξέλιξη αυτή προκύπτει από τη μείωση τόσο της δαπάνης για εισαγωγές κατά 11,5% όσο και των εισπράξεων από εξαγωγές κατά 16,2%. Επίσης στη βελτίωση του ελλείμματος συνέβαλε η πτώση των καθαρών εισαγωγών καυσίμων, η δαπάνη για τις οποίες εμφανίζεται μείωση κατά 15,8% έναντι του προηγούμενου έτους.

Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου κατά τη διετία 1994-1996, αυξήθηκε από 13.523 εκ. δολ. σε 17.146 εκ. δολ. ή 36,2% που οφείλεται από το ισοζύγιο των υπολοίπων αγαθών χωρίς τα καύσιμα, αποκλειστικά, με αποτέλεσμα την αύξηση της δαπάνης για εισαγωγές με ρυθμό σχεδόν τριπλάσιο από το ρυθμό άνοδου των εισπράξεων από εξαγωγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : Η Ελληνική Βιομηχανία στα Πλαίσια της Ε.Ο.Κ.

Η δημιουργία της ενιαίας αγοράς του 1992, που αποτελεί την αποπεράτωση του αρχικού στόχου της σύστασης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι πλέον ειλημμένη απόφαση.

Αν όμως οι επιπτώσεις της ένταξης μας αποτελούν ένδειξη του τι μας αναμένει, τότε θα πρέπει να ανησυχούμε. Η συνολική διείσδυση της ελληνικής οικονομίας από το εξωτερικό αυξήθηκε από 23,6% το 1980- τελευταίο χρόνο πριν από την ένταξη- σε 32,4% το 1987, η διείσδυση από προϊόντα των χωρών-μελών της ΕΟΚ αυξήθηκε σε αυτό το διάστημα από 13,3% σε 23,8%. Εδώ παρατηρούμε ότι πέρα από τη θεαματική αύξηση της διείσδυσης, η οποία δείχνει τάσεις συνέχισης της πορείας της, υπήρξε και εκτροπή του εμπορίου προς όφελος των χωρών της ΕΟΚ και εις βάρος των άλλων χωρών- τα προϊόντα της ΕΟΚ δεν κάλυψαν μόνο τη συνολική αύξηση της διείσδυσης αλλά μείωσαν και τη διείσδυση όλων των άλλων χωρών.

Διάφοροι μελετητές αναφέρονται συνήθως σε δύο άλλα σημεία δυναμικής μορφής που μπορούν να επισημανθούν σχετικά με τις επιπτώσεις της ένταξης μας, πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τη ροή επενδύσεων στη χώρα μας από χώρες -μέλη της ΕΟΚ και την πορεία του κατά κεφαλήν εισοδήματος μας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη της ΕΟΚ. Οι μεν πρώτες σίγουρα δεν αυξήθηκαν σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους, το δε κατά κεφαλήν εισόδημα- σε τρέχουσες τιμές και ισοτιμίες και σταθμισμένο για την αγοραστική δύναμη- μειώνεται συνεχώς, από την ένταξή μας και πέρα, σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΟΚ: 58,4% το 1980, 54,4% το 1987 και αναμένεται να διαμορφωθεί σε 53,6% το 1988. Τόσο όμως η ροή επενδύσεων από χώρες - μέλη της ΕΟΚ όσο και το σχετικό κατά κεφαλήν εισόδημα είναι απόρροια πολλών παραγόντων πέρα από την ένταξη (π.χ. της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της αλλαγής πηγών διεθνών επενδύσεων καθώς και της εσωτερική οικονομικής πολιτικής σε σχέση με τις άλλες χώρες) και επομένως οι δύο αυτοί τομείς έχουν μεν βάρος στη αξιολόγηση των επιπτώσεων της ένταξης αλλά το βάρος τους είναι κυρίως ενδεικτικό.

Το ότι η διείσδυση αλλά και οι υπόλοιπες ενδείξεις συγκλίνουν στο να δείξουν τις αρνητικές πλευρές της ένταξης δεν θα έπρεπε να μας εκπλήττει. Διότι δεν χρειάζεται να ανατρέξουμε σε πολύπλοκα συγράμματα για αν

πιστοποιήσουμε τα αποφθέγματα της θεωρίας της οικονομικής ενοποίησης που καταλήγουν στο ότι το όφελος από μια οικονομική ενοποίηση μεγιστοποιείται όταν οι χώρες πριν από την ένταξη είναι συμπληρωματικές, εφόσον το όφελος θα προκύψει κυρίως από την αναδιάρθρωση των οικονομιών τους. Στη δική μας περίπτωση, το όφελος δεν θα μπορούσε, εξ ορισμού, να είναι σημαντικό, εφόσον η οικονομία μας ήταν είδη συμπληρωματική των υπολοίπων χωρών της ΕΟΚ πριν από την ένταξη της, και επωμένως δεν θα μπορούσε να ωφεληθεί από τυχόν υπαγορευμένη αναδιάρθρωση.

Αν όμως τα εως τώρα αποτελέσματα της ένταξης μας δικαιολογούν ανησυχία, ως ένδειξη για το τι μπορούμε να αναμένουμε με τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς του 1992, η ανησυχία μας θα έπρεπε να είναι ακόμη μεγαλύτερη αν αναλογιστούμε ότι το επόμενο βήμα προς την ενοποίηση θέτει πολύ πιεστικά χρονικά περιθώρια, ενώ τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας γενικά, και της βιομηχανίας πιο συγκεκριμένα, είναι διαρθρωτικής μορφής, άρα και η επίλυση τους δεν μπορεί παρά να είναι μακροχρόνια. Οι βαθμοί ελευθερίας χειρισμών στη διάθεσή μας είναι σίγουρα περιορισμένοι. Ωστόσο, η αξιοποίηση έστω και αυτών των περιορισμένων βαθμών ελευθερίας είναι επιτακτική, ακόμη και αν αυτό γίνει μάλλον κάτω από το πρίσμα ελαχιστοποίησης ζημιών παρά μεγιστοποίησης ωφελειών. Διαχρονικά, οι μεν βαθμοί ελευθερίας είναι σίγουρο ότι όχι μόνο δεν θα αυξηθούν αλλά θα μειωθούν, οι δε επιπτώσεις θα πρέπει να αναμένονται να έχουν μορφή σχεδόν μη ανατρέψιμη.

Πέρα όμως από τη χάραξη βιομηχανικής στρατηγικής, για να υλοποιηθεί η τελευταία χρειάζεται συναίνεση πάνω στους προτεινόμενους στόχους, διότι η βιομηχανική στρατηγική απευθύνεται τόσο στις δημόσιες όσο και στις ιδιωτικές επενδύσεις πράγμα που σημαίνει ότι το επιτελικό όργανο που θα χρεωθεί με την επιλογή κλάδων, υποκλάδων και προϊόντων για μελλοντική ανάπτυξη θα πρέπει επίσης να παίζει συμβουλευτικό και καθοδηγητικό ρόλο τόσο προς το ίδιο το κράτος όσο και προς τον ιδιωτικό τομέα. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι υπάρχει ανάγκη συνδητοποίησης, από μεν την πλευρά του κράτους, ότι ο ρόλος του θα πρέπει να αλλάξει προς ένα ρόλο συμβουλευτικό, διακριτικό, καθοδηγητικό, από δε τον ιδιωτικό τομέα, ότι θα πρέπει να κατανοήσει τις επιταγές της παγκόσμιας αναδιάρθρωσης και της ανακατάταξης στο διεθνή καταμερισμό εργασίας και παραγωγής και να συναινέσει σε μια κοινή γραμμή για το ίδιο του το συμφέρον. Αυτά βέβαια είναι πλέον θέματα καθημερινότητας σε πολλά

κράτη και δεν αποσπούν ιδιαίτερη προσοχή στις χώρες που χρησιμοποιούν τέτοιες μεθόδους στο έπακρο, όπως π.χ. η Ιαπωνία.

6.1. Χαρακτήρας & Μορφή Ανάπτυξης της Ελληνική Βιομηχανίας στα χρόνια της σύνδεσης – Στοιχεία.

Ας δούμε τώρα μερικά στοιχεία μέσα απ'τα οποία φαίνεται ο χαρακτήρας και η μορφή ανάπτυξης που πήρε η Ελληνική Βιομηχανία στα χρόνια της σύνδεσης με την ΕΟΚ.

1. Η μεταποίηση (βιομηχανία επεξεργασίας) αποτέλεσε τον σημαντικότερο από άποψη όγκου και σημασίας κλάδο της υλικής παραγωγής. Ανάμεσα στα 1964 και το 1980, και υπολογιζόμενο σε τρέχουσες τιμές, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν της μεταποίησης δεκατριπλασιάστηκε, από 21,9 δισεκ. Δρχ., το 1964 ανέβηκε στα 361 δισεκ. Δρχ. το 1981. στο διάστημα αυτό σημειώθηκε μια μετατόπιση στη σύνθεση του βιομηχανικού προϊόντος από κλάδους της ελαφριάς βιομηχανίας σε κλάδους της βαριάς βιομηχανίας. Αυτή, όμως η μετατόπιση σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να ερμηνευτεί ούτε σαν ποιοτικό τεχνολογικό άλμα μέσα στα χρόνια της σύνδεσης, ούτε ότι η ελληνική βιομηχανία έγεινε βιώσιμη και ανταγωνιστική. Ο λανθασμένος αυτός ισχυρισμός φαίνεται από το αναμφισβήτητο γεγονός ότι στα χρόνια της σύνδεσης δεν αναπτύχθηκαν τομείς κλειδιά της βιομηχανίας όπως παραγωγή καυσίμων, εργαλείων, ενδιάμεσα χημικά. Οι διάφορες βιομηχανίες που υπάρχουν και χαρακτηρίζονται σαν μηχανολογικές, ασχολούνται με την συναρμολόγηση μηχανημάτων (ηλεκτρικών και μη) με βάση εισαγόμενο εξοπλισμό από τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αναπτυγμένες χώρες το 30% της συνολικής βιομηχανίας παραγωγής προέρχεται από τους μηχανολογικούς κλάδους, ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό αυτό μόλις φτάνει το 14%. Το ίδιο συμβαίνει και με τις χημικές βιομηχανίες οι οποίες εισάγουν σχεδόν όλες τις απαιτούμενες

πρώτες και ενδιάμεσες ύλες.(Φαρμακοβιομηχανία, Πετροχημικά κ.α.).

2. Από την άποψη της απασχόλησης ο αριθμός των εργαζομένων την μεταποίηση αυξήθηκε από 343.000 το 1963 σε 671.496 άτομα το 1978. στη δεκαετία 1969-1978 συνέλαβε στην αύξηση της απασχόλησης κατά 170 χιλ. θέσεις. Όμως το 60% της μεταβολής έγινε την περίοδο 1969-1973, ενώ το 40% την περίοδο 1974-1978. αυτό υποδηλώνει μειωμένους ρυθμούς αύξησης στην απασχόληση μετά την κρίση του 1974.
3. Από πλευράς συμμετοχής της μεταποίησης στο Α.Ε.Π. δεν παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση. Από 14,3% που ήταν το 1960 αυξήθηκε σε 21,3% το 1980, ενώ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος το 1982 έπεσε στο 20,2%. Έτσι το κυριότερο πρόβλημα της μεταποίησης παραμένει η χαμηλή της ακόμα ανάπτυξη. Με συμμετοχή 21% στο Α.Ε.Π. υστερεί όχι μόνο σε σχέση με τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, αλλά και σε σχέση με χώρες με ίδιο περίπου επίπεδο ανάπτυξης (Ισπανία, Πορτογαλία, Αργεντινή).
4. Στις εξαγωγές έγινε οπωσδήποτε αύξηση όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής των βιομηχανικών και βιοτεχνικών προϊόντων στις συνολικές εξαγωγές. Έτσι ενώ το 1962 τα βιομηχανικά προϊόντα αντιπροσώπευαν μόλις το 6% της συνολικής αξίας των εξαγωγών, το 1980 έφθασαν το ποσοστό 55%. Αναλύοντας, όμως κανείς πιο προσεκτικά τη σύνθεση των εξαγωγών βλέπει ότι οι κύριες κατηγορίες των εξαγόμενων βιομηχανικών προϊόντων είναι τα κλωστοϋφαντουργικά, γούναρικά, τσιμέντα, φαρμακευτικά, αλουμίνια και διάφορα είδη μετάλλου που αποτελούν το 74% των συνολικών βιομηχανικών εξαγωγών. Αντίθετα, οι εξαγωγές σε μηχανήματα και μεταφορικά μέσα αποτελούν μόλις το 3,5% των εξαγωγών σε βιομηχανικά προϊόντα, και 1,7% των συνολικών εξαγωγών. Αυτό δείχνει και την

πραγματική ποιοτική διάσταση της εξέλιξης της Ελληνικής Βιομηχανίας. Οι εξαγωγές που κάνουμε σε μηχανήματα αναφέρονται ουσιαστικά σε συναρμολογημένα κομμάτια τα οποία έχουν εισαχθεί από το εξωτερικό.

5. Αντίθετα, στις εισαγωγές τα κεφαλαιουχικά αγαθά μαζί με τα βιομηχανικά είδη καταναλώσεως παραμένουν στην κορυφή από άποψη συμμετοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 95% των αναγκών σε μηχανολογικό εξοπλισμό καλύπτεται με εισαγωγές.
6. Από άποψη των διακλαδικών αναλογιών το κυριότερο πρόβλημα παραμένει η σημαντική καθυστέρηση της βαρειάς βιομηχανίας. Λείπουν σχεδόν ολοκληρωτικά σημαντικοί κλάδοι όπως οι μηχανοκατασκευές και οι εργαλειομηχανές, πετροχημικά, ηλεκτρονικά κ.λ.π. . Αλλά και οι κλάδοι που αναπτύχθηκαν περιορίστηκαν βασικά στην παραγωγή βιομηχανικών πρώτων υλών (νικέλιο, αλουμίνιο) και οικοδομικών υλικών (τσιμέντα, σιδηρόβερρες) χωρίς καμία κάθετη παραγωγική σχέση. Για παράδειγμα στην παραγωγή χάλυβα. Η Χαλυβουργική εξάγει στο εξωτερικό χαλυβδόφυλλα θερμής εξέλασης. Η Ελληνική Εταιρία Χάλυβα, εισάγει χαλυβδόφυλλα θερμής εξέλασης σαν πρώτη ύλη, και εξάγει μέρος από τα ψυχρά χαλυβδόφυλλα που παράγει, ενώ οι βιομηχανίες μεταλλοκατασκευών εισάγουν ψυχρά χαλυβδόφυλλα για τις ανάγκες τους, και μάλιστα μεγάλες ποσότητες.
7. Από την άποψη των διακλαδικών σχέσεων κύριο πρόβλημα παραμένει ο χαμηλός βαθμός ανάπτυξης των ανταλλαγών και αλληπαραγόμενων πρώτων υλών φεύγει στο εξωτερικό, ενώ αντίστροφα ο τεχνικός εξοπλισμός της βιομηχανίας εξαρτάται σχεδόν ολοκληρωτικά από το εξωτερικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα προϊόντα ορυκτού πλούτου, που στο μεγαλύτερο μέρος τους εξάγονται μετά από μια πρώτη επεξεργασία, για να εισαχθούν αργότερα σαν μορφοποιημένα προϊόντα. Έτσι , το το παραγόμενο στη ΛΑΡΚΟ

σιδηρονικέλιο και το παραγώμενο στην ΕΛ.ΣΙ. σιδηροχρώμιο εξάγονται για να εισαχθούν εκ νέου υπο μορφήν ανοξειδώτου χάλυβα. Ως γνωστό, ο ανοξειδωτος χάλυβας αποτελεί, θα μπορούσε να πει κανείς, την απαραίτητη υποδομή για την ανάπτυξη του κλάδου των μηχανοκατασκευών.

8. Από την άποψη των ενδοκλαδικών σχέσεων πολλοί κλάδοι πάσχουν από έλλειψη ολοκληρωμένης κάθετης οργάνωσης. Στους περισσότερους κλάδους λειτουργεί είτε ο πρώτος μόνο κρίκος (ορυκτά), είτε ο τελευταίος δηλ. η συναρμολόγηση (π.χ. φάρμακα, ελαστικά, ηλεκτρικές συσκευές, επιβατηγά και ελαφρά φορτηγά αυτοκίνητα). Σε ορισμένους εμφανίζεται δυσανάλογη ανάπτυξη του πρώτου κρίκου ή/και ατελής ανάπτυξη ενδιάμεσων κρίκων. Για παράδειγμα ο κλάδος της κλωστοϋφαντουργίας παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη της νυματουργίας και κύρια της βαμβακοβιομηχανίας, ενώ υστερεί (από άποψη σύγχρονων μηχανών, σχεδίων κ.λ.π.) στην ανάπτυξη των βαφείων και φινιριστηρίων, που προετοιμάζουν το ύφασμα για την παραγωγή έτοιμων ενδυμάτων.
9. Η χωροταξική κατανομή της βιομηχανίας είναι ανορθολογική καθώς το μεγαλύτερο μέρος της συγκεντρώνεται στην περιοχή της πρωτεύουσας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. για την βιομηχανία, το 1981 το 37% των καταστημάτων, το 41% των απασχολουμένων και το 43% των αμειβομένων βρίσκονταν στην περιοχή της πρωτεύουσας, οξύνοντας το πρόβλημα με επακόλουθα και στην εκβιομηχάνιση αλλά και στα μεγάλα λαϊκά προβλήματα (μόλυνση, στέγη κ.λ.π.).
10. Τη μονοπωλιακή συγκρότηση της Ελληνικής Βιομηχανίας, καθώς και τις ισχυρές τάσεις παραπέρα μονοπωλιοποίησης δεν αρνιέται σήμερα κανείς. Τα δεδομένα δείχνουν πραγματικά μια σημαντική συγκέντρωση της παραγωγής, του κεφαλαίου και της απασχόλησης σε λίγες μεγάλες επιχειρήσεις. Το 1981 οι δέκα μεγαλύτερες βιομηχανικές

εταιρίες (0,3 των Α.Ε. και Ε.Π.Ε.) παρήγαγαν το 31% των συνολικών πωλήσεων, διέθεσαν το 18% των απασχολουμένων κεφαλαίων ενώ απομειζούσαν το 41% των καθαρών κερδών. Σε πολλούς κλάδους η αγορά των προϊόντων ελέγχεται στενά από ελάχιστα μονοπώλια, και σε ορισμένους (κύρια των ορυκτών υλών, της βιομηχανίας πετρελαίου και χημικών υλών, της τσιμεντοβιομηχανίας)ο ανταγωνισμός έχει κατηγορηθεί σαν αποτέλεσμα είτε της ολοκληρωτικής επικράτησης 1-2 επιχειρήσεων είτε συμφωνιών ανάμεσα στις μεγαλύτερες.

11. Το ξένο κεφάλαιο συμμετέχει σημαντικά στη βιομηχανική παραγωγή. Άμεσα μετέχει σε ποσοστό 30% της Ελληνικής Βιομηχανίας. Ελέγχει πλήρως το 40% των βιομηχανικών επιχειρήσεων με ίδια κεφάλαια μεγαλύτερα από 400 εκατ. δολ. και συμμετέχει σαν μειοψηφία στο 22,7% απ'αυτές. Σε σύνολο 21 βιομηχανικών κλαδών το ξένο κεφάλαιο ελέγχει τους 6 και συμμετέχει σε ποσοστά 10-50% σε άλλους. Η κατανομή του ξένου κεφαλαίου στους βιομηχανικούς κλάδους δεν είναι σύμμετρη. Παρουσιάζεται πολύ αυξημένη σε κλάδους βαριάς βιομηχανίας όπως πετρέλαιο (96%), ηλεκτρικά προϊόντα (66%), βασική μεταλλουργία (92%), μεταφορικά μέσα (59%) και χημική βιομηχανία (56%).

6.2. Η σημερινή κατάσταση στο χώρο της Ελληνικής Βιομηχανίας.

Μια από τις σημαντικότερες διαφορές ανάμεσα στις οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας , είναι κατά τη σημερινή περίοδο ο αργός ρυθμός αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής που χαρακτηρίζει την Ελληνική Οικονομία.

Πρόκειται κυριολεκτικά για τη μόνη χώρα όπου η βιομηχανία δεν παρουσιάζει κάποιο δυναμισμό τα τελευταία χρόνια. Μια αντίστοιχη ελληνική ιδιομορφία υπάρχει και στον τομέα της παραγωγικότητας της βιομηχανίας, που επίσης ακολουθεί κατά μέσο όρο αργού ρυθμού. Οι διαφορές αυτές δεν σημαίνουν όμως ότι στον εκτός Ελλάδας ευρωπαϊκό χώρο τα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα εξελίσσονται με

βάση ιδανικά σενάρια. Στη νότια Ευρώπη κυρίως, ο δυναμισμός των οικονομιών και των βιομηχανιών έχει ένα πολύ υψηλό κοινωνικό κόστος. Επίσης δεν είναι σίγουρο ότι οι οικονομικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν έχουν ανενόχλητη πορεία προς την οικονομική ανάπτυξη. Από την άλλη μεριά, η ιδιαίτερη εξέλιξη της οικονομίας δεν είναι μόνο το προϊόν των οικονομικών πολιτικών. Όπως είναι γνωστό δεν εφαρμόστηκαν ως τώρα στην Ελλάδα πολιτικές ριζικής αναδιάρθρωσης μέσω μαζικών επενδύσεων. Υπάρχουν όμως και άλλες ιδιαιτερότητες στην παραγωγική δομή που ευθύνονται επίσης για την ιδιαίτερη πορεία της βιομηχανίας.

Η διαφορά ρυθμού που χαρακτηρίζει την ελληνική βιομηχανία σε σύγκριση με τις τέσσερις μεσογειακές χώρες της ΕΟΚ (Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία), κατά την τετρετία 1985-1989, το προϊόν της βιομηχανίας αυξήθηκε στην Ελλάδα μόνο κατά 5,7%, όταν παράλληλα αυξάνονταν κατά 19,4% στην Ισπανία, 15,7% στην Ιταλία, 15,8% στην Πορτογαλία και 13,4% στην Γαλλία. Αυτά τα αποτελέσματα συνδέονται προφανώς με τη στασιμότητα της παραγωγικότητας, σε σύγκριση με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Για το χρονικό διάστημα της δεκαετίας 1980-1988, η παραγωγή ανά απασχολούμενο στην ελληνική βιομηχανία αυξήθηκε μόνο κατά 5%, όταν οι αντίστοιχες αυξήσεις ήταν λ.χ. 30% στην Ισπανία και 42% στην Πορτογαλία. Τα στοιχεία αυτά περιγράφουν με τον καλύτερο τρόπο την στασιμότητα της ελληνικής βιομηχανίας, στην αδυναμία της να ακολουθήσει πιο γρήγορους ρυθμούς.

Παρά τις κακές της επιδόσεις, και σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, εξαιτίας των κακών της επιδόσεων, η ελληνική βιομηχανία διατήρησε στη δεκαετία του '80 το ίδιο επίπεδο απασχόλησης. Αντίθετα, κατά την περίοδο 1980-1988 η βιομηχανική απασχόληση μειώθηκε στην Ισπανία και την Πορτογαλία κατά 12%, στην Ιταλία κατά 14% και στην Γαλλία κατά 17%. Αυτή η μείωση της απασχόλησης στην βιομηχανία δεν απορροφήθηκε παντού με τον ίδιο τρόπο. Στην Ισπανία, όπου εφαρμόστηκε ανοιχτά μια πολιτική μείωσης της απασχόλησης στη βιομηχανία, το συνολικό ποσοστό ανεργίας, αλλά και τα επιμέρους ποσοστά έχουν ανέβει σημαντικά. Οι άνεργοι αντιπροσώπευαν το 1989 το 18% του ενεργού πληθυσμού, αλλά το ποσοστό για τις γυναίκες ήταν (το 1988) 24,4%, για τις νέες γυναίκες (20-24 ετών) 46,8%, και τους νέους άνδρες 35,4%. Τα ελληνικά ποσοστά ανεργίας στους νέους είναι επίσης πολύ υψηλά (18,8% για τους άνδρες και 31,3% για τις γυναίκες). Πέρα όμως από το χαμηλότερο συνολικό ποσοστό ανεργίας (7,7% το 1989), το ελληνικό σύστημα απασχόλησης χαρακτηρίζεται από την μεγαλύτερη ασφάλεια για τις μεγαλύτερες ηλικίες, ιδιαίτερα για τους άνδρες όπως εξάλλου το Ιταλικό σύστημα.

Το παράδειγμα της Ισπανίας είναι η κατ'έξοχην περίπτωση αναδιαρθρωτικής πολιτικής στη Νότια Ευρώπη, που φαίνεται όμως να φτάνει σε κάποια σοβαρά όρια. Είναι χαρακτηριστικό ότι το άνοιγμα των αγορών της Ανατολικής Ευρώπης, και η πιθανότητα στροφής ευρωπαϊκών (και κυρίως γερμανικών) κεφαλαίων προς την περιοχή αυτή, έχει προκαλέσει έντονες ανησυχίες στη χώρα αυτή.

Η πολιτική που εφαρμόστηκε στην Ισπανία στηρίχτηκε στο εξής σχήμα: κλείσιμο της προβληματικής βιομηχανίας, συγκράτηση των εργατικών αμοιβών, αύξηση της παραγωγικότητας και των κερδών, εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων για επενδύσεις που αντισταθμίζουν προσωρινά τη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος, και δημιουργούν τις βάσεις για την ανανέωση και διεθνοποίηση της βιομηχανικής δομής. Από οικονομική καθαρά άποψη, το σχήμα αυτό αποδείχθηκε αποτελεσματικό, ως τη στιγμή κατά την οποία άρχισαν να εμφανίζονται αμφιβολίες σχετικά με τη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επιτυχία του.

Η σύγκριση, που γίνεται πολύ συχνά, μεταξύ Ελλάδας και Ισπανίας, στηρίζεται στην πεποίθηση ότι κατ'αρχάς η πολιτική που εφαρμόστηκε στην Ισπανία είναι επιθυμητή και αποτελεσματική, και στη συνέχεια στηρίζεται με μια συζητήσιμη συγκρισιμότητα των δυο οικονομιών. Από την άποψη της βιομηχανίας η Ισπανία διαφέρει σημαντικά από την Ελλάδα σε πολλά σημεία. Οι αμοιβές είναι διπλάσιες από τις ελληνικές, στον τομέα των μηχανολογικών κατασκευών, ο τομέας των μικρών επιχειρήσεων και μονάδων παραγωγής είναι πιο περιορισμένος, και δεν υπήρχε έως πρόσφατα το διαθρωτικό έλλειμμα βιομηχανικών συναλλαγών, που χαρακτηρίζει όλη την μεταπολεμική περίοδο βιομηχανικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Επίσης, όταν εφαρμόστηκε μια πολιτική μείωσης του δημοσίου ελλείμματος, τα μεγέθη ήταν σαφώς μικρότερα απ'ότι είναι σήμερα στην Ελλάδα, και πραγματοποιήθηκε μια φορολογική μεταρρύθμιση που κατόρθωσε να αυξήσει πραγματικά τα δημόσια έσοδα.

Η ιδέα ότι υπάρχουν κάποιες συνταγές που ισχύουν για όλες τις χώρες, είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στην Ελλάδα.

Όπως και η ιδέα ότι το βασικό πρόβλημα είναι η μη εφαρμογή τους. Δεν φαίνεται όμως εύκολο να αγνοηθούν κάποιες ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας, και το γεγονός ότι η περιθωριοποίησης της δεν είναι ένα καινούργιο φαινόμενο.

Τα πλέον πρόσφατα στατιστικά στοιχεία μιλούν για μείωση της παραγωγής, των πιστώσεων και της εν γένει οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα το 1990. Η βιομηχανική παραγωγή (πληγείσα και από τις απεργίες), έχει υποχωρήσει 1% έως 2% έναντι του 1989 (αύξηση κατά 2,4%). Η αγροτική παραγωγή έπεσε κατά 4% (αύξηση

3,3% το 1989) και μόνον οι κατασκευές είναι ανεβασμένες (13% όγκος νέων αδειών οικοδομών), επηρεάζοντας προφανώς από τις φορολογικές επιβαρύνσεις της ακινήτου περιουσίας. Οι υπηρεσίες έδειξαν το 1990 κάποια άνοδο αλλά και αυτή αναιμική (γύρω στο 1%). Μόνο ο τουρισμός πήγε σχετικώς καλά. Η ύφεση συνεχώς της οικονομίας μας είναι πρό των υλών.

Η άνοδος του κόστους ζωής (23%), η μείωση της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα κατά 14% και η υπέρμετρη αύξηση του κόστους του χρήματος (στο 34%)-11 μονάδες πάνω από τον πληθωρισμό- ευθύνονται κυρίως για την εμφάνιση και την ένταση της ύφεσης 1990-1991. Η άνοδος της ανεργίας (18,5% απολυθέντες μισθωτοί μόνο κατά το ά 7μηνο του 1990), αποτελεί την πρώτη εκδήλωση της ύφεσης. Αν δεν υπήρχε η οικονομία που όλοι κατακρίνουμε, η ανεργία ίσως να ήταν και διπλάσια της επίσημης.

Η μεγάλη άνοδος του κόστους του χρήματος, (στο 34%) θα συνεχισθεί στο 1991 και θα αυξηθεί περαιτέρω εξαιτίας και της ήδη εξαγγελθείσας φορολογίας των καταθέσεων. Το κυριότερο όμως πρόβλημα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ιδιωτικές επιχειρήσεις είναι η ανεπάρκεια των τραπεζικών πιστώσεων που τις απορροφά όλες το τεράστιο δημόσιο χρέος, το οποίο εκτοπίζει τον ιδιωτικό τομέα από το τραπεζικό χρήμα.

Η τραπεζική χρηματοδότηση του δημοσίου τομέα απερρόφησε μετά το ά εξάμηνο του 1990 880 δις δρχ. έναντι 338 δις δρχ. του ιδιωτικού τομέα. Δηλ. ο ιδιωτικός τομέας έπεσε στο 34% του συνόλου έναντι του 36% του μέσου όρου της προηγούμενης 7ετίας και άνω του 45% της παρελθούσας δεκαετίας.

Η αναλογία αυτή πρέπει να αλλάξει και περισσότεροι πόροι να διατεθούν για τον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος αν και μόνος παραγωγικός, στενάζει από το υψηλό κόστος του χρήματος και από τις σπάνιες πιστώσεις. Ιδίως, οι Μ.Μ.Ε. υποφέρουν από την πειορισμένη πιστωτική επέκταση, λόγω της μείωσης των καταθέσεων που για πρώτη φορά έπεσαν το 1990(-4% το ά εξάμηνο) και θα μειωθούν κι'άλλο το 1991, υπέρ των αφορολόγητων κρατικών ομολογιών για την χρηματοδότηση του τεραστίου δημόσιου χρέους.

Πολλές υγιείς εξαγωγικές επιχειρήσεις ασφαλώς θα προβληματικοποιηθούν στο μέλλον αν η δραχμή συνεχίσει να ανατιμάται συνεχώς έναντι του δολαρίου, αν το κόστος του χρήματος που φτάνει το 34% αυξηθεί κι'άλλο και αν η αγορά των ανατολικών χωρών δεν ανοίξει και εκδηλωθεί μεγάλη ύφεση στις Η.Π.Α..

Η κατάργηση του Ειδικού Φόρου Τραπεζικών Εργασιών (ΕΦΤΕ) για τις εξαγωγές είναι προς τη σωστή κατεύθυνση.

Η βιομηχανία βρίσκεται το 1991, για δεύτερη χρονιά, σε ελεύθερη πτώση. Το δυσοίονο αυτό μήνυμα στέλνουν οι εκτιμήσεις του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.

Τα μέτρα λιτότητας και οι προσπάθειες για τη μείωση του πληθωρισμού, θα έχουν σαν αποτέλεσμα, σύμφωνα με τις προβλέψεις των αρμοδίων, να πέσει φέτος η βιομηχανική παραγωγή κατά 0,4%.

Το μεγαλύτερο χτύπημα θα το δεχτούν η μεταποιητική βιομηχανία και τα ορυχεία, των οποίων η παραγωγή θα μειωθεί σε ποσοστό 1%, ενώ οι κατασκευές ύστερα από την περσινή αύξηση κατά 3%, φέτος θα παραμείνουν στάσιμες, εξαιτίας κυρίως της εφαρμογής του πόθεν έσχες που πάγωσε την αγορά ακινήτων.

Ασχημα θα είναι τα αποτελέσματα για τις επιχειρήσεις ηλεκτρισμού, παρά το γεγονός της αύξησης της παραγωγής σε ποσοστό 1,9% γιατί αν γίνει σύγκριση με πέρυσι βλέπουμε σημαντική υποχώρηση, αφού το 1990 η άνοδος της παραγωγής τους ήταν 4,5%.

6.3. Συμπεράσματα για την Ελλάδα από την Ένταξη & Προτάσεις Αντιμετώπισης των Αρνητικών Συνεπειών της.

Αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα, η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ζήτησε την πλήρη ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ. πριν από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου της συνδέσεως. Η εσπευσμένη αίτηση εντάξεως οφειλόταν στην ελπίδα των πολιτικών δυνάμεων που αποτελούσαν την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, να συνδέσουν τους αδύναμους δημοκρατικούς θεσμούς της Ελλάδας με τους θεσμούς παλαιότερων δημοκρατικών χωρών, για να κινήσουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον αυτών των χωρών για τις τύχες της Ελλάδας και να αποθαρρύνουν άλλους επίδοξους σωτήρες του έθνους.

Αλλά η αίτηση εντάξεως έδειχνε και την αισιοδοξία των ίδιων πολιτικών δυνάμεων ως προς τη δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας γενικά και της βιομηχανίας ιδιαίτερα να αντιμετωπίσουν τον ξένο ανταγωνισμό. Η αισιοδοξία τους αυτή βασιζόταν στην εμπειρία, που είχε αποκτήσει η Ελλάδα κατά τη διάρκεια της συνδέσεώς της με την Ε.Ο.Κ., με τη χωρίς προηγούμενο οικονομική ανάπτυξη, την άνοδο των βιομηχανικών εξαγωγών προς την Ε.Ο.Κ. και τη μεγάλη αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής.

Από την 1^η Νοεμβρίου 1974, όλες ή σχεδόν όλες βιομηχανικές εξαγωγές της Ελλάδας προς την Κοινότητα και περίπου τα δύο τρίτα των εξαγωγών της Κοινότητας προς την Ελλάδα εισάγονταν ήδη ελεύθερα από δασμούς ή άλλους περιορισμούς, χάρη στις διατάξεις της Συμφωνίας Συνδέσεως του 1961. Οι δασμοί που απόμεναν, για τα βιομηχανικά προϊόντα που παράγονταν στην Ελλάδα, καταργούνταν προοδευτικά με βάση ένα χρονοδιάγραμμα το οποίο οδηγούσε στην πλήρη τελωνειακή ένωση του 1984. Ήδη από την 1^η Νοεμβρίου 1978, η Ελλάδα δεν μπορούσε να επιβάλλει στις εισαγωγές από την Ε.Ο.Κ. παρά μόνο τα 40% των δασμών του 1961.

Από αυτά φαίνεται ότι η σύνδεση με την Ε.Ο.Κ., το 1961, ήταν το πραγματικό πηδύμα στο νερό. Τότε ήταν που πρωτοτέθηκε το ερώτημα, αν θα μάθει η ελληνική βιομηχανία να κολυμπά μέσα στο διεθνή ανταγωνισμό ή θα πνιγεί από τις πολυεθνικές. Σε πείσμα διαφόρων θεωρητικών μελετητών, η ελληνική βιομηχανία με τον επίσημο εκπρόσωπο της, το Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων, επέμεινε ότι θα τα βγάλει πέρα και ότι η σύνδεση θ'αποβεί προ όφελός της. Αυτό το απέδειξε με το παραπάνω, όχι μόνο με τη διατήρηση της ελληνικής αγοράς, αλλά και με τις εξαγωγικές επιδόσεις της στην Κοινή Αγορά.

Η αλήθεια είναι ότι το άμεσο ωφέλημα της ελληνικής βιομηχανίας από την Ε.Ο.Κ. έχει ήδη κτηθεί με τη σύνδεση. Είναι το άνοιγμα μιας αγοράς 300 εκατομμυρίων καταναλωτών υψηλής εισοδηματικής στάθμης στα ελληνικά βιομηχανικά προϊόντα. Αλλά η ένταξη μπορεί να έχει για την ελληνική βιομηχανία πολλά έμμεσα προβλήματα, όπως τη βελτίωση του φορολογικού συστήματος με την υιοθέτηση των κοινοτικών προτύπων, την αναδιάρθρωσή της για την αντιμετώπιση του αυξημένου ανταγωνισμού, την αύξηση της παραγωγικότητας της από τη συγκέντρωση των μικρών μονάδων και την επαγγελματική εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού της χάρη στη δράση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Εκείνο που ελπίζεται κυρίως είναι ότι η ένταξη θα εκβιάσει τον εκσυγχρονισμό τόσο της ελληνικής βιομηχανίας, όσο και της ελληνικής διοικήσεως, και ότι η πρώτη θα πάψει να ζητά και η δεύτερη να παραχωρεί χαρισματικές, προστατευτικές και αντιπαραγωγικές διατάξεις.

Ποιος αρνείται ότι η διάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας, παρά τις αναμφισβήτητες προόδους που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια, φέρει ακόμη έντονα τα στίγματα του κακού παρελθόντος ; Όπως λέει το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών στη μελέτη του Ελληνική Βιομηχανία και Ε.Ο.Κ. η διάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας αντανάκλα τις συνθήκες υπο τις οποίες αυτή αναπτύχθηκε: τις πλυθισμακές πιέσεις, την έλλειψη άφθονων πρώτων υλών, τη μικρή και

προστατευμένη εγχώρια αγορά και τα χρόνια προβλήματα του ισοζυγίου πληρωμών. Όλα αυτά υπαγόρευσαν μια πολιτική αυτάρκειας, με έντονη προσπάθεια υποκαταστάσεως των εισαγωγών από κακής ποιότητας και ακριβή εγχώρια παραγωγή, προστατευμένη με υψηλούς δασμούς και άλλα μέτρα περιοριστικά του εμπορίου.

Το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, λέει πολύ σωστά ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. είναι, στην ουσία της, θέμα εσωτερικής αναπτυξιακής πολιτικής εκβιομηχανίσεως. Πράγματι, όλα τα μέτρα πολιτικής και οι κλαδικές αναδιαρθρώσεις, που χρειάζονται με την ένταξη, χρειάζονται έτσι κι αλλιώς, αν βασική επιδίωξη της Ελλάδας είναι η ανάπτυξη, η προαγωγή της παραγωγικότητας και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιομηχανίας. Η διαφορά είναι ότι η έμφαση δίνεται όχι τόσο στη δημιουργία νέας παραγωγικής δυναμικότητας, όσο στην ενδοκλαδική και διακλαδική αναδιάρθρωση της υπάρχουσας βιομηχανίας.

Το κράτος μπορεί να ενισχύσει την προσπάθεια αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού της ελληνικής βιομηχανίας με τη βελτίωση και απλοποίηση των διατάξεων που την περιβάλλουν, με την επέκταση των φορολογικών απαλλαγών για συγχωνεύσεις και με την ενθάρρυνση της εξαγωγικής προσπάθειας με την ενίσχυση των συλλογικών εμφανίσεων της ελληνικής βιομηχανίας στο εξωτερικό σε εκθέσεις εμποροπανηγύρεις, κ.λ.π.

Αλλά το κύριο βάρος της αναδιαρθρώσεως και του εκσυγχρονισμού θα πρέπει να το φέρει η ίδια η ελληνική βιομηχανία. Βασική επιδίωξη πρέπει να είναι η αλλαγή νοοτροπίας των παραδοσιακών επιχειρηματιών. Σ' όλους τους κλάδους χρειάζεται αναπροσανατολισμός της παραγωγής με στόχους την καλύτερη ποιότητα, την εξειδίκευση και τη διαφοροποίηση και αναπροσανατολισμός της διαθέσεως με στόχους τις αγορές των εταίρων της Ε.Ο.Κ.. Η επίτευξη αυτών των στόχων δεν είναι δύσκολη αλλά απαιτεί συνένωση των προσπαθειών των Ελλήνων βιομηχάνων. Απαιτεί επέκταση των μικρομεσαίων μονάδων με τη συγχώνευσή τους και τη συνεργασία μεταξύ τους για αγορές πρώτων υλών, μηχανημάτων και τεχνολογίας και για αναζήτηση νέων αγορών στο εξωτερικό.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι σε ορισμένους κλάδους, η ολοκλήρωση της τελωνειακής ενώσεως Ελλάδας -Ε.Ο.Κ. θα αυξήσει κυρίως τον ανταγωνισμό στην ελληνική αγορά, οπότε θα χρειαστεί προσπάθεια ορθολογισμού της παραγωγής και της διαθέσεως εκ μέρους των ελληνικών επιχειρήσεων. Σε άλλους κλάδους η κοινή αγορά μπορεί να διευρύνει τις ευκαιρίες διαθέσεως, οπότε θα χρειαστεί επέκταση των ελληνικών επιχειρήσεων για να καλύψουν τη νέα ζήτηση. Και στις δύο περιπτώσεις,

πάντως, θα χρειαστεί συνεργασία και συγκέντρωση των ελληνικών μονάδων για να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό είτε στη δική τους αγορά είτε στις αγορές των εταιρικών χωρών. Ζημιωμένες θα βγούν οι επιχειρήσεις που θα επιμείνουν στη μεμονωμένη προσπάθεια και στις συνθήκες του παρελθόντος.

Σ' αυτό το σημείο θα θέσουμε δύο ερωτήματα βιομηχανικής στρατηγικής και πολιτικής: πρώτον, ποια θα πρέπει να είναι η στάση μας έναντι της διείσδυσης από ξένες επιχειρήσεις στην ελληνική αγορά μέσω εξαγορών ήδη υπάρχουσων επιχειρήσεων και, δεύτερον, τι θα μπορούμε να επιδιώξουμε στο θέμα του μεγέθους των επιχειρήσεων ώστε να μειώσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις.

Σχετικά με την εξαγορά ελληνικών επιχειρήσεων από ξένες, το πρόβλημα είναι περιορισμένης μορφής. Οι περισσότερες εγχώριες επιχειρήσεις διαθέτουν μια φυσιολογική προστασία έναντι αθέμιτης εξαγοράς εφόσον είναι κυρίως οικογενειακής μορφής, και ακόμη από αυτές που έχουν εισαχθεί στο χρηματιστήριο ένα μικρό μόνο ποσοστό των μετόχων τους είναι διαθέσιμο για συναλλαγές. Επομένως το πρόβλημα δεν έχει καθόλου τη μορφή με την οποία παρουσιάζεται σε πολλές άλλες πιο προηγμένες χώρες, όπως π.χ. στο Ηνωμένο Βασίλειο. Υπάρχει όμως και η θεμιτή εξαγορά, δηλαδή η περίπτωση όπου εγχώριες επιχειρήσεις επιζητούν από μόνες τους να εξαγοραστούν, εδώ υπάρχει ανάγκη για χάραξη στρατηγικής. Επιχειρήσεις που επιζητούν να εξαγοραστούν και που ανήκουν στους δυναμικούς και με δυναμικό συγκριτικό πλεονέκτημα, κλάδους και δραστηριότητες θα πρέπει να ενθαρρυνθούν να αναζητήσουν αντίστοιχες ελληνικές και να βοηθούν να το επιτύχουν.

Αυτό πρέπει να το επιδιώξει το κράτος σε συνεργασία με τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις και τον ιδιωτικό τομέα γενικότερα αλλιώς, σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, οι δυναμικότεροι κλάδοι και οι δραστηριότητες που έχουν δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στο μελλοντικό ανταγωνισμό θα ελέγχονται από ξένους οίκους. Όσο για τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, αυτές μπορούν και οφείλουν να αφεθούν ελεύθερες να εξαγοραστούν από ξένες επιχειρήσεις αν αυτή είναι η επιθυμία τους, πράγμα που τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα θα έχει θετικά αποτελέσματα στην επίδοσή τους.

Η ενθάρρυνση πάντως των επιχειρήσεων σε δυναμικούς κλάδους και η συγχώνευσή τους με αντίστοιχες άλλες εγχώριες επιχειρήσεις θα προκαλέσουν αύξηση του μεγέθους τους, πράγμα που θα βοηθήσει στο να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της εξωτερικής αγοράς. Άλλωστε, σε όλες τις χώρες της Κοινότητας, το κράτος συνήθως παρασκηνακά, αλλά και πολλές φορές άμεσα- έχει επιδιώξει και έχει επιτύχει κάτι τέτοιο-ο συντονιστικός ρόλος του γαλλικού κράτους, για παράδειγμα, στις βιομηχανίες

τροφίμων, ποτών, καλλυντικών, καθώς και στην αυτοκινητοβιομηχανία είναι έκδηλος, αν και όχι πάντα ορατός.

Ως προς το δεύτερο θέμα που προέκυψε, δηλαδή το μέγεθος των επιχειρήσεων, η χώρα μας παρουσιάζει έντονες ιδιαιτερότητες σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ο.Κ. Διαθέτουμε μια πληθώρα πολύ μικρών επιχειρήσεων και ελάχιστες μεγάλες-μεγάλες για μας αλλά μικρομεσαίες ή μεσαίου μεγέθους για τους εταίρους μας. Διότι εδώ υπάρχει μια σύγχυση εκ μέρους μας. Ονομάζουμε μικρομεσαίες τις λιλιπούτειες μονάδες που διαθέτουμε με μέχρι 20 ή 50 εργαζόμενους, ενώ μικρομεσαίες για τους εταίρους μας σημαίνει για μερικές χώρες μέχρι 200 (Ηνωμένο Βασίλειο) ή 300, ακόμη και 500, εργαζόμενους (Γαλλία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας). Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία (1984), ο μέσος όρος εργαζομένων στη μεταποίησή μας είναι 4,5 εργαζόμενοι ανά μονάδα, ενώ ακόμη και στη Πορτογαλία ο αντίστοιχος μέσος όρος είναι πάνω από 15. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι οι επιχειρήσεις μας δεν θα μπορέσουν, λόγω μεγέθους, να επωφεληθούν από τις οικονομικές κλίμακας που θα προσφέρει η εσωτερική αγορά.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι μικρές επιχειρήσεις επιβιώνουν είτε προσφέροντας εξειδικευμένες δραστηριότητες είτε ως δορυφόροι μεγάλων επιχειρήσεων. Αντίθετα, στη χώρα μας οι μικρές επιχειρήσεις ούτε μεγάλη εξειδίκευση διαθέτουν ούτε μπορούν να παίξουν το ρόλο δορυφόρων λόγω έλλειψης μεγάλων μονάδων, και καταλήγουν να παράγουν προϊόντα που σε άλλες χώρες, παράγονται από μεγάλες μονάδες. Το πρόβλημα, επομένως, δεν περιορίζεται στο ότι οι επιχειρήσεις μας δεν θα μπορέσουν να επωφεληθούν από τις οικονομίες κλίμακας αλλά επεκτείνεται και στο ότι απειλείται η ίδια η επιβίωσή τους. Διότι η έλλειψη εξειδίκευσης, σε συνδυασμό με τον χαμηλό και ανεπαρκή εξοπλισμό, την αναχρονισμική τους διοίκηση και την ανύπαρκτη διάθεση, καταλήγουν να τις καταδικάζουν σε πολύ χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας.

Η δε αδυναμία των επιχειρήσεων, αν όχι να αναπτύσσουν νέες παραγωγικές μεθόδους ή να παράγουν νέα προϊόντα αλλά τουλάχιστον να ιδιοποιούνται γρήγορα τα τελευταία, μειώνει έντονα τη δυνατότητα μελλοντικής επιβίωσης τους.

Από άποψη στρατηγικής, βλέπουμε ότι ο χρόνος δεν βοηθά για τη βελτίωση της κατάστασης. Παρ' όλα αυτά, οι επιδιώξεις μας θα πρέπει να είναι να ενθαρρύνουμε έντονα τη συγχώνευση μονάδων, τη γρήγορη ιδιοποίηση νέων μεθόδων παραγωγής και την απόκτηση σύγχρονου εξοπλισμού. Επειδή κάτι τέτοιο θα ήταν αδύνατο να επιτευχθεί με κάποια ορατά αποτελέσματα στο συνολικό φάσμα των επιχειρήσεων, θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε περιορισμένο αριθμό, κατόπιν επιλογής, βάσει της

δυναμικότητας των επιχειρήσεων και με κριτήριο το δυναμικό συγκριτικό πλεονέκτημα της δραστηριότητάς τους. Για να βοηθηθούν περισσότερο οι επιχειρήσεις αυτές στο έργο τους, θα μπορούσαν να προσφερθούν δωρεάν ή επιδοτούμενες συμβουλές ειδικών.

6.4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις & Προτάσεις Πολιτικής.

Στασιμότητα χαρακτήρισε την ελληνική βιομηχανία την τελευταία εικοσαετία. Η μετάβαση από ένα καθεστώς έντονου προστατευτισμού στις νέες συνθήκες, που επεβλήθησαν μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ., αύξησε τις ανταγωνιστικές πιέσεις στις εγχώριες επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα μια σειρά ανεπιτυχών επιλογών στην άσκηση μακροοικονομικής πολιτικής είχε ως αποτέλεσμα την υπερβολική τόνωση της ενεργού ζήτησης. Αυτή δημιούργησε ένα πλασματικό περιβάλλον ευημερίας που υπο το καθεστώς του ελεύθερου εμπορίου μετατράπηκε σε αύξηση των εισαγωγών. Παράλληλα, η σημαντική αύξηση του κόστους εργασίας στις αρχές της δεκαετίας του '80, αποδυνάμωσε τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Η αδυναμία των ελληνικών κυβερνήσεων σε όλη τη μεταπολιτευτική περίοδο να εξυγιάνουν το μηχανισμό λειτουργίας της αγοράς εργασίας και να απελευθερώσουν το σύνολο των αγορών, εξαιτίας της παρουσίας ισχυρών εκλογικών κύκλων, υποχρέωσε τις βιομηχανικές επιχειρήσεις να λειτουργούν συχνά σε ένα εξαιρετικά αντίξοο περιβάλλον.

Το περιβάλλον του διεθνούς ανταγωνισμού, στο οποίο εισήλθε η Ελλάδα μετά την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, υπήρξε αρχικώς ένας δύσκολος στίβος για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Παρά τις δυσκολίες που αναφέραμε ανωτέρω, ένα μεγάλο τμήμα της Ελληνικής Βιομηχανίας κατόρθωσε να προβεί στις αναγκαίες προσαρμογές τόσο όσον αφορά στην επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, όσο και στην ανανέωση του μηχανολογικού εξοπλισμού του. Η ελληνική βιομηχανία βρίσκεται όμως σε ένα σημείο καμπής. Η όξυνση του διεθνούς ανταγωνισμού υποχρεώνει τις βιομηχανικές επιχειρήσεις να μην μείνουν εγκλωβισμένες στα στενά όρια της ελληνικής επικράτειας υποστηρίζοντας τα ήδη περιορισμένα μερίδια τους. Η ενιαία αγορά προσφέρει μεγάλη αύξηση των ευκαιριών για επέκταση των δραστηριοτήτων. Ταυτόχρονα όμως

δημιουργεί σημαντικούς κινδύνους τόσο όσον αφορά στην ενδεχόμενη απώλεια μεριδίων της εγχώριας αγοράς, όσο και στους κινδύνους που συνδέονται με το ιδιαίτερα ασταθές διεθνές περιβάλλον. Η υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από τη χώρα μας αποτελεί βασική προϋπόθεση για να μην χρεωθεί η ελληνική βιομηχανία ένα μεγάλο ανταγωνιστικό μειονέκτημα.

Εάν το ενιαίο νόμισμα αποτελεί ζωτικής σημασίας στόχο για την ελληνική βιομηχανία και την οικονομία εν γένει, αυτό σημαίνει πως θα πρέπει όλοι να γνωρίζουμε το ακριβές τμήμα μιας τέτοιας επιτυχίας. Η παρούσα μελέτη αποτέλεσε μια προσπάθεια αξιολόγησης των ωφελειών και των διαφόρων μορφών κόστους που συνεπάγεται η υιοθέτηση του ευρώ. Το βασικό συμπέρασμα της μελέτης αυτής είναι ότι, ενώ τα οφέλη από την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος θα αποτελέσουν μια μόνιμη πηγή ευημερίας για την ελληνική βιομηχανική επιχείρηση, οι ζημιές, εκτός από μια, έχουν εντελώς βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα. Η εξαίρεση αυτή αφορά στην απώλεια της δυνατότητας αυτόνομου χειρισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας ως εργαλείο για τον επηρεασμό των πραγματικών οικονομικών μεγεθών προκειμένου να γίνεται ομαλά η επαναφορά της οικονομίας σε ισορροπία μετά την επίδραση εξωτερικών διαταραχών.

Είναι εξαιρετικά αμφίβολο, όμως, το κατά πόσο η απώλεια αυτή αποτελεί σημαντικό κόστος για την Ελλάδα. Όπως αναλύθηκε στη μελέτη σε όλη την περίοδο άσκησης χαλαρής συναλλαγματικής πολιτικής δεν διεφάνη καμμία συστηματική άνοδος της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές. Και τούτο, διότι, η πολιτική της ταχείας διολίσθησης δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μεταστροφή της εγχώριας δαπάνης από τα εισαγόμενα στα εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα, αλλά ούτε και ευνόησε ιδιαίτερα την προώθηση των εξαγωγών. Αντιθέτως, σε πολλές περιπτώσεις υπονόμει την προσπάθεια δημιουργίας υγιών επενδυτικών σχεδίων. Η ισχύς της αυτόματης τιμαρυθμικής προσαρμογής (ΑΤΑ) μετέδιδε άμεσα το αυξημένο κόστος παραγωγής στις τιμές των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων, αφού αυξάνονταν οι τιμές των εισαγόμενων πρώτων υλών και του μηχανολογικού εξοπλισμού. Αλλά και υπο το δεδομένο καθεστώς των συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ εργοδοτικών οργανώσεων και εργατικών ενώσεων, η προεξόφληση από τους εργαζόμενους των υψηλών ποσοστών πληθωρισμού και υποτίμησης οδηγούσε σε μισθολογικές διεκδικήσεις που, ανάλογα με την κατά καιρούς διαπραγματευτική δύναμη, επηρέαζε αυξητικά το κόστος εργασίας. Ορισμένες επιχειρήσεις που παρήγαγαν μη διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και οι περισσότερες ΔΕΚΟ είχαν την

δυνατότητα να επιρρύνουν την αύξηση του κόστους στις τιμές. Οι εξαγωγικές όμως βιομηχανικές επιχειρήσεις, όντας εκτεθειμένες στο διεθνές ανταγωνισμό, δεν μπορούσαν να πράξουν το ίδιο.

Οι υπόλοιπες μορφές κόστους, αφορούν εφάπαξ δαπάνες που θα λάβουν χώρα κατά τη διάρκεια της προσαρμογής των επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες. Συγκεκριμένα, είναι απαραίτητο να προβούν σε δαπάνες εκπαίδευσης του προσωπικού, αναμόρφωσης των προγραμμάτων λογισμικού και τέλος τροποποίησης των υφιστάμενων συμβολαίων. Ιδιαίτερα ως προς τις τελευταίες, το τελικό τους ύψος θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από το πόσο σύντομα θα διευκρινιστεί το νομικό πλαίσιο της εισαγωγής του ευρώ και ιδιαίτερα από τις λύσεις που θα δοθούν στο ζήτημα της εξασφάλισης της συνέχειας των συμβολαίων. Γι' αυτό απαιτείται να γίνουν όσον το δυνατόν λιγότερες αλλαγές (μόνο οι εντελώς απαραίτητες) στην υφιστάμενη νομοθεσία, έτσι ώστε να μην διαταραχθεί το επιχειρηματικό κλίμα.

Το κόστος των ανωτέρω δαπανών είναι αντιστρόφως ανάλογο του χρόνου προετοιμασίας των επιχειρήσεων. Το βασικό ερωτηματικό που απασχολεί τη μέση ελληνική επιχείρηση είναι το πότε θα έπρεπε να αρχίσει η προετοιμασία της. Υπάρχουν πολλοί σημαντικοί κίνδυνοι εάν ξεκινήσει νωρίς. Οι επιχειρήσεις δεν επιθυμούν να ξοδεύουν χρήματα σε ένα αβέβαιο περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, η καθυστέρηση ή η αναβολή του εγχειρήματος δημιουργεί εξίσου, αν όχι μεγαλύτερους κινδύνους απώλειας σημαντικών μεριδίων στην διεθνή αγορά. Συνεπώς, ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης για τις πρωτοβουλίες που πρέπει να αναλάβουν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις συνδέεται άμεσα με το βαθμό αξιοπιστίας των κυβερνητικών ανακοινώσεων και χειρισμών σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στο ευρώ. Από την άποψη αυτή, η συνεπής εφαρμογή του προγράμματος σύγκλισης με τρόπο που θα βεβαιώνει τις αγορές για τον χρόνο συμμετοχής της Ελλάδας στο ενιαίο νόμισμα αποτελεί την καλύτερη πρόταση βιομηχανικής πολιτικής σε σχέση με το ευρώ.

Αναφορικά με τις ευθύνες της βιομηχανίας πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα ο χαρακτήρας της προετοιμασίας κατά την περίοδο της μετάβασης στο ενιαίο νόμισμα. Ο σχεδιασμός των επιχειρήσεων σχετικά με την υιοθέτηση του ευρώ πρέπει να γίνει σε δύο επίπεδα. Πρώτον, σε επίπεδο διαχείρισης (management) πρέπει να σχεδιαστούν εκείνες οι αλλαγές στην οργανωτική δομή των επιχειρήσεων, που θα ελαχιστοποιήσουν το κόστος της εκπαίδευσης του προσωπικού, της προσαρμογής στη νέα νομοθεσία και της αναμόρφωσης του λογισμικού και του λογιστικού σχεδιασμού. Δεύτερον, σε επίπεδο στρατηγικής επέκτασης επέκτασης πρέπει να αξιολογηθούν οι τεράστιες

ευκαιρίες που διανοίγονται για ανάληψη νέων πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων. Ακόμη και αν τεθούν σε κίνδυνο μερίδια της εγχώριας αγοράς είναι ανάγκη οι ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις να εξειδικεύσουν την παραγωγή τους σε συγκεκριμένες κατηγορίες προϊόντων, στις οποίες θα διαθέτουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Η διεύρυνση του ενδοκοινοτικού εμπορίου και η μείωση του κόστους συναλλαγών αποτελούν δύο σημαντικά οφέλη από την υιοθέτηση του ευρώ. Τα οφέλη αυτά είναι συνάρτηση του γεωγραφικού προσανατολισμού του εξαγωγικού εμπορίου. Ενδεικτικό της σημασίας αυτού του είδους των ωφελειών για την ελληνική βιομηχανία είναι το γεγονός ότι περίπου το 60% του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου κατευθύνεται προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι προφανές ότι οι κλάδοι με μεγαλύτερη εξωστρέφεια θα έχουν τα μεγαλύτερα οφέλη από τη μείωση του κόστους συναλλαγών.

Ένα από τα πιο ουσιαστικά οφέλη για την ελληνική βιομηχανία θα είναι η βελτίωση των όρων δανεισμού. Μονολότι τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε στην Ελλάδα σημαντική αποκλιμάκωση των επιτοκίων, λόγω κυρίως του εντεινόμενου τραπεζικού ανταγωνισμού μετά την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και της προσαρμογής του πληθωρισμού σε χαμηλότερα επίπεδα, τόσο το ονομαστικό όσο και το πραγματικό επιτόκιο χορηγήσεων παραμένουν σημαντικά υψηλότερα των αντιστοίχων μέσων ευρωπαϊκών. Αυτό οφείλεται κυρίως στις υψηλές δανειακές ανάγκες του δημοσίου τομέα που συντηρούν τη σχετική στενότητα στην αγορά χρήματος και επιβαρύνουν τα δανειακά επιτόκια με υψηλότερα επασφάλιστρα κινδύνου.

Όπως δείξαμε στη μελέτη αυτή, η βελτίωση της πιστοληπτικής ικανότητας των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων μετά την υιοθέτηση του ευρώ θα είναι ραγδαία. Εξέρχουσα σημασίας είναι το εμπειρικό αποτέλεσμα, ότι η υποχώρηση των επιτοκίων θα είναι μεγάλη ακόμη και σε περίπτωση που η Ελλάδα εισέλθει στην ΟΝΕ μετά από ελαστική ερμηνεία των κριτηρίων. Επίσης, ιδιαίτερος ελπιδοφόρος είναι τα εμπειρικά αποτελέσματα σχετικά με τη πιθανή αντίδραση των βιομηχανικών επιχειρήσεων σε μια τέτοια εξέλιξη. Η μείωση του κόστους δανεισμού πρέπει να αναμένεται ότι θα βελτιώσει σημαντικά τους δείκτες αποδοτικότητας των βιομηχανικών επιχειρήσεων και θα τονώσει ουσιαστικά την επενδυτική δραστηριότητα.

Το κόστος της μη ένταξης στην ΟΝΕ εξαρτάται κυρίως από το σενάριο που τελικά θα πραγματοποιηθεί, δηλαδή πόσα και ποια κράτη θα εισέλθουν στην τελική φάση της ΟΝΕ και κατά πόσο οι χώρες αυτές αποτελούν δυνητικούς ανταγωνιστές ή

εμπορικούς εταίρους της ελληνικής βιομηχανίας. Όπως αναλύθηκε στη μελέτη αυτή, η Γερμανία και η Ιταλία αποτελούν τους βασικότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας, ενώ οι ίδιες χώρες με αντίστροφη σειρά κατάταξης ως προς τη σημαντικότητα τους, αποτελούν τις βασικές ανταγωνίστριες χώρες. Με βάση την εκτίμηση ότι η Γερμανία οπωσδήποτε συμμετάσχει στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, η συμμετοχή της Ιταλίας αναδεικνύεται σε ζήτημα μείζονος σημασίας για τη στάθμιση των επιπτώσεων που θα έχει για την ελληνική βιομηχανία τυχόν μη ένταξης της χώρας μας.

Η αβεβαιότητα για το ποια κράτη θα συμμετάσχουν στον αρχικό πυρήνα θα παραμείνει έντονη έως ότου ληφθεί η τελική απόφαση για τα συμμετέχοντα κράτη, καθώς δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί εάν θα υπάρξει κάποια ελαστικότητα στο θέμα της εφαρμογής των κριτηρίων του Maastricht. Όπως διεφάνη από την ανάλυση της παρούσας μελέτης, οι εκτιμήσεις σχετικά με τα συμμετέχοντα κράτη κινούνται μεταξύ δυο ακραίων σεναρίων. Σύμφωνα με το πρώτο, στην νομισματική ένωση θα συμμετάσχει αρχικά ένας περιορισμένος αριθμός κρατών που ικανοποιούν πλήρως τα κριτήρια της συνθήκης. Σύμφωνα όμως με το δεύτερο σενάριο, η εκφρασμένη βούληση των περισσότερων κρατών να συμμετάσχουν, η συρρικνούμενη ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ανατολικής Ευρώπης, ίσως δημιουργήσουν συνθήκες για λιγότερο αυστηρή ερμηνεία των κριτηρίων και απόφαση συμμετοχής περισσότερων χωρών στον αρχικό πυρήνα του ευρώ.

Για την Ελλάδα, η καλύτερη προοπτική θα ήταν να εφαρμοστεί το δεύτερο σενάριο, δηλαδή της ελαστικής ερμηνείας και της εισόδου πολλών κρατών. Διαφορετικά, αν είναι το ένα από τα δύο ή τρία κράτη που θα μείνουν εκτός, το πρώτο σενάριο εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα της. Πολλοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι, ανεξάρτητα από τη εάν η Ελλάδα θα έπρεπε να διεκδικήσει τη συμμετοχή της ή όχι στη Νομισματική Ένωση, είναι απαραίτητο να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα οικονομικής σταθεροποίησης. Κατά την γνώμη μας, ακόμη και αν μπορούσε αν ισχυριστεί κανείς το αντίθετο, ότι δηλαδή δεν χρειάζεται ένα τέτοιο πρόγραμμα, από τη στιγμή που τόσο η όξυνση του διεθνούς ανταγωνισμού όσο και οι υπο διαμόρφωση πολιτικές διεργασίες στην Ευρώπη, ευνοούν την επιβολή του ενιαίου νομίσματος, το κόστος από τη μη ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, θα ήταν ανυπολόγιστο. Η προώθηση διαρθρωτικών αλλαγών στην ελληνική οικονομία είναι άκρως απαραίτητη, ιδιαίτερα στην περίπτωση που η Ελλάδα συμμετάσχει εν τέλει στην νομισματική ένωση. Θα χρειαστεί άμεση απελευθέρωση της αγοράς εργασίας. Η

ελληνική βιομηχανία θα είναι πιο εκτεθειμένη στον διεθνή ανταγωνισμό, αφού δεν θα υπάρχει η δυνατότητα έστω και μικρής προσαρμογής στους όρους του εμπορίου μέσω μεταβολών στην συναλλαγματική ισοτιμία. Είναι προφανές, πως εάν οι αμοιβές δεν συνδεθούν άμεσα με την παραγωγικότητα μέσω της άρσης των ατελειών στην αγορά εργασίας, το κόστος για την παραγωγή της ίδιας ποιότητας προϊόντος θα είναι υψηλότερο στην Ελλάδα σε σχέση με τις άλλες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα τάσεις αποβιομηχάνισης και αποεπένδυσης στη χώρα. Με δεδομένη της περιορισμένη κινητικότητα της εργασίας στον κοινοτικό χώρο, το τελικό αποτέλεσμα μπορεί να είναι η επικράτηση υψηλότερων ποσοστών ανεργίας στο εσωτερικό της χώρας. Για τούτο είναι άμεση η ανάγκη(α) εξυγίανσης των μηχανισμών διαπραγμάτευσης για τη διαμόρφωση πολιτικής μισθών, (β) συμπίεσης του μη μισθολογικού κόστους και (γ) παροχής μεγαλύτερης ευχέρειας στην αυξομείωση της απασχόλησης ανάλογα με τις συνθήκες της ενεργούς ζήτησης που αντιμετωπίζει ο κλάδος και η οικονομία εν γένει. Η προώθηση της μερικής απασχόλησης θα προσδώσει στην ελληνική αγορά μεγαλύτερη ευελιξία και δυνατότητα απορρόφησης των εξωτερικών διαταραχών.

Ο σχεδιασμός της οικονομικής πολιτικής αποτελεί βασικό παράγοντα που επηρεάζει τόσο τη δυνατότητα συμμετοχής της χώρας στο πρόγραμμα του ενιαίου νομίσματος όσο και την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας μετά την υιοθέτησή του. Οι δαπάνες του δημοσίου τομέα πρέπει να μειωθούν δραστικά, όχι μόνο για να φτάσουν τα επίπεδα που είναι συμβατά με τη συνθήκη του Maastricht, αλλά και διότι η πολιτική μισθών στο δημόσιο τομέα αποτελεί τη βάση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Πράγματι, η αυστηρή εφαρμογή μιας εισοδηματικής πολιτικής που θα βοηθά στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού αποτελεί για τα επόμενα χρόνια ανάγκη. Η συναλλαγματική πολιτική φαίνεται ότι έχει εξαντλήσει τα όρια της στην προσπάθεια καταπολέμησης του πληθωρισμού. Η πολιτική των υψηλών επιτοκίων που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή του συμβατού με την σταθερότητα των τιμών μίγματος συναλλαγματικής πολιτικής, πέραν των αντιαναπτυξιακών της αποτελεσμάτων έχει ως συνέπεια την εισροή βραχυπρόθεσμων κερδοσκοπικών κεφαλαίων που μετά την δραχμοποίησή τους αυξάνουν τη ρευστότητα και συνεχώς υπονομεύουν την αντιπληθωριστική προσπάθεια.

Από την άλλη πλευρά, η περικοπή των δαπανών θα ελατώσει τις δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα, η απουσία του οποίου από την αγορά χρήματος θα

βελτιώσει τους όρους δανεισμού των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Ούτος ή άλλως, ακόμη και αν ακόμη εισέλθουμε με κάποια ελαστική ερμηνεία των κριτηρίων, η αποδοχή του συμφώνου σταθερότητας στο Δουβλίνο από όλες τις χώρες μέλη επιβάλλει μια συνετή δημοσιονομική διαχείριση.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι στο υπό διαμόρφωση ανταγωνιστικό περιβάλλον στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η μόνη βιομηχανική πολιτική που είναι επιτρεπτή και θεμιτή, αφορά στην βελτίωση των δημοσίων οικονομικών της χώρας ώστε να εξοικονομηθούν οι αναγκαίοι πόροι για την υλοποίηση μεγάλων προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων. Η παροχή από το κράτος των αναγκαίων υποδομών είναι εξαιρετικά μεγάλης σημασίας. Και τούτο διότι θα μειώσει το κόστος παραγωγής αυξάνοντας παράλληλα την παραγωγικότητα όλων των συντελεστών παραγωγής της μέσης βιομηχανικής επιχείρησης. Ιδιαίτερα, οι δημόσιες επενδύσεις στις τηλεπικοινωνίες, στις μεταφορές και στην ενέργεια θα διευκολύνουν τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων και θα αποτελέσουν παράγοντα παρακίνησης για επενδύσεις από την πλευρά τους, στην τεχνολογία, την έρευνα και την ανάπτυξη.

Ως σημαντικό τμήμα μιας τέτοιας βιομηχανικής πολιτικής πρέπει να εκληφθεί και η ανάληψη της προσπάθειας αναμόρφωσης της δημόσιας διοίκησης. Η παθογένεια της ελληνικής κρατικής μηχανής εμφανίζεται και από αδυναμία απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων. Σε κάθε επαφή με την κρατική μηχανή, η μέση βιομηχανική επιχείρηση επιβαρύνεται με κόστος σε απώλεια χρόνου πολλαπλάσιο του πραγματικά αναγκαίου, αλλά και εκείνου που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Τέλος, η πολυνομία και οι συχνές αλλαγές της φορολογικής νομοθεσίας αποτελούν ένα πρόσθετο ανταγωνιστικό μειονέκτημα για την ελληνική βιομηχανία.

Είναι, τέλος, εξίσου απαραίτητο να επιδιώκεται η μέγιστη δυνατή κοινωνική συναίνεση και αποδυνάμωση των κοινωνικο-οικονομικών ομάδων πίεσης (special interest groups) που επειδή πλήττονται από την προώθηση των αναγκαίων προσαρμογών, επιχειρούν να τις εμποδίσουν αξιοποιώντας τα παθογενή χαρακτηριστικά της κρατικής μηχανής και των πελατειακών σχέσεων των κομματικών σχηματισμών (lobbying activities). Για να συμβεί κάτι τέτοιο είναι απαραίτητες δυο βασικές προϋποθέσεις. Πρώτον, η πλήρης ενημέρωση όλων των εμπλεκόμενων στην παραγωγική διαδικασία κοινωνικών στρωμάτων σχετικά με τα οφέλη με τα οποία συνδέεται η συμμετοχή στο ενιαίο νόμισμα. Πρέπει να γίνει σαφές ότι κάθε διεκδίκηση η οποία υπερβαίνει τα όρια της εισοδηματικής πολιτικής που είναι συμβατή με το στόχο της ενσωμάτωσης της χώρας στην νομισματική ένωση, συνεπάγεται μεταφορά

πόρων από τις μέλλουσες προς την τρέχουσα γενεά. Πρέπει να γίνει κατανοητό πως θα είναι ολέθριο για την Ελλάδα να επαναληφθεί το σκηνικό σχετικά με τη διαχείριση του κονδυλίου του πακέτου Ντελόρ 1. Η διόγκωση της τρέχουσας κατανάλωσης μπορεί να βελτιώσει την ευημερία της τρέχουσας γενεάς προσωρινά, εξασφαλίζοντάς της υψηλότερα πρότυπα κατανάλωσης αλλά θα υπονομεύει τις παραγωγικές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας. Η δεύτερη προϋπόθεση αφορά στην ανάγκη ανάληψης από τις κυβερνήσεις του πολιτικού κόστους που συνεπάγεται μια αυστηρή εισοδηματική πολιτική. Είναι γνωστό ότι η προσωρινή βελτίωση της τρέχουσας γενεάς εξασφαλίζει συνήθως μεγαλύτερες πιθανότητες επανεκλογής στις κυβερνήσεις. Γι' αυτό και είναι απαραίτητη η πλήρης πληροφόρηση σχετικά με το κόστος που συνεπάγεται για το σύνολο της κοινωνίας, η εκπλήρωση των αιτημάτων που προβάλλουν οι διάφορες κοινωνικοοικονομικές ομάδες πίεσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1] Ι. Παπαδάκης (1986). Ζημιογόνες βιομηχανίες. Η ανεπάρκεια στις πηγές των κεφαλαίων τους. Ι.Ο.Β.Ε.
- [2] Α. Κιντής (1982). Η ανάπτυξη της Ελληνικής Βιομηχανίας .
- [3] Σ.Ε.Β. (Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών).
- [4] Εφημερίδες Ημερήσιου Τύπου (ΕΘΝΟΣ, ΒΗΜΑ, ΤΑ ΝΕΑ κ.λ.π.).
- [5] Ενιαίο Στατιστικό Δελτίο (Τράπεζα της Ελλάδος).
- [6] Α. Κιντής (1990). Ενιαίο Νόμισμα & Ελληνική Βιομηχανία.
- [7] Πτυχιακές Εργασίες Σπουδαστών Διοίκησης Επιχειρήσεων.